

Iz Latveešu-Leišu vēstures

F. Veinberga

(1885. gada izdevuma atjaunojums)

8782

Latvijas
Augstskolas
bibliotēka.

Maksa 50 rbj.

Rigā, 1921.

Ģenerālkomisijā pēc B. Dīriņa un beedreem, Rigā, I. Kēniņa ceļā 28.

Iz Latveešu-Leišu vēstures

F. Veinberģa

(1885. gada izdevuma atjaunojums)

Latvijas
Augstskolas
Biblioteka.

Rigā, 1921.

Drukats pēc B. Dīriņa un bdr., l. Ķēniņa ceļā 28.

Preekšvārds.

Atgadās, ka noleekamā istabā stāv veca grabaža, kas neteek eevērota. Uz viņas guļ beeza putekļu kārtā, kas to pataisa nejauku. Bet kad viņu tīra no nevajadzigeem putekļeem, ta peepeši izrādās par vecu spīdošu dārgumu.

Tā Latveešu-Leišu vēsture ilgus laikus stāvejuse neeevērota un apputejuse vēstures grabažu kambarī. Pašeem Latveešeem ta maz bij pazīstama, un rets zināja, ka šī apputejuse grabaža ir veena no dārgakām, spožakām mantam.

Latveešeem šīs vecās vēstures ainas no saceretaja pirmo reizi tika pasneegtas 1885. gadā „Baltijas Vēstneša“ rakstos „Iz Latveešu-Leišu vēstures“. Lai tee nepazustu iz Latveešu rakstneecibas un būtu leelakai publikai pee-ejami, viņi tika savākti un izdoti par sevišķu grāmatu.

I. Par Latveešu un Leišu vēstures kopību.

Latveeši līdz šim ar Leišu vēsturi ļoti maz eepazinušees Viņi skatijušees uz to, kā uz ko svešu. Dažs Latveetis, kas aiz patriotisma meklejis eepazītees ar savas tēvijas vēsturi, sācis pētīt tā sauktos Baltijas senatnes stāstus. Un tomēr Latveešiem pee Baltijas vēstures beeži it maz dalības. Cik maz par peem. Latveešiem intereses pee Baltijas I g a u ņ u daļas vēstures! Bet kad ari aplūkojam to Baltijas vēstures daļu, kas zimejās uz Latviju, tad atrodam, ka viņa daudz laikmetos ir tāda, kas no Latveešiem nav atzistama par savu tēvijas vēsturi. Tā sauktā Baltijas vēsture pa leelakai daļai tik ir Baltijas Vāceēšu vēsture. Tik savā eesākumā viņa ir ari Ltveeēšu vēsture. Tad nāk laiki, ilgi laiki, gadu simtenī, kuŗos Latveeši iz vēstures kā pazuduši, kamēr beidzot Garlibs Merkels pasaulei neatgādināja, ka viņā atrodās ari Latveeši. Tik 19. gadu simtenī tad Latveeši lēnam atkal sākuši atgreestees uz vēstures lauku; tik šai gadu simtenī Baltijas vēsture palikuse pa daļai ari par Latveešu vēsturi.

To eevērojot, būs saprotams, cik maz Latveetim var būt intereses pee strīdeem starp Vācu ordeni un arķibiskapu vaj biskapeem, pee strīdeem starp Baltijas Vācu pilsētam un Vācu muižneecību, un pee citeem tādeem sikumeem, ar kureem pildita Baltijas Vāceēšu vēsture. Šis leetas Baltijas Vācetiim var būt ļoti interesantas; Latveetim nav vajadzības preekš tām sasilditees. Pee Baltijas Vāceēšu vēstures notikumeem Latveetim veeniga ta interese, kādu peln katra pasaules vēstures daļa, kuŗai preekš attīstības un zinības leetas tik pat leels, vaj tikpat mazs svars, kā Baltijas Vāceēšu vēsturei. Bet Baltijas Vāceēšu vēsture nav Latveešu tēvijas vēsture, nav vēsture, kuŗu tas varetu eeraudzīt par saveju, kuŗā tas varetu ar mīlestību nogremdetees, preecadamees par viņas preecigeem un noskumdams par viņas bēdigeem atgadijumeem. Tee nav viņa sentēvi, par kureem teek stāstīts.

Mums te jaatgādina Angļu vēsturneeka Makaleja vārdi. Anglija, kā zinams, 1066. gadā tika uzvareta no Normandijas

hercoga Vilhelma un viņa bruņniecības. Uzvāretajs uzmetās par Anglijas ķēniņu, un viņa bruņniecība palika par Anglijas augstako kārtu, kas pārvaldīja eedzimto Angļu tautu. Tik pat jaunais ķēniņš, kā viņa bruņniecība peedereja pee F r a n c u ž u tautības un runaja Francužu valodu. Un pēc tam ķēniņš un muižniecība Anglijā gandrīz 200 gadus vēl turejās pee minētās tautības. „Šai laikā“, tā Makalejs saka, „nebij nekādas A n g ļ u vēstures“. Angļu vēsturņeeks tālak zobo par tādeem Angļeem, kas ar gavilem un preeku peeminot savu toreizejo svešo kungu vēsturi, un par viņu varas krišanu noskumstot kā par kādu tēvijas nelaimi. „Pateesi,“ tā Makalejs saka, „tas tikpat neldziski kā kad šinīs deenās kāds Haīti salas negeris ar tautisku lepņību uzrādītu uz Ludviķa Četrpadsmitā leelumu, un no Blenheimas un Ramilī runatu ar patriotisku sāpi un patriotisku apkaunību.“

Bet ir cita vēsture, kas Latveešiem stāv daudz tuvaki, nekā Baltijas Vāceešu vēsture: ta ir Leišu vēsture. Latveeši un Leiši ir veena un ta paša koka zari. Tagad gan starp Latveešu un Leišu valōdām pastāv zinama starpība, bet tādas starpības agrakos gadusimteņos nebij. Katras tautas valōdā ar laiku pārgrozās; neveena tauta tagad vairs nerunā tā, kā gadusimteņus atpakaļ. Tā kā Latveeši un Leiši jau daudz gadu simteņus šķirti, tad arī viņu valōdā šai laikā attīstījusēs pa dažādeem ceļeem. Latveešu valōdā zem Vācu virsvaldības, kā saprotams, gāja citu ceļu, nekā Leišu valōdā zem Pōļu valdības. Tā tad starpībai vajadzēja celtees. Bet viņos vecos laikos, kad eesākās Leišu vēsture, tādas starpības nebij. Toreiz Latveeši un Leiši bij veens un tas pats. Viņi dzīvoja kopā tai pašā zemē, un grūti bij teikt, kur veena tauta beidzās, kur otra sākās. Kā veens brālīs preecajās par otra brāļa laimi un slavu, tā arī Latveešiem teesība, līdzjust Leišu tautas likteņam. Te ir meesa nō viņa meesas. Leišu vēsture šai ziņā ir tas pats, kas Latveešu vēsture; Leišu vēsturi Latveetis var eeraudzit par savu tēvijas vēsturi.

Tuvaka eepazīšanās ar Leišu vēsturi preekš Latveeša arī citā ziņā derīga. Iz šās vēstures viņš var redzet, ka viņa Latveešu-Leišu tautas liktenis jau nō veecem laikeem vēsturiski saistīts ar Kreevu tautas likteni, ka viņa tautas leelakā uzplaukšana panākta sabeedribā ar Kreevu tautu, ka viņa tauta kopā ar veenu Kreevu tautas daļu kopīgi cīnījās pret svešu jūgu, un kopīgi peedzīvoja preekus un bēdas.

Rakstos, kādus nodomajam saveem lasitajeem pasneegt, negribam izstāstīt visu Leišu vēsturi. Mēs nodomajam pasneegt tik kādus skatus iz šās vēstures, kušos būs redzamī šās vēstures svarigakee notikumi un ceļš, kādu šī vēsture staigajuse.

II. Ringauts.

Tas bij rudenī 1236. gadā, kad Leetuvā bij redzama leela kustešanās. No visām pusēm steidzās apbrunoti jātnieku pulciņi uz Leetuvā zemeļiem. Leišu kuņģaigāts (kņazs) Ringauts (jeb Ringolds) bij uzspraudis savu karogu un saucis tautu uz karu pret eenaidneeķem, kas peepēši bij Leetuvā eelauzees no zemeļiem.

Ka šis eenaidneeķs reiz nāks, to Leišeem sen vajadzēja paredzet. Peedesmit gadu jau bij pagājuši no ta laika, kad Vācu eenaēķi pee Daugavas bij sākuši dibinat jaunu valsti, būvet apceetinatas pilis un pastāvīgi izplatit savu varu. Tureenes eedzimtās tautas un ciltis beeži nīdās savā starpā un cita pret citu palīdzēja svešineeķem, kamēr beidzot visas nebij pārvaretas. Jau dažu gadu visadas draudošas ziņas bij nākušas uz Leetuvu. Svešineeķi pee Daugavas bij uzbūvejuši stipru pilsētu (Rīgu), tad 1202. gadā bij dibinājuši bruņeēķu ordeņi, kas saucās par „Kristus bruņeēķi” (zobena brāļeem), un bij eeņēmuši visu Baltijas peekrasti, uzbūvedami neskaitamas apceetinatas pilis. Vareja paredzet, ka tee neapstāsees pee Leetuvā robežas. Un re, rudenī 1236. tee nāca.

Minetā bruņeēķu ordeņa galva jeb leelmeisters Volkvins bij sapulcejis tik stipru kara spēku, kāds ordeņam vēl nekad nebij bijis. Pāvesta veetneeķs Rīgā, Vilhelms iz Modenas, bij izsludinājis pret Leišeem tā saukto „krusta karu”, proti apsolijs grēķu peedošanu un debesu valstību katram, kas peedaltos pee ša kara. Saprotams, ka krusta karēivjeem ari leela laicīga peļņa bij cerama, ja karš izdevās laimīgi. Pārvaretā Leetuvā būtu bijis deezgan muižu, kuņas uzvaretaji būtu varejuši peesavinatees. Nav brīnums, ka tadēļ iz Vācijas pa Baltijas jūru atbrauca leels krusta karēivju pulks. Divi Vācu grafi, Danenbergs un Hazeldorfs, Libekas ostā tos bij sapulcejuši un tad pa jūru noveduši uz Rīgu. Še tee saveenojās ar ordeņa karaspēķu, un nu devās uz Leetuvu. Visi bij preeka un ceribas pilni: tagad, tā domaja, Leetuva bij pazuduse.

Kad Vācu karaspēķs nonāca Leetuvā, viņš tur sāka strādāt breesmigus darbus. Meerigee eedzīvotaji tika aplaupiti un apkauti, un viņu dzīvokļi nodedzinati. Viss tagadejais Šauļu aprīņķis tika pataisits par tuksnesi. Caur to nodomaja satreekt visu Leetuvu, lai ta atsacitos no tālakas pretestības un padotos.

Bet Vāceēši bij maldijušees. Leiši toreiz vairs nebij ta lēnā un kara leetās nemācītā tauta, kāda bij bijuse simts

gadus agrak. Vecakos laikos Leiši gan bij meerigi dzīvojuši savā caur leeleem mežeem apsargatā zemē, nodarbodamees ar zemkopību, lopturību, medību. Tolaik tee bij mīlojuši klusu, meerigu dzīvi. Bet it īpaši šī Leišu tautas daba skubināja dažus kaimiņus teem brukt virsū. Kreevu zeme toreiz bij saskaldīta daudz mazās kņazu valstīs, par kuŗām gan bij veens leelkņazs jeb vecakais kņazs, bet kuŗas bij gandrīz pilnīgi patstāvīgas. Leelkņazs nespēja savaldīt mazos kņazus, un šee pastāvīgi veda kuŗus uz savu roku. To tad arī darija tee Kreevu kņazi, kas atradās Leetuvās kaimiņos. Tee sāka eelaustees Leetuvā, un Leiši bij peespeesti ķertees pee eeročeem. Drīz Leiši izrādījās par dūšigeem, kreetneem ķareivjeem. Un par to nav jābrīnās, jo dūšība un izveicība pee teem bij attīstījusēs caur medineeku dzīvi. Leiši tolaik bij leelakee medineeki visā Eiropā. Viņu mežos dzīvoja sumbri, lāči, vilki, mežakuiļi, lūši, brieži, lapsas un arī visads mazaks medijums; un vīri, kas apraduši ar medībām uz plēsigeem meža zvēreem, mēdz būt arī dūšīgi ķareivji. To kaimiņi ātri dabuja sajust. Leiši, kas pa preekšu bij tik aizstāvejuši savu zemi, sāka uzbrukt saveem nemeerigeem kaimiņeem. No tās deenas, kad Polockas kņazs Jzjaslavs bij kritis asiņainā kaujā pret Leišeem, viņu slava izplatījās arveen tālak. Cik dziļu eezpaidu darija kņaza Izjaslava nāve, redzams no tam, ka tā ar skumjību teek peemineta vecajā (laikam 12. gadu-simtenā beigās sarakstītā) Kreevu vēstures dzeesmā*): „Teika par Igora pulku“ (Слово о полку Игоревѣ). Dzejneeks runā: „Jāu Sula netek gaišeem viļņeem uz Perejaslavas pilsētu. Un Daugava tumši tek pee Polockeešeem zem paganu Leetuvās draudošās kleegšanas. Tik veen Izjaslavs, Vasiļka dēls, skandināja asus šķēpus uz Leišu bruņu cepurēm, cīnidamees pēc sava tēva Vseslava slavas; bet nu tas pats guļ uz asiņainās velenas zem sarkanoteem vairogeem, sakapats no Leišu zobineem. Nebij pee viņa brāļa Bŗačislava, nedz otra brāļa Vsevoloda; veens pats viņš izlaida savu dārgo dvēseli iz dušīgās meesas caur zelta kakla rotu“. Dzejneeks tālak želojās, ka Polockas kņazi, Vseslaviču cilts, caur savām ķildām paši savā zemē eeveduši paganu Leetuvu. Un dzejneekam gan bij ko sūdzetees, jo vēlāk visa Polocka nāca zem Leišu kuņigaikšta valdības.

Tā tad visā Leetuvā valdīja dūšīgs ķareivja gars. Ziņas par breesmu darbeem, kādus Vāceēši pastrādāja Leetuvās zeemeļos, tadēļ nevis satreca Leišu tautu, bet izcēla vispārīgas dusmas un brēkšanu pēc atreebšanās. Visi ķērās pee eeročeem, labprāt paklausīdami sava kuņigaikšta uzaičinajumam (kuŗam tee meera laikos ne ikreizes bij tik paklausīgi).

*) Sava dzejiskā gara pēc tā jasauc par „dzeesmu“, kaut gan nav rakstīta dzejas rantiņos.

Tā tad zem Ringauta karoga ātri sapulcejas stiprs spēks, un Leiši gāja pret Vācešiem.

Pee Rakteš pils abi spēki sadūrās. Kur atradās vecā Rakte (Rate jeb Raktuve), par to pastāv dažadas domas. Agrak domaja, ka Rakte ir tagadejā Vec-Saules muiža (pa vāciski „Alt-Rahden“), bet pēc jaunakeem izmeklejumem vairak ticams, ka minētā pils bijuse tagadejās Žagares tuvumā pee Svētes upes. Še notika kauja uz dzīvību vaj nāvi svētā Mauriķija deenā, 22. zeptembri.

Par šo kauju stāsta, ka Leiši slopeni izplatijušees pa mežiem, eeslēgdami Vācešus un tad peepeši teem uzbrukdami no visām pusem. Uz abām pusem bij vīri, kas ar karu apraduši, uz abām pusem zinaja, ka no pretineeka nekāda žēlastība nebija gaidama; kaušanās bij nikna un breesmiga, un vareja beigtees tik ar veena spēka pilnigu iznīcinajumu. Ilgu laiku kaujas liktenis šaubijas, bet beidzot Leiši dabuja pārsvaru. Par vēlti ordeņa bruņeneeki sauca saveem kareivjeem: „Uz preekšu! Uz preekšu! Svētais Mauriķijs palīdz!“ Teem bij jasāk atkāptees. Uz kaujas lauka krita ordeņa leelmeistars Volkvins, pēc kam Vāceši pazaudeja visu cerību. Eesākās bēgšana, un Leiši izdarija pee saveem eenaidneekem leelu apkaušanu. Tur krita līdz 50 ordeņa bruņeneeku kopā ar viseem iz Vācijas atnākušiem krusta kareivjiem un daudz tūkstošiem citu Vācu kareivju. Viss vācu karaspēks tika iznīcinats; tik rets bēglis uz Rigu pārnesa ziņu par breesmigo kauju, kurā gandrīz visi „Kristus bruņeneecības brāļi“ bij atraduši galu.

Toreiz vareja domat, ka Vācu valdībai Baltijas peekrastē būs gals. Bet daži apstakļi novērsa tādu iznākumu. Cēloņi bij šādi: Pirmkārt Leišu zaudejumi kaujā pee Rakteš bij bijuši tik stipri, ka Ringauts pēc kaujas tulit nevareja eelaustees eenaidneeku pašu valstī. Viņam preekš tam bij jasalasa jauni spēki. Bet viņa valdība pār Leišiem vēl nebij tik stipra un atzīta, ka tee būtu klausījuši viņa pavēles. Caur leelo uzvaru pee Rakteš breesmas no Leetuvās bij novērstas, un leelakā Leišu daļa pret tāļaku kara vēšanu palika veenaldzīga. Daži citi Leišu kuņigaikšti un leelkungi šķirās no Ringauta, mekledami citā veetā savu pašu intereses. Beidzot Leišu spēka leelakā daļa tika atvilktā caur dažu Kreevū kņazu uzbruceeneem. It īpaši spēcīgais Volinija s kņazs Leetuvās deenvidos darija Leišiem daudz rūpes, un viņem tadēļ nebij eespējams, leetot visu spēku preekš Vācešu padzišanas. Tomēr pēdeajā būtu notikuse, ja „Kristus bruņeneecības brāļiem“ nebūtu nākuse leela palīdzība no āreenes. Pēc kaujas pee Rakteš minētais ordenis vairs nevareja pastāvet, un līdz ar viņu vajadzeja krist visai jaunajai Vācu valstēi Baltijas peekrastē. Lai to varetu novērst, uz pāvesta pagērejumu kāds otrs bruņeneeku ordenis, tā sauktais Vācu

ordenis, kas bij apmetees Prūšu zemē, saveenojās ar zobina brāleem zem veena leelmeistera vadības. Zem viņa nu stāveja netik Baltijas peekraste (kuŗu toreiz sauca par Livoniju jeb Vidzemi), bet arī Prūsija. Vācu ordenis sūtija jaunus spēkus uz Livoniju, un Vāceēšu valdība šē atkal atspirga.

Bet Leetuva caur kauju pee Raktēs no Vāceēšēem bij glābta.

III. Karalis Mindaugs.

Tai laikā, kad Vācu bruņeneeki sāka eerastees Baltijas peekrastē, Leetuva vēl nebija valsts ar veenu augstako valdineeku. Viņa pastāveja iz daudz sīkām valstim, kuŗu valdineekēem bij tituls „kuņigaikštis“ (kņazs). Dažā apgabālā nebij kuņigaikšta, bet viņa veetā valdības groži peedereja kādai augstmaņu padomei. Kuņigaikšta vara bij stipra tik kara laikā; turpretim meera deenās viņa valdība maz bij redzama. Šai ziņā Leišu „kuņigaikšti“ līdzinajās Vācu „hercogēem“ visvecakos laikos.

Tā tad Leetuva bij saskaldita mazās valstīs, kā vecā Grieķija. Bet tapat, kā vecajeem Grieķēem, arī Leišēem bij dažas saites, kas teem atgādināja viņu kopību. Šīs saites bij: kopīga valoda un kopīga tīcība. Visi Leiši ticeja augstakam deevam Pērkuņam un dažeem citeem deevēem, vīseem bij veenada deevkalpošana, un beidzot teem bij kopīga svētnica Romava, kur dzīvoja viņu augstakais krīvu krīvs. Garidzneecība, kuŗas augstakā šķira saucās „krīvi“ un zemākā „vaideloti“, bij tautas veenības un kopības stiprākā uzturetāja. Bet kad Leišēem sāka izceltees nebeidzami kari ar kaimiņēem, tad kuņigaikštu vara auga: dūšīgi un izmanīgi kara vadoņi tautai nu bij vajadzīgaki un svarīgaki.

Beežee kari, kādi Leišēem bij javed pret kaimiņēem, teem drīz deva veenu pamācību: tee redzeja, ka no šķelšanās ceļās posts un no veenības — stiprums. Dažam mazam kuņigaikštīm, kas uz savu roku karaļa pret kaimiņēem, nelaimejās, jo visapkārt Leetuvai bij Kreevu un Poļu valstis, kas spēja sūtīt uz kara lauku stiprus pulkus. Leiši sāka sajēgt, ka saveenošanās par veenu valsti zem veena valdineeka teem būtu ļoti derīga. Ši sajēga it īpaši stiprinājās no ta laika, kad pee Baltijas peekrastes Vācu bruņeneeki dibināja divas bruņeneeku valstis, veenu Livonijā (Vidzemē), otru Prūsijā, kas vēlāk (1237.) abas saveenojās un pret Leišēem veda nīkus karus. Tagad Leišēem draudeja breesmas no visām pusēm, un tauta sāka ikdeenas gaišaki saprast, ka tik veenošanās to spēja glābt. Tagad tik vajadzēja rastees stipram vīram, kam bij vajadzīgās gara dāvanas preekš leelā darba padeišanas.

Un Leišu tautai par ļaimi, tāds vīrs radās. Tas bij

Mindaugs, kuņigaikšta Ringauta dēls. Viņš palika par Leišu zemju salasitāju un Leetuvā valsts dibinātāju. Kā visi tādi valstju dibinātāji viņos bārgos laikos, Mindaugs nebija vīrs ar mikstu sirdi. Ar ceetu, stipru un pa brīžam nežēlīgu roku viņš salauza katru pretestību, un kur vara nelīdzēja, tur tas mācēja leetot to, ko jaunos laikos sauc par diplomātiju, bet kam vecos laikos deva prastaku vārdu. Mindaugs nebija veentesīgs dabas vīrs, kurū leekulīgais pretineeks būtu varejis pēvilt. Viņam bija lapsas gudriba un lapsas paceetība. Un tā kā tautas domas un jūtas atbalstīja viņa darbu, tad viņš pilnīgi panāca savu mērķi. Mazo kuņigaikštu vara krita, un visa Leišu zeme tika saveenota zem veena kopīga valdīneeka, Mindauga. Ja viņš kādā apgabalā (— dēļ ļaužu vēlēšanās vaj labakas valdīšanas pēc —) atstāja vaj cecēla kuņigaikšti, tad šim pilnīgi vajadzēja padotees viņa virsvarai un klausīt viņa pavēles.

Bet ne veen Leišu zeme tika saveenota zem Mindauga: jaunajai Leetuvā valstī tika pēveenoti arī leeli Kreevu zemes apgabali. Daži no teem jau agrāk bija eņēmti un pārvaldīti no kuņigaikšteem, dažus eņēma pats Mindaugs. Tā Leetuvai beidzot bija pēveenota tā sauktās Baltkreevijas (it īpaši tagadejo Vitebskas un Minskas guberņu) leelākā daļa. Bet arī daži Pīniskas un Volīnijas apgabali (kur jau dzīvo Maz-Kreevi), bija padevušees Mindauga valdībai. Šās jaunās valsts galvas pilsēta bija Novogrudeka, kas stāveja uz robežas starp isto Leetuvu un viņas Baltkreevijas provincēm. Otra galvas pilsēta bija Kernuva, kas atradās istajā Leišu zemē. Bet Mindaugs vairāk uzturējās Novogrudekā, jo šī bija valsts vidū, un bij tālak no valsts zeemeja robežām, pa kurām beeži eelauzās Vācu bruņeeki.

Leetuvā spēka augšana darija rūpes dažeem kaimiņeem. Spēcīgakee no šeem bija Volīnijas un Galīcijas kņazi, brāļi Daniels un Vasiļko. (Kā Galīcijas valdneeks Daniels arī saucās par „kēniņu„) Abi bija dūšīgi kareivji, un no vīseem tā laika kņazeem viņeem bija visleelākais spēks. Jau agrāk tee dažu reizi bija karojuši pret Leīseem, bet nebija spējuši apturet Leetuvā augšanu. Tadēļ Daniels sāka domāt veenkārt uz leelas sabeedribas noslēgumu pret Leetuvu, un otrkārt uz Leišu tautas šķelšanu. Drīz atnāca izdevīgs brīdis.

Mindaugs par saveem apakš-kuņigaikšteem labprāt eecēla savus radīneekus, ceredams, ka tee būs paklausīgaki un nedomās uz eenaīdu pret virsvaldneeku. Tā viņš par Polockas kuņigaikšti tureja savu brāļa dēlu Tautvīli, un Šemaišu zemē (tagadejā Kaunas guberņā) savu brāli Viķintu līdz ar otru brāļa dēlu Edīvidu. Bet Mindauga cerība nepeepildījās: šee radīneeki tapat ka sveši domāja uz patstāvību un nepaklausību. Mindaugs tadēļ tos atcēla un sūtīja karā

pret Smolensku, sacidams: „Ko katrs eņems, to lai patur!“ Bet atceltee nebij meerā; tee bēdza uz Voiniju un Galiciju, lūgt tur palīdzību pret Mindaugu. Ķēniņš Daniels bij apprecets ar Tautviļa un Edivida māsu, un tadēļ ar jo leelu preeku nēmās aizstāvet viņu leetu, ar kuŗas palīdzību cereja gāst Mindaugu. Bet pazīdams pretineeka spēku un izturību, Daniels gādaja par kara beedreem. Viņš aicinaja visus kristigos kaimiņus uz krusta karu pret paganu Leetuvu, un drīz noslēdza sabeedribu ar Pīniskas Kreevu kņazeem, tad ar Poļu kņazeem, kas bij Leetuvās kaimiņi, un beīdžot ari ar Livonijas ordeni. Preekš sarunām ar ordeni Tautvilis atceļoja uz Rīgu un še peņēma kristīgu ticību. Tādā veidā pret Leetuvu bij saveenoti gandrīz visi viņas kaimiņi. Pee tam vēl paši Leiši tika šķelti. Viķints dabuja no Daniela leelas naudas sumas un devās uz Žemaišu un Jatveģu*) zemi, sacelt še dumpi pret Mindaugu, kas tam ari pa daļai izdevās, it īpaši pee Jatveģeem. Viss bij sagatavots preekš leela spēreena pret Leetuvu.

Bet Mindaugs bij nomodā. Viņš tulit bij sapratis, ko viņa labeē kaimiņi nodomaja. Viņš ari sajēdza, ka karš pret visu leelo sabeedribu būtu preekš Leetuvās par grūtu. Tadēļ tas mekleja šķelt savus pretineekus. Vispirms viņš caur prātīgeem izskaidrojumeem un dāvanam atrāva no sabeedribas Poļu kņazus, kas bij Galicijas ķēniņa eenaīdneeki no senakeem laikeem, un tad eesāka sarunas ar Livonijas ordeni. Eemesls, kadēļ ordenis karoja pret Leetuvu, bij Leišu elku kalpošana. Mindaugs spēra leelu soli: viņš ziņoja ordenim, ka gribot peņemt kristīgu ticību. Tādu peedāvajumu ordenis nedrīkšteja atraidīt, jo citadi tas būtu postījis savu pamatu. Tolaik ticības gars bij stiprs, pee tam ordenis ari vairak atkarajās no pāvesta, nekā tas bij vēlākos laikos, un pāvests visus paganus, kas kristījās, nēma zem sava patvēruma. Lai ordenim katra šaubīšanās izzustu, Mindaugs vēl leetoja dāvanas un solīja ordeņam dažus zemes gabalus. Ordeņam nekas neatlika, bij jaslēdz meers. Uz Mindauga eelūgumu Livonijas ordeņa meistars, Stirlandes Andrejs, devās pee Mindauga, pavadīts no daudz ordeņa brāļeem. Mindaugs saņēma veeusus ar leelu godu un deva teem lepnus meelastus. Te tika noslēgts meers. Mindaugs apsoliņa kristitees, bet paģēreja, ka pāvests viņam dotu karaļa (ķēniņa) kroni. (Pēc ta laika domam, ķeizara vaj ķēniņa tronā uzcelšana nevoreja notikt bez pāvesta apstiprinājuma; vismazākais pēc tāda apstiprinājuma viseem jaunais ķēniņa tronis bij jatzīst par pilnīgu.) Ordeņa meistars apsoliņās izgādat pa-

*) Žemaiši un Jatveģi peedereja pee Leišu tautas, bet turejās no citeem Leišeem drusku savrup. Jatveģi bij ļoti nemeerīgi un vēlākos laikos pilnīgi tika pārpoloti.

gēreto kroni. Pāvests Inocents 4. bij preeka pilns par dabuto ziņu. Labprāt viņš apstiprināja Mindaugu par Leetuvā karali. Pāvests uzdeva Kulmas biskapam Heidenreicham, izpildīt kristības un kronejuma ceremonijas.

Tee bij leeli svētki Novogrudēkā 1252., kad Kulmas biskaps kristīja Mindaugu. Uz svētkeem par veeseem bij eeradušees Vācu ordeņa leelmeistars, Livonijas ordeņa meistars, Rīgas biskaps, leels pulks citu garīdzneeku un neskaitams Leišu pulks. Kristīšana notika uz leelas eelejas pils preekšā. Te tika kristīts Mindaugs, viņa laulatā draudzene Marta un 600 Leišu augstmaņu un karēivju. Pēc kristības notika kronešana. Leetuva bij eestājusēs kristīgo ķēniņa valstju pulkā.

Nu Mindaugam nācās veegli, pārvaret savus pretineekus. Tautvilis iz Rīgas aizbēdza pee tēva brāļa Viķinta Žemaišu zemē, un abi kopā ar Volinijas un Galicijas kņazeem sāka karu pret Mindaugu. Bet pēdejaais tos pārvareja bez leelām kaujām; Žemaiši un Jatveģi, caur Mindauga sūtņeem peerunāti, atkrita no Viķinta un Tautviļa un pārgāja uz Mindauga pusi. Abeem Leišu kuņigaikšteem bij jābēg uz Voliniju. Gan Volinijas un Galicijas kņazi vēl turpināja karu, bet tā ka cerība uz Leetuvā pārvarešanu bij ātmetama, tad beidzot abas puses noslēdza meeru, un apstiprināja to caur savu bērnu savstarpīgām precībām.

Tā visas breesmas laimīgi bij novērstas, un bij tik palidzejušas Mindaugam, uzkāpt uz augstaku pakāpeni.

IV. Žemaišu karš.

Leišu valsts dibinatajs, karalis Mindaugs, peeņemdams kristīgu ticību (1252), bij noslēdzis ar Vācu ordeņa valsti mūžīgu meeru. Un tomēr karš drīz izcēlās no jauna. Par to nav jābrinās. Kad aplūkojam abu valstju robežas, tad redzam, ka starp viņām ne kāds meers nevarēja pastāvet. Te vareja būt tik mūžīgs nikns karš, kamēr veena no tām nekrita. Tam bij šādi cēloņi.

Starp abām Vācu ordeņa valsts daļām, Prūsiju un Livoniju, atradās veena Leetuvā daļa, proti tā šauktā Žemaišu zeme (kas ir veena daļa no tagadejās Kauņas guberņas un Rīta Prūsijas). Žemaišu zeme (kuŗu latiniski un vāciski sauca par „Zamogiciju“) šķīra Prūsiju no Livonijas, un caur to veenai valsts pusei trūka saites ar otru. Vasaras laikā vēl vareja no veenas uz otru nobraukt pa Baltijas jūŗu, bet zeemas laikā arī šis ceļš bij slēgts. No tam saprotams, ka ordeņa valsts dzīves interese pagēreja Žemaišu zemes eeņemšanu. Bez viņas Vācu ordeņa valsts nevarēja justees par droši nodibinatu. Cik reizes Vācu bruņeeki arī nebūtu tikuši sakauti no Leišeem, cik svēti tee arī nebūtu apsolijuši meeru

— nepārvarama vajadzība tos speeda, pirmā izdevīgā brīdī atkal izstept savas rokas pēc Žemaites. Un tapat saprotams, ka Leišu valsts nevareja ceest šīs zemes pazaudešanu, un ja Leetuvā valdīneeks no tās atsacījās, tad pate Žemaišu tauta pretojās Vācu jūgam.

Otrkārt Leetuvā dabiska interese pagēreja, ka Latvija, kas jau bij krituse Vācu bruņeneeku rokās, atkal tiktu ar Leetuvu saveenota. Cik drīz Leišu tauta nāca pee spēka, viņai dabiski cēlās vēlešanās, atņemt Vācu ordeņam to tautas zaru, kas Latveešu-Leišu tautas vājības laikos no tās bij atrauts. Bez tam arī Latvijas peeveenošana pee Leetuvā preekš pēdejās uzplaukšanas bij vajadzīga. Caur Latvijas eegūšanu Leetuvā būtu izplātījuse līdz Baltijas jūrai, te panākuse savas dabiskas robežas un atklājuse sev jūras ceļu. Nav brīnums, ka Leetuvā pastāvīgi dzinās pēc Latvijas atsvabinājuma no Vācu valdības, pēc Latveešu-Leišu tautas saveenojuma.

Minetee cēloņi drīz parādīja savu spēku. Mindaugs preekš meera līguma ar ordeni bij nesis dažus upurus. Viņš ne tik bij peenēmis kristīgu ticību, kas viņa pavalstneekem toreiz vēl bij pretīga, bet arī atdevis Vācu ordeņam dažus zemes gabalus, proti Deenvidus-Reetruma Kurzemi, Augš-Kurzemi un veenu Žemaišu zemes daļu. Te gan jāpeemin: ka atdotee Kurzemes gabali vairs neatradās Mindauga rokās, viņi jau agrāk no Vācu bruņeneekem bij eeņemti, un tagad to tik apstiprināja caur kārtīgu līgumu. (Šis līgums leecina, ka minetee Latvijas apgabali tika eeraudzīti par agraku Leetuvā daļu, jo cītādi nebūtu turejuši par vajadzīgu, ka Leetuvā karalis no teem atsakās un tos atdod Vācu ordeņam.) No augšmineteem upureem vissāpīgākais bij Žemaites daļas pazaudejums, bet Mindaugs to bij nesis Leetuvā glābšanai par labu.

Pee Vācu bruņeneekem preekš par Žemaites eegūšanu bij leels. Nu bij panākta saite starp Prusiju un Līvoniiju, kas gan vēl bij vāja, bet kuŗu ar laiku cereja stiprināt. Ordenis steidzās, jāuneņemtā zemē dibināt savu valdību caur stipru piļu būvi. Pee Namunas (jeb Memeles) upes tee uz-būveja divas stipras pilis, Memelsburgu un Jurburgu (Georgenburg), caur ko Leišeem tika aiztaisīts agrāk svabadais ceļš pa mineto upi uz jūru. Tapat arī Deenvidus-Kurzemē dažas jaunas pilis tika būvetas. Žemaišeem usgulās smaga nasta. Vācu bruņeneeki eerastā veidā teem atņēma visu zemes īpašumu, un apgrūtināja tos ar nodokļem un klausībām.

Par laimi Žemaiši bij dūšīga kaŗeivju tauta. Tee ne-peenēma uzkrauto nastu, bet nospreeda tam pretotees. Kaut arī viņu karalis tos bij atstājis, tee ķērās pee eeročeem pašī uz savu galvu. Eesākās tautas kaŗš, kas vilkā daudz gadu. Žemaišeem radās daudz kreetnu vadoņu, no kuŗeem peemi-

nams Alemans, kas visvairak esot gādājis par Žemaišu brīvības kara pacelšanu. Pirmajos gados nenotika leelas kaujas. Karš pa leelakai daļai tika tā vests, ka drīz Žemaiši eelauzās Kurzemē, izlaupidami tos apgabalus, kas peedereja Vāceeseem, vaj turejās pee sabeedribas ar Vāceeseem, drīz atkal ordeņa bruņeneeki un mūki eelauzās Žemaišu zemē, tapat laupidami un dedzinadami, pee kam mūki mēdza būt pirmoe pee uguns peelikšanas. Pa laikam notika kautiņi ar grozigu laimi. Beidzot 1257. gadā noslēdza pameeru uz 2 gadeem. Abas puses gribeja izleetot šo laiku preekš spēka salasišanas, un tad ar leeleem spēreneem kařam padarīt galu.

Laikam Žemaiši labaki bij izleetojuši meera gadus, jo kařā, kas izcēlās pēc pameera notecešanas, tee sāka spēlet spidošu lomu. Viņu kařa pulki nebij leeli, bet leekās, ka Mindaugs teem slepeni bij sūtījis palīgā savus kreetnakos kařeivjus, jo citadi Žemaišu leelee panākumi šai kařā grūti izskaidrojami. Pirmā leelakā kauja notika pee Skodes Leišos netāli no Svētupes, Heilige Aa. Ordeņa spēks, kuŗu vadīja komturs Bernhards fon Haarens, pilnīgi tika sakauts. 35 ordeņa bruņeneeki un leels pulks prastaku kařeivju te pazaudeja dzīvību. Ši kauja stipri iztrauceja bruņeneeku valsti, jo veena Latveešu daļa, Zemgaleeši, pēc tās sāka ķertees pee eeročeem, lai varetu nokratīt Vācu jūgu. Bet vēl daudz leelaks spēreens gaidīja Vāceesus nākošā gadā.

Tai laikā par ordeņa meistarū Livonijā bij Burchards fon Hornhauzens. Tas sapulceja leelu spēku iz Vidzemes un Igaunijas. Ar viņu saveenojās komturs Haarens, kas vadīja Vācu pulkus iz Kurzemes. Iz Zveedrijas atnāca hercogs Karlis Ulfsons, kas Revelē bij sapulcejis Daņu spēku, palīdzet Vācu bruņeneekem šai jaunajā krusta kařā. Iz Prusijas ordeņa maršals Boteļs atveda kařa pulku, ar kuŗu bij saveenojušees daudz krusta kařeivju iz citām Vācījas malām. Beidzot šim kařaspēkam peeveenojās vēl daudz Kursu jeb Kuru, kas apdzīvoja Reetruma-Kurzemi. Deemžēl viņi beeži ļāvās aizvilktees uz Vācu pusi, šķirdamees no citeem Latveeseem un caur to atveeglinadami Vāceeseem uzturet savu valdību.

Kad Žemaiši izdzirda Kursu izturešanas, viņi sašutuši izrikoja eelaušanas Kursu zemē. Žemaišu spēks skaitīja 4000 vīru. Tas nebij daudz, bet šee viri bij kreetni, dūšīgi kařeivji. Žemaišu pulks pēc ta laika eeraduma izlaupīja leelu Kursu zemes apgabalū, savangodams daudz Kursu seevu un bērnu. Šim pulkam pretī nu steidzās ordeņa meistars Hornhauzens ar saveenoto Vācu kařaspēku. Pee Durbes ezera, netāl no Durbes pils, abi spēki sastapās, un te notika leela kauja 13. jūlijā 1260.

Žemaišu vadoņi, labi prazdami kařa mākslu un pazīdami

savu cenaidneeku stipro pusi, bij nostādijušees muklainā veetā, kur smagi apbrūnoti zirgi un jātneeki labi nevareja uz preekšu tikt. Vācu vadoņu pulkā tālēj domas šķīrās. Daži no teem, kas labaki pazina karu pret Leišiem, deva padomu, atstāt zirgus atpakaļ, un izrikt kauju kājām, kā to ari Žemaiši pa leelakai daļai darija. Bet hercogs Kārlis Ulfssons līdz ar daudz citēem bruņeneekiem pretojās tādām domām, un zirgi tika patureti. Otrs spreedums, kuŗu taisija Vācu kara padome, bij vēl aplamaks. Proti Kursi pagēreja, ka viņu no Žemaišiem savangotās ciltis seevas un bērni) pēc kaujas tiktū saveem radeem atdotas bez izpirkšanas naudas. Šis pagērejums bij itin taisns, jo Kursi bij pazaudejuši seevas un bērnus tik dēļ savas beedribas ar Vācešiem. Bet Vācu kara padome, eeraudzidama uzvaru par apdrošinātu, atraidija Kursu pagērejumu un nospreeda, ka Kurseem jaizpērk savi radi, ja tee caur gaidamo kauju tiktū Leišiem atņēmti. Par šo spreedumu pee Kurseem izcēlās stipra rūgšana, un tee nospreeda atkrist no Vācešiem, ja kauja daudz maz greestos Žemaišiem par labu.

Kauja jau pašā eesākumā Vācešiem gāja nelaīmigi. Viņu zirgi eegrīma muklainā zemē, tā ka nevareja ātri tikt uz preekšu. Žemaiši to izleetoja un uzbruka no visām pusem. Bij paredzams, ka Vāceši kauju pazaudēs. Nu Kursi ilgaki negaidīja. Ar breesmīgu kaujas kleegšanu tee bruka Vācešiem virsū, kas tagad no visām pusem bij eeslēgti. Astoņas stundas vilkāš kaušanās, un kas no Vācešiem pee laika neaizbēdza, krita uz kaujas lauka. Tur krita Livonijas ordeņa meistars *Hornhausen*, Prusijas ordeņa maršals *Botels*, Livonijas ordeņa maršals *Rize*, hercogs Kārlis Ulfssons ar viseem saveem Daneem (kas šai kaujā ļoti dūšīgi bij kavušees un ilgu laiku novērsuši nelaيمي), tālak 150 ordeņa bruņeeku, pulks svešo krusta neseju un tūkstošiem prastu kareivju kuŗus skaitit netureja par vajadzīgu. Breesmīgs liktenis bij ari dažeem savangoteem bruņeneekiem. Astoni no teem caur sadedzinašanu tika upureti Leišu deeveem, sešiem tika nocirstas rokas un kājas, un viņu meesas beidzot četrotas. Kursi par savu palīdzību dabuja savas seevas un bērnus atpakaļ bez izpirkšanas naudas.

Durbes kauja satricināja ordeņa valsti līdz pamatam. Apspeestās tautas sacēlās uz dumpi pret Vācešiem ne tik Livonijā, bet ari Prusijā. Bet leelakais pārgrozījums notika pašā Leetuvā. Mindaugs, redzedams, ka visa Leišu tauta pretojās kristīgai ticībai, jau sen bij nodomājis, no tās atkrist, un tad, zinams, atkal atjaunot karu pret Vācu ordeni. Tagad laiks bij atnācis. Mindaugs atgriezās pee saveem vecajeem deeveem un līdz ar to atmēta ari no pāvesta dāvato karaļa tituli. No tā laika Leetovas valdineeki saucās par „diž-

kuņi gaikšteeem" (leelknazeem). Mindaugs arī tulit ķērās pee aeročeem, sapulceja kara spēku un eelauzās Prusijā.

Vācu ordeņam tolaik draudeja gals. Zemaite tika no Mindauga atkal pilnīgi eņemta, ordeņa pilis tikpat Prusijā, kā arī Livonijā veena pēc otras krita Leišu un Latveešu rokās un ordeņa bruņeneeki tika no Leišiem daudz kaujās sakauti. Par velti ordeņam nāca palīgā daži Poļu knazi (tai pulkā Mazovijas knazs Zemovits) un vecais Mindauga eenaideeks, Volinijas knazs Pret pēdejo Mindaugs sūtija mazakus pulkus tik atgaiņšanas pēc, turpretim Poļu knazi tika no Mindauga pilnīgi šakauti. Mazovijas knazs Zemovits krita kaujā un viņa dēls Konrads tika savangots. Beidzot Mindaugs noslēdza sabeedribu ar Novgorodu un norunāja ar to kopīgu uzbruceenu, caur ko nodomāja pataisit galu Vācu valdībai Livonijā. Tas bija 1262. gadā. Mindaugs ar savu spēku nogāja līdz Cēsīm, bet Novgorodeeši neeeradās. Caur dažeem kavēkļiem tee bij nokavejušees, un tas šoreiz izglāba Vāceesūs. Mindaugs sadusmots par Novgorodeešu vārda neturešanu, driz aizgāja uz Leetuvu, jo viņam tur bij jakaujas pret Volinijas knazu un citeem kaimiņiem. Pēc tam Novgorodeeši gan eeradās, bet jau bij par vēlu.

Tomēr draudošās breesmas no ordeņa valsts vēl galīgi nebij novērstas, bet katru brīdi vareja atjaunotees. Te Vāceesiem atgadījās otra laime, proti Mindauga nāve.

V. Mindauga nāve.

Mindauga vara 1262. gadā bij sasneeguse savu augstako pakāpeenu. Visas kaimiņu sabeedribas pret Leetuvu bij laustas un iznicinatas caur Mindauga gudribu un Leišu varonību. Vācu ordeņam Prusijā un it īpaši Livonijā draudeja gals, jo apspestās tautas bij nokratijušas Vācu jūgu un sacēlušās eeročos; pee tam ordeņa pulki bij no Leišiem sakauti daudz kautiņos. Vēl Mindaugam tik vajadzēja reiz salasit stipru kara spēku un Livonijas ordeņa valsts izpostišana bij nenovēršama. Leetuvās mazakee kaimiņi bij pārvareti uz visām pusem; tik deenvidos Volinijas un Galicijas valdineeks un karalis Daniels, dūšigs virs ar varoņa dvēseli, vēl aptureja Leetuvās augšanu. Bet Daniela dzīve tuvojās savam galam, un pēc viņa nāves vajadzēja izzust spēkam, kādu šis slavenais kareivis bij devis Volinijas un Galicijas valstei. Uz kuņeni Mindaugs arī neskatījās: nekur vairs neeeraudzija spēkā sev līdzīga. Kreevija, Polija, Vācija toreiz bij saskaldītas daudz mazās valstīs, un nedz tuvaku, nedz tālaku kaimiņu pulkā nebij neveena, kas par Leetuvu būtu bijis varenaks. Nav brīnums, ka Mindaugs no savas varas dabuja arveenu augstaku sajēgu. Kāda veca

Kroevu gada-grāmata žēlojās par leelo lepnumu, kādu Mindaugs tolaik sācis parādīt. Par nekādu pretestību viņš vairs nebēdāja; viņš sajuta sevī spēku, pārvaret katru eenaidneeku no kuras puses tas arī nenāktu. Viņa cilts bij zeedoša: viņam bij veens dēls iz pirmās laulības un divi jaunaki dēli iz otrās; bez tam vēl daži citi cilts radi. Spīdoša nākamība viņa namam likas apdrošināta. Romneeku dzejneeks Ovidijs kādai uz savu laimi un saveem bērneem lepnaī Grieķu kundzei leek mutē pārgalvīgos vārdus:

Major sum, quam cui possit fortuna nocere.

See vārdi itkā pildīja Mindauga krūtis un parādījās viņa darbos: Augstaks esmu par teem, kam Laima varetu kaitēt! Kas gan būtu domājis, ka viss tik breesmīgi beigsees!

Eekam stāststam Mindauga nama traģisko galu, mums jāpēemān ta persona, kas šai bēdu lugā spēleja vissvarīgako lomā.

No vīseem Leišu varoneem, kas Mindauga laikā pildīja Leetuvu un kaimiņu zemes ar savu slavu, visspožakais un tautai vīsmīlakais bij Daumants, kušu Mindaugs bij eecēlis par Naļščavas kuņīgaikšti. Viņš bij skaists, stalts vīrs, kas kaujā bij sava kara spēka vairogs, un par kušu neveens varonībā nebij pāraks. No viņa varonības teek stāstītas dažas teikas. Stāsta, ka tas reiz ar 60 vīreem dzīnees pakāļ Vācu ordeņa spēkam, kas skaitījis 800; Daumants to pamācis un pilnīgi sakāvis. Citu reizi tas ar veenu devīndesmitu pārvarejis 700 u. t. t. Ne mazāk lepns par pašu Mindaugu, viņš tomēr pret laudim bij laipns un it īpaši prata eegūt savu pavadoņu un kareivju mīlestību. Viņš bij apprecets ar Mindauga otrās seevas skaisto jaunako māsu.

1262. gadā nomira Mindauga otrā seeva, un uz bērem atbrauca arī nelaiķes jaunakā māsa, Daumanta laulatā draudzene. Bet kad viņa pēc bēru nosvinejuma grībeja greestees mājās, Mindaugs peepeši tai pasludināja, ka nelaiķe mirdama tam esot uzdevuse, pēc viņas nāves apprecet viņas jaunako māsu, tadēļ ka šī būšot pret bērneem laipnaka. Vaj Daumanta seeva pretojās šim preekšlikumam, nav zinams. Nekāda pretestība arī nebūtu varejuse līdzet. Ar savu valdīneeka varu Mindaugs pasludināja Daumanta laulību par šķirtu, un sev lika peelaulat viņa seevu.

Daumanta gods nāvīgi bij aizskarts. Padevība pret zemes valdīneeku toreiz pee Leišu kuņīgaikšteem vēl nebij tik stipra, kā vēlāk. Viņi vēl nebļ aizmīrsuši tos laikus, kad Mindaugs nebļ viņu vīrsvaldīneeks, bet bij vīneem līdzīgs. Veenvaldība Leetuvā vēl bij jauna, un tadēļ katram kuņīgaikštīm aizskaršana caur jauno vīrsvaldīneeku bij jo sāpīga. Daumants nospreeda atreebtees par viņam padarīto kaunu.

Bet kā atreebtees? Mindauga vara Leetuvā nebija satricinājama. Pee veenas šķiras Daumants gan vareja cerēt uz palīdzību, proti pee augstās aristokrātijas. Visi mazee kuņigaikšti, kas nevareja aizmirst savu agrako patstāvību, ar leelu nepatikšanu panesa Mindauga virsvaldību, it īpaši pēdejā laikā, kad Mindauga lepnība stipri bij auguse, un viņš mazajiem kuņigaikštem dažkārt deva sajūst savas virsvaldīnēka teesības. Bet par to Leišu tauta ar milestību turejās pee Mindauga un pee veenvaldības eestādes. Ne vis aristokrātijas, bet tautas prāts bij dzinees pēc Leetuvās saveenojuma, jo kamēr Leetuva bij šķelta un vāja, Leišu tautai nācās daudz ceest no kaimiņu tautam. Pee tam veenvaldība apsargāja Leišus arī pret aristokrātijas pārgalvību. Tadēļ nevareja būt šaubīšanās, ka kuņigaikštu dumpis pret Mindaugu isā laikā ar kaunu būtu beidzees un dumpīnēkeem tik atnesis bārgu sodu.

To sajēdza arī Daumants. Atlika tik veens atreebšanās līdzeklis: sazvērešanās un slepkavība. Un deemžēļ, slavenais Daumants pee ta ķērās. Ļaunais gars gāja pa Leetuvu un saveenoja Mindauga pretīnēkus preekš isā elles darba. Sazvērešanās galva bij Daumants, un pee viņas peedaliņās gandrīz visa Leetuvās aristokrātijā. Peedaliņās par otru vadoni arī Mindauga brāļa dēls: Žemaites kuņigaikštis Trainātis, kas tikoja pēc Leetuvās troņa. Arī otrs brāļa dēls, Polockas kņazs Tautvilis, esot bijis līdzzinatnēeks, bet ar sevišķu nolūku tas atturejās no tuvakas dalības pee sazvērejuma izvešanas. Sazvērejuma mērķis bij nogalināt Mindaugu kopā ar viņa dēleem. Jo atstāt dēlus dzīvus, to sazvēretee nedrīksteja, tadēļ ka tee būtu palikuši par tēva nāves atreebejeem, un arī būtu stāvejuši ceļā teem, kas tikoja pēc Mindauga troņa.

Bet kā vareja izdotees, paslēpt tik leelu sazvērejumu pret Mindauga asajam acim? Gan domājams, ka Mindaugam par to nāca dažā tumša ziņa, bet viņš bij par lepnu ticēt, ka pret viņu kas eedrošinasees pacelt savu roku.

Sazvēreteeem vēl bij veens šķērslis. Katram Leišu kuņigaikštam, un it īpaši pašam karaļam jeb dižkuņigaikštam bij sava pavadonība, kas pastāveja iz kreetnakeem, dūšigakeem vīreem. Pavadonības locekļi mēdza būt līdz nāvei uzticīgi savam kuņigaikštam un tadēļ sazvēreteeem nevareja nākt prātā, eevilkt savā sazvērejumā vīrus iz Mindauga pavadonības. Un tomēr pēdejā bij jašķir no sava kunga, jo citādi ta būtu varejuse izjaukt visus viņu aprēķinus. Atrada līdzekli. Mindaugu peerunāja, lai tas leelako daļu no saveenu tuvakeem kareivjeem sūtot karā pret (Kreevu) Brānskas kņazu, ar kuru Mindaugam bij daži robežas strīdi. Lai neveenam neceltos jaunas domas, Naļščavas kuņigaikštis Daumants ar savu pavadonību Mindauga pulkam gāja līdz.

Šis pulks devās ceļā pavasarī 1263. Ceļā Daumants negaldot pasludināja cīņām vadoneem, ka viņš nevarot tālak eet līdz, jo pareģi to leedzot, sludinādami nelaimi. Daumants ar savu pavadoņibu greezās atpakaļ. Kad Mindanga pulka vadoneem par tādu izturešanos arī cēlas ērnotas domas, tee nedriksteja pārkāpt pavēli. un gāja uz preekšu.

Daumants nu nekavejās. Atri un klusi sazvēretee sapulcejās no visām malām un peepeši uzbruka Mindauga pilij. Te notika breesmigais nedarbs. Mindaugs un viņa abi jaunakee dēli krita caurslepkavurokā. Viņa vecākais dēls Vaiselks, kas turejās pee kristīgās ticības un bij palicis par mūku, izglābās pee laika. Iz sava klostera tas aizbēdza uz Pinskiu.

Tā beidzās leelais Leetuvās valsts dibinātajs. Leišu tauta ar šausšalam izdzirda breesmigo darbu un bij kā apstulbuse. Tik nebij neveena vadoņa, kas to būtu sacēlis pret slepkavām. Bet bēdu luga Leišu zemē ar to vēl nebij beigta. Nu izcēlās strīds starp Trainati un Tautvili par dižkuņi- gaikšta troni. Tautvilis nebij pee slepkavības peedalijees, lai nesadusmotu pret sevi Leišu tautu, un tagad tomēr gri- beja eegūt šīs slepkavības augļus. Uz Trainaša uzaicinajumu abi kuņi- gaikšti sanāca ar savām pavadoņibām, nospreest par Leetuvās izdališanu. Bet slepeni katrs nodomāja sagrābt savās rokās visu. Drīz izrādijās, ka salīgšana nebij panā- kama, bet ka veenam vajadzēja krist. Te nu izrādijās, ka Trainaša spēkam bij stipraks pamats, nekā Tautvilam. Traina- ša kareivji bij Žemaiši, kas ar savu kuņi- gaikšti peedereja pee tās pašas tautības un ar viņu kara un meera laikos itkā bij saauguši. Tee bij vīri, kas pat nebij šaubijušees, uz sava kunga pavēli grūst šķēpjus Mindauga ķēniškās krūtīs. Turpre- tim, Tautvilam, kas valdija Kreevu Polockas zemē, par pavado- ņeem pa leelakai daļai bij Kreevu tautības vīri, kuņeem ar savu. Leišu knazu nebij tik stipras personiskas un tautiskas saites. Tā tad Tautvija tuvako pulkā drīz radās slepena atkrišana. Tomēr Tautvilam bij veens breesmigs eerocis. Viņš vareja saukt uz karu Leišu tautu un usmestees par Mindauga at- reebeju. To viņš tad arī nodomāja darit. Bet viņa nodoms nepalika apslēpts. Veens no viņa tuvakeem padomneekem, Kreevu bajars Prokopijs, paziņoja noslēpumu Trainašam un pēdejaais nekavejās. Breesmas draudeja vīseem Mindauga slep- kavām. Tee tagad bij veenprātīgi, uzbruka Tautvilam un to- nokava. Trainatis eēņema Leetuvās dižkuņi- gaikšta troni.

Bet vaj šim divkārtīgam slepkavam bij sēdet uz Leetu- vas troņa? Vaj Leišu tautai bij ceest, ka šee pārgalvige- augstmaņi bij likuši savas rokas pee Leetuvās slavas un varas dibinātāja, kas savai tautai bij bijis tēvs? Vaj veca- jeem pavadoņeem, kas Mindaugam bij zvērejuši uzticību uz dzīvību un nāvi, bij atstāt sava kunga asinis bez atreebšanas,

un caur to pataisīt Leisu uzticību visām tautām par apsmeecklu? Tā spreedā kāds vecu kapeivju pulciņš iz Mindauga pavadonibas. Un četri no Mindauga tuvakeem kādā deenā ņēma savus šķēpus, sagaidīja Trainatī, kas gāja uz pirti, un to nodūra.

Sods preekš Mindauga slepkavām ar to nebij beigts. Vēl nāca veens atreebejs: tas bij Mindauga vecakais dēls Vaiselks. Par šo jasaka kādi vārdi. Vaiselks jaunakos gados bij bijis dūšigs, slavens kapeivis, kas rūpīgi palīdzēja tēvam viņa karos pret viseem eenaidneekem. Deemzēl Vaiselks pee tam aprāda ar visadeem bargeem darbeem, un palika vēl neželīgaks, nekā viņa tēvs. Laudis toreiz bij runajuši, kā Vaiselks esot noskumis tai deenā, kad tas nenonāvejis vaj nelicis nonāvet cilveku. Tad caur nezinameem notikumeem peepeši notika pārgrozišanās. Šaušalas par grēkeem pārņēma Vaiselku, viņš peeņēma kristīgu ticību (no Kreevu pareizticīgas baznīcas), atmēta savus eeročus, atšacījās no pasaules un palika par mūku. Tā tas dzīvoja pus aizmirsts, kad viņu iztrauceja tēva un brāļa breezmīgā nāve. Uz Pinski aizbēdzis, viņš sāka lasīt kara pulku, un kad izdzirda Trainaša nāvi, devās uz Leetuvu. Par velti še Daumants un citi sazvēreteē mekleja salasīt spēku pret Vaiselku; par velti uzrādīja, ka Vaiselks peederot pee kristīgas ticības, kuņu Leiši toreiz vēl eenīda: viņa preekšā gāja veens vārds, kas lauza katru pretestību. Šis vārds bij: Mindauga dēls. Leišu tauta visās malās sacēlās un pārgāja uz viņa pusi. Pirmais no sazvēreteem, kas saprata, ka viss pazudis, bij Daumants. Viņš pazina Vaiselku, un tadēl neka neatlika, kā bēgt un atstāt tēviju. To viņš darija pee laika, un viņam līdz gāja viņa uzticīgā pavadonība. Daumants aizbēdza uz Pskovu.

Vaiselks eenēma sava tēva troni un tureja breesmīgu teesu par viseem sazvēreteem, kas iz Leetavas nebij aizbēguši. Neveens, kas bij peedalījees pee sazvērejuma un krita Vaiselka rokās, netika atstāts dzīvs. Toreiz vecā Leišu aristokratija pilnīgi tika satreekta un lausta. Tik Žemaites un Polockas kņazeem tika atstāta zināma patstāvība, tadēl ka veetigee apstākļi to pagēreja. Kad Vaiselks bij beidzis teesu un sodu viņam pasaules darbi drīz atkal apnika, un viņš no jauna gāja klosterī, uzticedams valdišanu savam māsas vīram Švarnam (Volinijas - Galicijas karaļa Daniēļa dēlam), kuru Vaiselks bij peeņēmis dēla veetā, jo Vaiselks pats bij neprecejees un bez bērneem. Bet Švarns drīz nomīra, un kad Vaiselks leedzās nelaiķa jaunako brāli Levu, nekreetnu vīru, peeņemt par dēlu un mantīneeku, pēdejaļs viņu nokava pee meelasta, uz kuru Vaiselku bij eclūdzis.

Tā izdzīsa Mindauga nams. Tomēr Mindauga svarīgākais dzīves darbs, Leetavas saveenojums netika izpostīts.

Viņš tam bij licis pārak stipru un ceetu pamatu. Bet preek-
 Leišu tautas zareem ārpus Leetuvās, Prusijā un Latvijā, viņa
 nāve bij leela nelaime. Tik ar Leišu palīdzību minētie ap-
 speestee Leišu tautas zari būtu varejuši nokratīt Vācu jūgu.
 Gan laiku no laika kāds Leišu kara pulks eelauzās Livonijā
 un sakava ordeņa spēkus. Tā par peem. februārī 1270. Leiši
 sakava ordeņa spēku uz sasalušā jūras šauruma starp Monu
 un Verderu. Kaujā krita ordeņa meistars Luterbergs, Leales-
 biskaps, 52 ordeņa bruneneeki un 600 citu Vācu kareivju.
 Vēl leelaku kauju ordenis pret Leišeem pazaudeja 5. martā
 1279. pee Aizkraukles. Šai kaujā atrada nāvi ordeņa
 meistars Rasburgs, 71 ordeņa bruneneeks un tūkstošiem
 zemaku kareivju. Ari ordeņa svētās Marijas karogs krita
 Leišu rokās. Bet šīs uzvaras maz liizeja, jo trūka saprati-
 gas galvas, kas būtu mācejuse no tām izdabūt vajadzīgos
 augļus. Latvijā pirmee, kas noslēdza ar Vāceeseem meeru,
 bij Kursi. Ordens šeem atvēleja dažadas brīvības, un viņi
 šķirās no Zemgaleeseem, tos atstādami veenus pašus karā
 pret ordeni, kas iz Prusijas un Vācijas pastāvīgi dabuja
 jaunus spēkus. Zemgaleeši dūšīgi turpināja karu, un dažu
 reizi kavās it laimīgi. Vēl 1287. gadā (26. martā) tee sakava
 ordeņa meistarū Vileķinu (von Šauerberg, pee kam minētais
 ordeņa meistars ar 50 ordeņa bruneneekeem un stipru kara
 pulku atrada nāvi. Bet beidzot Zemgaleešu spēks tika lausts.
 un 1290. gadā tee bij pilnīgi pārvareti. No ta laika Vācu
 valdība Latvijā bij nodibinata, un apspeestās tautas nekad
 vairs nemēģināja saceltees uz dumpi.

Daumanta vēlākais liktens bij laimīgs. Pskovee-
 šeem tai brīdī nebij valdineeka, un viņi eecēla Daumantu
 par savu kņazu. Ta bij pirmā reize, kad kāda Kreevu zeme
 eecēla sev valdineeku, kas nepeedereja pee Rurika cilts pēc-
 nākameem. Daumants līdz savai nāvei valdija Pskovā, ka-
 roja laimīgi pret Vācu ordeni un aptureja tai laikā Vācu
 valdības tālaku izplatīšanos uz austruma pusi.

VI. Ģedimina cilts uzcelšana.

Bij pagājis ap 60 gadu pēc Mindauga nāves. Šai laik-
 metā Leetuvā bij bijušas dažadas jukas. Troņa mantošanas
 likuma nebij, tā ka pēc veena dižkunigaikšta nāves otrs tika
 eecelts no zemes augstmaņeem. Uz āreeni Leetuva nespēja
 tādu spīdošu lomu, kā Mindauga laikā; viņa neizplatija savas
 robežas, kaut gan Leišeem pastāvīgi nācās karot pret dažeem
 kaimiņeem, un viņi pee tam kavās deezgan laimīgi. Tomēr
 šis laikmets bij devis gaišu leecību, ka Leišu valsts nāka-
 mība stāveja uz drošām kājām. Leecība bij redzama šādās
 zīmēs.

Pirmkārt Leišu tautas ceeta saveenošanās šai laikā negāja mazumā, bet auga. Leišu valsts veenibas dibināšana caur Mindaugu, kā to agrākā rakstā izskaidrojuši, tika veicināta caur Leišu tautas vispārīgo dzišanos pēc veenošanās. Vispārīgie cēloņi, it īpaši valsts ārīgie apstākļi, kas dzina Leišus uz veenošanos zem veena kopīga valdīneeka, pastāveja arī pēc Mindauga nāves. Tā tad strauze, kas Leetuvā stiprināja monarchiju un valstskārtību, teceja uz preekšu, kaut gan dižkunigaikšti dabuja troni caur eecelšanu un nebij vīri ar ļoti augstām gara dāvanām.

Otrkārt izrādījās, ka Leišu tautas dūšiba un varonība nebij saistīta pē veena leela valdīneeka. Šī varonība nebij radīta caur Mindaugu, bet bij no viņa jau atrasta, un palika arī pēc viņa. Mēs redzam pēc Mindauga nāves Leišus tik pat sirdīgi pulcejamees pret ārīgieem cēnāidneekem, tik pat dūšīgi kaujamees, kā agrāk, kaut gan teem nebij gudra vadona, kas būtu mācejis pareizi izleetot Leetuvā spēku. Dažkārt pasaulē peedsivots, ka kāda valsts caur veenu slaveni valdīneeku vaj vadoni pēpeši pacēlusēs uz ļoti augstu stāvokli, spēledama spīdošu lomu uz politiska lauka, un tad pēc slavenā vadona nāves atkal tik pat ātri krituse. Pē Leišiem tā negāja. Te valsts stiprums dibinājās uz visas tautas varonības un spēka, bet ne vis uz veena leela vīra gara dāvanām.

Pēc tam droši vareja spreest: kad Leetuvā juku gados zem vājiem valdīneekem nebij krituse, bet spēkā pēņēmusēs, tad viņai bij gaidama leela spīdoša nākamība, cik drīz tai atkal gadījās tādi apdāvināti valdēneeki, kāds bija Mindaugs. Un šis laiks atnāca. Leišiem radās slavena valdēneeku cilts, kas pacēla Leetuvu uz augstu stāvokli, un zem kurās patvēruma 250 gadus pulcejās leela Rīt-Europas un Vidus-Europas daļa. Ar viņas leelo laimi toļajk salīdzinātees vareja tik nedzirdetā Habsburģeešu laime. Šis Leišu cilts dibinātais bija *Gedimins*.

Par *Gedimina* pacelšanos, tapat kā par viņa dzimumu drošu ziņu trūkst. Daži vēsturēneeki apgalvojuši, ka *Gedimins* esot bijis kāda agrāka Leišu dižkunigaikšta, *Viteņa*, brālis, kas pēc sava vecākā brāļa likumīgā kārtā uzkāpis uz Leetuvā trona; daži atkal stāsta, ka esot bijis *Viteņa* dēls. Turpretim cita ziņa, kas tautā ceeti uzturējās, nelūkojot uz minēteem vēsturēneeku raksteem, stāsta, ka *Gedimins* bijis no zemas kārtas, ka tas atradees deenastā *Viteņa* pavadonībā par staļļmeistari, ka viņš bijis ne tik dūšīgs kara vadons, bet arī stalts, skaists vīrs, kurš atradis žēlastību *Viteņa* laulatās draudzenes acīs. Ar pēdejās palīdsību viņš tad arī esot pacēlees uz Leetuvā troni. Šī teika arī stāsta, ka *Vitenis* atradis pēpešu nāvi. Ziņas par pēdejo atkal neveenādas. Veena stāsta, ka *Vitenis*, no *Kristmemeles* atpakaļ nā-

kot, ceļā ticis nonāvēts caur pārkoņa spēreenu; otra ziņa turpretim apgalvo, ka Vitenis ticis nonāvēts caur Ģediminu, kas uz šo darbu bijis skubināts no Viteņa laulatās draudzenes. Kad aplūko šīs ziņas, tad redzams, kā vienai no tām vajag būt izdomātai teikai. Drošu peerādījumu ne vienai nav, bet gan domājams, kuŗa peļņ teikas vārdu. Te vispirms jāeevēro, ka vēsturneeki, kas izdaudzinajuši Ģediminu par Viteņa brāli vaj dēlu, rakstijuši tai laikā, kad Ģedimīna pēcnākamee valdīja ar leelu varu un godu. Vēsturneekiem bij dabiska interese, iztapt valdošai ciltij un dot Ģediminam augstu dzimumu. Tas daudzkārt pasaulē peedzīvots, ka vīram iz zemas kārtas, kas uzcēlees par valdineeku, vēlākos laikos vēsturneeki izdoma augstu dzimumu; turpretim nekad nav noticis, ka kādam valdineeka dēlam vaj brālam, kas pēc sava tēva vaj brāļa uzkāpis uz troņa, vēlāk būtu izdomājuši zemu dzimumu. Nav saprotams, kā gan pee Leišu tautas par Ģediminu būtu varejuse izceltees un ceeti uzturetees augšminetā zema dzimuma ziņa, ja viņš būtu bijis sava preekšgājeja brālis vaj dēls, kas visai tautai tik skaidri būtu bijis zināms. Par peerādišanu, ka Ģedimins bijis Viteņa brālis, atsaucās uz kādu 24. novembrī 1322 gadā no Rīgas magistrata Ģediminam laistu rakstu, kuŗa eesākums skan: „Illustri principi, domino Gedemynde, Dei gratia Lethwinorum Ruthenorumque regi, consules civitatis Rigensis salutem in Domino. Noveritis, nos litteram vestram breviter destinatam recepisse, in qua percepimus, quod pacem et treugas nobiscum contrahere essetis parati, sicut Vithene, bonae memoriae frater vester et antecessor, nobiscum habuit“. (Spodrajam kuņigaikštām un kungam Ģediminam, caur Deeva žēlastību Leišu un Kreevu karaļam, Rīgas pilsētas preekšneeki (vēle) labklāšanos eekš Kunga. Zīņcet, ka mēs saņemuši Jūsu nesen laisto vēstuli, iz kuŗas redzejuši, ka jūs esiet gatavi, ar mums noslēgt meeru un draudzību, kā to Vitenis, Jūsu brālis un preekšgājejs labā peemiņā, ar mums turejis. Te gan Vitenis nosaukts par Ģedimīna „brāli“. Bet tam preti jāpeemin, ka no citeem raksteem, kas Ģediminam preekškir augstu dzimumu, ne viens nesauc Ģediminu par Viteņa brāli, bet to sauc par „dēlu“. Ja Ģedimins pateesī būtu bijis Viteņa brālis, tad gan nebūtu turejuši par vajadzīgu, izdomat, ka viņš Viteņa dēls. Tāpat arī laika rēķins neļauj domat, ka Ģedimins bijis Viteņa brālis, jo Vitenis nomira par vecu vīru pēc ilgākas valdīšanas, un tomēr Ģedimins ar jauna vīra spēku uzsāka valdību un valdīja 25 gadus. Rīgas pilsētas valdība savā augšminetā vēstulē saukuse Viteni par Ģedimīna brāli laikam tik glaimošanas labad, kā dažkārt veens valdineeks otru sauc par „brāli“, kaut gan ar to nestāv nekādā radniecībā. Tāda glaimošana it īpaši tad eeraugama par labi

apdomatu, ja Ģedimins bij no zēma dzimuma un caur sava preekšgājeja nogāšanu vaj nonāvešanu bij nācis uz troni. No Ģedimina paša uzturejies tik veens raksts, kurā daži vārdi varetu dot mazu gaismu par viņa dzimumu. Minētais raksts ir vēstule, kādu Ģedimins laidis pāvestam Jānim 22. (kas, kā visa toreizejā starptautiskā sarakstišanās, bij rakstīta Latīņu valodā). Šai vēstulē veens teikums teek tulkots par labu viņa augstam dzimumam, turpretim otrs runa tam pretī. Pirmais skan: „Ista enim, pater reverende, vobis scripsimus, ut sciatis, quare progenitores nostri in errore infidelitatis et inkredulitatis decesserunt“. (To, godajamais tēvs, mēs rakstījuši, lai Jūs zinātu, kādēļ mūsu sentēvi noklīduši atkrituma un neticības maldībā.) Vēstulē teek runāts no cēloņiem, kādēļ senak Mindaugs un Leišu tauta atkal atkrituši no kristīgas ticības un palikuši pē saveem veceem elku deeveem. Vārdi „mūsu sentēvi“ no dažeem nu tā teek tulkoti, it kā kad Ģedimins agrakos Leetuvās valdīneekus būtu saucis par saveem sentēveem; bet daudz pareizāki minētie vārdi tulkojami tādā vīzē, ka Ģedimins tē vispārīgi runājis no Leišu tautas sentēveem. Jo kad Ģedimins arī būtu bijis Viteņa dēls vaj brālis, viņš tomēr nebūtu varejis Mindaugu citā ziņā saukt par savu sentēvu. Otrā vēstules teikumā Ģedimins taisni peemin Viteni, saukdam to ne vis par savu tēvu vaj brāli, bet tikai par savu preekšgājeju (praedecessor). No ša vārda drošāki jāspreež, ka Ģedimins ar Viteni nestāvejis minētā radniecībā.

Tā tad gan jātie otram stāstam par Ģedimina pacelšanos. Saprotams, nevar galvot, vaj viņi stāsta sīkumi pāteesi; bet ka viņa svarīgākās daļās nav izdomatas, tas gan peepemams. Nebūs jāšaubās, ka Ģedimins cēlees iz zemas kārtas, lka tas bijis Viteņa deenastā, un ka tas ar Viteņa atraitnes palīdzību pacēlees uz troņa. Tāpat arī ticams, ka Vitenis atradis peepešu nāvi. Turpretim jāšaubās, vaj Ģediminam pē šās nāves bijuse dalība. Ziņa, ka viņš nonāvejis Viteni, var būt izdomata un izpausta no Ģedimina eenaidneekiem un skauģeem, un ka tādu Ģediminam bij. tas saprotams, jo zemāka vira augsta pacelšanās ik reizas izceļ skaudību pē citeem godkāriģeem vīreem. Tā ka Viteņa peepeša nāve atnesa Ģediminam labus augļus, tad izpāustā melu ziņa veegli vareja atrast ticīģas ausis un tā pāreet uz vēlākeem laikeem. Bet tāpat arī droši nevar galvot, ka Ģediminam pē Viteņa nāves nebijis dalības. Ģedimina vēlākais valdīšanas laiks un visa viņa izturešanās gan atraida domas, ka tas būtu varejis būt negodīģis slepkava: bet nonāveģums vareja notikt arī tādā vīzē, kas tanīs laikos netika tureta par negodīģu, un tadēļ vareja būt padarīts arī caur kreetnu varoni, par peem. divkauģā, pē kuģas tas tika peespeests.

Ģedimins uzkāpa uz Leetuvās troni 1315. gadā. Viņa

laikā par galvas pilsētu jau bija Viļņa, kas no Ģedimina esot uzbūvēta un arī patureja galvas pilsētas godu visos vēlākos laikos. Leetuvā valsts pēc savām robežām toreiz bij tikpat leela, kā Mindauga nāves laikā. Bet eekšķīgi viņa bij stiprāka. Ģedimins pēc uzkāpšanas uz troni tulīt sāka turpināt Mindauga ārejo politiku. Un sekme driz bij leeliska.

VII. Ķījevas eeņemšana caur Leišeem.

Tanīs vecos laikos, kad Kreevu pilsētu pulkā vēl nebija nedz Peterburgas, nedz Maskavas. un kad arī leelās Novgorodas vārds bij pazīstams tik viņas tuvākā apkārtnē, jau pa tādām Eiropas un Azijas malām bij izplatījusies Ķījevas slava. Teika stāsta, ka 9. gadu simtenī Kreevu-Vareģu (Normaņu) kņazs Oļegs nonācis Ķījevā un te uzcēlis savu valdību. Un Oļegs teicis: Šī lai ir Kreevu pilsētu māte! Viņa vārdi peepildījās. Ķījeva palika par Kreevu tautas galvas pilsētu un jaunās Kreevu valsts viduci. Gan cita teika stāsta, ka pirmais Kreevu valsts pamats esot ticis likts Novgorodā caur Ķurika un viņa divu brāļu atsaukšanu iz ārzemes; bet vēsture neapstiprina šo teiku. Ja Ķurika atsaukšana arī pateesi notikuse, tad tomēr caur to netika dibināta Kreevu valsts. Kreevu vēstures pētitāji peerādījuši, ka Kreevu valsts cēlusēs ne vis zeemeļos (Novgorodā), bet deenvidos ap Ķījevu, pee Dņepras upes.

Dažu gadu simtenī Ķījeva bij Kreevijas valdīneeku jeb leelkņazu sēdeklis. Tais laikos Ķījevas bagatība un spožums vareni auga. Ķījevai toreiz preekš Slavu tautām bij tas pats svars, kā Romai preekš Reetrum-Eiropas, un Konstantinopolei preekš Greeķu ķeizara valsts un austruma. Deemžēl reizē ar Ķījevu neauga arī Kreevijas leelkņazu vara. Kreevija toreiz saskaldījās daudz mazās kņazu valstīs, un leelkņaza virsvaldība palika nespēcīga. Pee tam vēl iz nelabas troņamantošanas kārtības kņazu starpā izcēlās beeži kari par leelkņaza troni. Kā Reetrum-Eiropā ķēniņi gāja uz Romu, tur mekledami „ķeizara“ kroni, tā Kreevu kņazi gāja uz Ķījevu, uzsēstes uz leelkņaza troņa.

Caur dažeem vispāriģeem cēloņeem Kreevijas spēks ar laiku no deenvideem sāka pāreēt uz seemeleem, it īpaši uz zeemelrīta pusi, kur izcēlās jauna galvas pilsēta Vladimira. Daži leelkņazi atrāvās no Ķījevas, kurās pilsoņi bij bagāti un dažkārt nepaklausīgi. Radās leelkņazi, kas uz Ķījevas pilsētas brīvību un varu skatījās nedraudzīgi. Ķījevai atņāca bēdu deenas. Pirmo leelo spēreenu Ķījeva dabuja caur leelkņazu Andreju Bogolubski, kura valdības sēdeklis bij Vladimira. Viņš sūtīja kara spēku pret Ķījevu, kas bij padevusēs citam leelkņazam. Pilsēta tika eeņemta.

(1169.) un trīs deenas breesmigi izlaupīta, pēc kam svešee kareivji pastrādāja pret pilsoņiem visadus varas darbus. Bet Ķījeva atkal drīz atspīrga. Te nāca otrs spēreens 1203. gadā. Toreiz dēļ Ķījevas leelknāza troņa karoja Smolenskas knāzs Ruriks un Volinijas knāzs Romans (kam Ķījeeši peekrita). Kamēr Romans uzturējās savā dzimtā zemē, Ruriks ar sturmi eņēma Ķījevu, un laida savus kareivjus, kas pa leelai daļai bij par algu peņemti stepes pusmežoni, kā plēsīgus zvērus valā uz pilsoņiem. Kaušana, laupīšana, dedzinašana bij nežēlīga. Leeli eedzīvotāju pulki tika novesti stepēs un pārdoti par vērgeem. Un tomēr arī pēc šās nelaiemes Kreevu pilsētu mātē atkal pacēlās un spīdeja pār visu zemi. Bet nāca trešā auka, kas bij breesmīgāka par abām pirmējām: Mongoļi jeb Tatarī, kas iz Azijas eelauzās Kreevijā un pārvareja visu Kreevu zemi, 1240. gadā nonāca pēc Ķījevas. Par velti Ķījeeši pretojās: neskaitainee eenaidneeku bari sturmeja deenu un nakti bez apstāšanās, kamēr neeņēma pilsētu. Leelākā eedzīvotāju daļa tika apkauta un gandrīz visa pilsēta nodedzinata vaj izpostīta.

No tā laika Ķījeva nekad vairs nesasneedza savu agrako bagātību, svaru un spožumu. Tomēr tā neiznīka. Nodedzinatās ēkas tika uzbūvetas, pilsoņi saradās, pilsētas manta auga. Bet pilsoņu gars palika apspests, jo uz viņeem guleja Mongoļu jūgs. Pilsētā stāveja Tataru pulki, kas lūkoja, ka neizeeltos dumpis pret Mongoļu virsvaldību un ka nodokļi Tataru kanam kārtīgi tiktu nomaksati.

Tā atnāca 1321. gads. Nekad Tataru virsvaldība pār Kreeviju nebij stīpraki nodibinata. Visas pretestības domas pēc Kreevu knāzeem bij izzudušas, visi locījās zem nenokrītamā zmagā jūga. Un rē, šai gaviļu un uzvaras laikā Tatarī peepeši dabuja pirmo leelo spēreenu, kas satricināja viņu varu. Tas nāca no tādas puses, kur to nemaz nebij gaidījuši.

Mīnetā gada pavasarī Deenvidus-Kreevijā bij leela kustēšanās, kāda no Tataru eelaušanās laika tur nebij redzeta. Sagatavojās leeli notikumi, kureem uz gadu simteņeem bij jāizšķir šās zemes liktens. Jau veselu gadu pastāvīgi uz Ķījevu bij nākušas draudošas ziņas, kas Tatarēem un viņu draugeem darija nemeeru un rūpes. Vārdi „Leiši“ un „Ģedimīns“ skrēja pa visu zemi, un iztraucētee ļaudis gaidīja notikumus.

Iztraucešanas un nemeera cēlons bij Leetuvās varas leelā augšana. Cik drīz Ģedimīns bij uzcelts uz dižkunīgaikšta troni, viņš ātri bij nostīprinājis Leetuvās virsvaldību pār dāzeem apkārtejeem mazeem Kreevu knāzeem, kas jau Mindauga laikā bij stāvejuši zem Leišu dižkunīgaikšta, bet vēlāk bij palikuši puspatstāvīgi. Tā Leetuvās spēkus salāsis, Ģedimīns ķērās pēc svarīga darba — Volinijas eņemšanas. Iz agrakeem raksteem lasitajeem atmināms, cik ļoti

Volinijas un Galicijas kņazs un karalis Daniels bij trauzejis Mindauga solus. Pēc Daniela nāves Galicija bij no Volinijas atdalijusēs, bet pēdejā tomēr palika stipra valsts, jo pee viņas turejās daži mazaki Kreevu kņazi. No tataru jūga viņa gan nebij svābada, jo no ta nebij varejis glābtees pat karalis Daniels. Kamēr Volinija pastāvīgi draudeja Leetuvai no deenvideem, šī nevarēja justees droša. Ģedimins nospreeda Volinijas gāšanu. Viņš sapulceja Leišu spēkus un gāja pret deenvideem (1320). Pinskas un Brestas kņazi, kas bij Volinijas beedri, veegli tika pārvareti, un nu Leiši eelauzās pašā Volinijā. Te nu izrādijās, ka karaļa Daniela laiki bij pagājuši. Viss karš bij preekš Leišiem veens uzvaras gājeens. No abeem kņazeem, kas toreiz Volinijā valdija, veens krita kaujā, un otrs, Ļevs, aizbēdza uz Ķijevu. Volinija padevās, un Ģedimins viņai par kņazu eecēla savu dēlu Ļubartu (kas, saprotams, stāveja zem Leetovas dižkunigaikšta virsvaldības).

Volinijas eepemšana bij Leišiem parādijuse viņu spēku, un Ģedimins nekavejās, to izleetot tālak. Bij paredzams, ka Tataru, no aizbēgušā kņaza Ļeva un citeem skubināti, meerīgi nepanesīs Volinijas atņemšanu. Ģedimins negribeja sagaidīt tos savā zemē, bet gāja tālak — pret Ķijevu, kur bij Tataru valdības viducis šai Deenvīdus-Kreevijas daļā.

Tataru sauca palīgā apkārtejos Kreevu kņazus. Un Tataru jūgs bij tik dziļi eesakņojees, ka šee paklausija! Dažam kņazam varbūt ari stingrā Leetovas dižkunigaikšta virsvaldība mazak bij patikama ne kā Tataru jūgs. Salasijās leels Tataru-Kreevu spēks. Ar tatarēem līdz gāja Ķijevas kņazs Stanislavs, Perejaslavas kņazs Oļegs, Brianskas kņazi Svetoslavs un Vasilijš, un aizbēgušais Volinijas kņazs Ļevs. Bet ari Ģedimins bij saveem Leišiem pēveenojis prāvus Kreevu kareivju pulkus iz saveem Kreevu apgabaleem. Pee Irpeņas upes abi spēki sadūrās un notika leela kauja (1321).

Ilgus gadus Tataru bij bijuši izdaudzīnāti par leelakeem kareivjeem visā Rīt-Europā un Azijā, un pateesi, līdz tam tee ikreizes bij pārvarejuši savus pretineekus. Viņi turejās par nepārvaremeem. Bet pee Irpeņas upes tee pazaudeja šo slāvu. Ģedimins panāca leelu uzvaru. Kņazi Oļegs un Ļevs krita kaujā, Stanislavs līdz ar Brianskas kņazeem aizbēdza uz Briansku.

Bet darbs vēl nebij padarīts. Vēl atlika Ķijevas eepemšana. Še Tataru ātri sapulceja savus pēdigos spēkus, un viņem atkal palīdseja daudz Kreevu bajaranu un pilsoņu, kas negribeja ticēt, ka Tataru varetu pazaudet šo karu. Tik zemeeki un zemakās šķiras bez ilgas šaubišānās ar preeku saņēma Leišu varoņu karali. Kad Ģedimins nonāca pee Ķijevas, pilsēta bij sagatavojusēs uz stipru pretestību.

Divus mēnešus vilkās aplenkšana, un pa šo laiku n' tika pastāvīgi kautīti. Te Kijeveeši dabuja redzet Leišu varonību un pārleecinājās, ka Tatarēem nebij cerības uz uzvaru. Kijevas pilsoņi ik deenas stiprāk sāka kurnēt, pagēredami padošanos zem Leetuvās dižkunigaikšta, un beidzot to panāca.

Teē bij leeli svētki preekš Kijevas, kad atvērās pilsētas Zelta vārti, un pa teem eejāja Leetuvās dižkunigaikštis ar viseem saveem varoneem un kara vīreem. Trīs reizes Kijevas agrakos laikos no eenaidneekēm bij tikuse eņemta, un katru reizi ta bij bijuse posta un breesmu deena preekš pilsētas un pilsoņeem. Bet šoreiz bij citads skats. Ne vis kā eenaidneeks, bet kā atsvabinātais Ģedimins tika saņemts no pilsētas eedzīvotajeem. Pee Zelta vārteem viņu sagaidīja un apsveicināja arķibiskaps un visa garīdzneecība, bajari, pilsoņu preekšneeki un leeli gavilejoši eedzīvotaju pulki ar karogeem un sāl-maizi. No viseem baznicu torņeem atskaneja zvanišana, kad dižkunigaikštīm Ģediminam tika pasneegtas pilsētas atslēgas. Ģedimins no savas puses parādīja leelako laipnību, un apsoliņās, atstāt Kijeveešeem viņu ticību, valodu un vecas teesības. Un vēsture apleecina, ka tikpat Ģedimins, kā viņa cilts pēcnākamee ceeti izpildījusi šo solījumu. Nekādas ticības zaimošanas, nedz tautības vajašanas, nedz citas apspeešanas zem Leišu valdības nenotika. Eeņemteem Kreevu apgabaleem tika atstāta viņu pašvaldība, un tik par augstakeem pārvaldneekēm no Ģedimina tika eecelti vīri pa leelakai daļai iz Leišu tautības, bet it beeži arī iz Leetuvās Kreeveem. Pašā Kijevē Ģedimins par savu veetneeku jeb nameestņiku eecēla Ģalšenu kunigaikšti Mindaugu (kurā dzimtā zeme atradās tagadejā Viļņas gubernā, Ašmenu apriņķī).

Pēc Kijevas eeņemšanas Ģedimins ātri izplatīja savu valdību vēl pār daudz citām Kreevu kņazībām. Viņam padevās Čerņigova, Perejaslava, Branska līdz Putivlai. Viņš visur eecēla savus nameestņikus.

Dažeem vēsturneekēm bijis neizskaidrojams, kā notādas neleelas tautas, kāda Leiši, varejuse izceltees tik leela valsts? No Leišeem eeņemtee un Leetuvai peeveenotee Kreevu zemes gabali kopā ņemti bij daudzkārt leelaki par Isto, no Leišu tautas apdzīvoto Leetuvu; un tomēr visi viņi meerīgi panesa Leišu dižkunigaikšta valdību, ar labpatikšanu saņēma Leišu nameestņikus un vadoņus, un uzticīgi un dūšīgi kavās ar Leišeem pret Leetuvās eenaidneekēm. Šis apbrīnojamais fakts izskaidrojās caur dažeem cēloņeem. Vispirms pee Leišu tautas blakus spīdošām kareivju īpašībām bij attīstījees arī stingrs disciplīnas un kārtības gars. Pēdeļais visvairak cēlās no tam, ka Leetuvai bij stingra veenvaldība, kas māceja apsargat likumu un valdības spēku ne tik pret zemakeem laudim, bet arī pret augsteem. Tur pretim Kreevu kņazībās caur leeleem bezgaligeem jukumeem un savstarpigeem kareem

stingra kārtība nebij varejuse nodibinātes. Kņazu bajari un družinas netika tik ceeti savalditi no saveem valdineekeem, kā Leišu kuņigaikšti un augstmaņi. Zemākās šķiras Kreevu kņazibās toreiz bija vairak apspeestas nekā Leetuvā, un tadēļ pee savu kungu likteņa ņēma maz dalības. Stingrā Leišu valdība preekš leelajeem ļaužu pulkeem bija par leelu atveeglinajumu. Kad kādā apgabalā kāds Leišu varonis tika eecelts par kņazu vaj nameestniku, tad ļaudis preecajās, zinadami, ka teem par valdneeku nu bij vīrs, kas prata uzturet stingru kārtību un savaldit pārgalvigos augstmaņus. Bet tapat ari katrs zināja, ka breesmu brīdī Leišu varonis dūšigi nesā karogu vīseem pa preekšu un ka viņa zobins arveenu mēdza būt vīseem eenaidneekeem breesmīgs. Otrais cēlons bij toreizejā Kreevijas apspešana caur Tatarēem. Ne kur Kreevijā nebij deezgan stipra valdneeka, kas būtu varejis apsargat ļaudis pret Tataru beežeem laupišanas un varmācības darbeem. Leetuva to eespēja un tadēļ visi Leetuvās apkārtejee Kreevu apgabali speedās zem viņas patvēruma. Trešais cēlons bij Leetuvās valdineeku un vadoņu sapratīgā un cilveceigā iztūrešanās pret pārvareto ticību, valodu un pašvaldību. Leetuvās Kreevu apgabaleem tadēļ neradās ne mazākā vēlešanās, pārgrozit savu likteni.

Tā Tataru valdība pār Kijevu un Reetrum-Kreeviju galīgi tika lausta, un pēdeja zem Leišu dižkuņigaikšteem saveenota par veenu stipru valsti. Ģedimins no tā laika saucās par Leetuvās un Kreevijas leelkņazu jeb dižkuņigaikšti.*)

VII. Ticības jautajums Ģedimina laikā.

No visām Europas tautām Latveešu-Leišu cilts bij pēdigā, kas atstāja savus vecos deevus un peeņēma kristīgu

*) Stāsts par Irpeņas kauju un Kijevas eeņemšanu caur Leiseem dibinājas uz tā sauktās Bichovca Kreevu gada grāmatas, kas sastādita ap 15. gadu simteņa beigām pēc dažeem vecakeem raksteem. Jau nakos laikos daži Kreevu vēsturneeki, to pulkā ari Ilovaiskis, šaubās, vaj šis stāsts pateess. Šaubišanās cēlons ir, ka dažās vecākās kronikās par Irpeņas kauju un Kijevas eeņemšanu nav stāstiits. Bet mums šķeet, ka šī šaubišanās nedibinata. Vecās gada grāmatas beeži bij nepilnīgas, tā ka vecenai trūka, kas otrā atradās. No avoteem iz kureem smē use Bichovca kronika, leelākā daļa pazuduse, un pazudušo pulkā būs bijuši tee, iz kureem ņemts minetais stāsts. Kad tie citām Bichovca kronikas ziņām, kas ari nav caur vecakām grāmatām apstprinatas (— un to dara ari Ilovaiskis —), tad nav eemesla, netieet apstātam par Irpeņas kauju un Kijevas eeņemšanu. Tik pat Ilovaiskis kā citi vēsturneeki, kuri par Kijevas eekarotāju atzīst Ģedimina dēlu Algertu, tomēr neleedz, ka Kijeva jau Ģedimīna laikā atradusēs atkarībā no Leetuvās, un saprotams, ka tāda atkarība nebij panākama bez kaujas un pilsētas eeņemšanas. Kad Ģedimina valdības vēlākos gados ziņo par dažeem patstaveem Kreevu kņazeem tāis no Ģedimina eeņemtās apgabalos, tad tas izskaidrojās caur to, ka Ģedimins aiz nebeidzameem kareem pret Vācu ordeni nespēja jauneēmtos apgabalos pastāvīgi usturet pilnā spēkā savu vīrsvaldību.

ticību. Un no šās cilts atkal tas zars, kas apdzīvoja Leetu v u, visilgaki turejās pee savu sentēvu deevem. Dīvainu skatu redzam 13. gadu simteņa beigās. Visā kristīgā Europā veenīgi Leetuvās zeme vēl neatzina krusta mācību. Visapkārt tai bij kristīgas tautas, un viņa stāveja veena pate, maza paganu salīņa leelajā kristīgā pasaules jūrā. Par velti tika sludināti pret Leišiem veens krusta karš pēc otra, par velti pee viņu robežām bij apmetušeēs divi leeli bruneneeku ordeņi, kas par mērķi sev bij uzsprauduši kristīgas ticības izplatišanu. Leišu pretestība bij nepārvarama.

Šās pretestības cēlons nebij sevišķs eenaids pret kristīgu ticību, nebij ārkārtīga mīlestība pret veecem deevem. Kad aplūkojam kristīgas ticības izplatišanu, tad atrodam, ka nīkna pteestība pret šo ticību atgadījusēs veenīgi tur, kur kopā ar kristīgas ticības eevešanu gāja ari jaunkristītās tautas apspeešana, kur kristīgas ticības izplatišana bij tik apsegs preekš dažadeem laicīgeem mērķeem, preekš mantas kāribas un varas kāribas. Tee, kas mekleja eevest Leetuvā kristīgu ticību, līdz ar to grībeja ari peesavinatees Leišu zemi un uzmeestes Leišiem par kungeem. Leišiem preekš acim stāveja to tautas beedru liktens, kas jau bij kristīti. Pruši un Latveeši bij pa daļai iznīcināti, pa daļai pataisīti par kalpeem un vērgeem pašu zemē. Leišu tautai bij no ša likteņa jasargājās. Bet tas bij panākams tik caur Leišu tautības jūtu un patriotisma stiprinašanu, kas novērsa šķelšanos un atkrišanu un pataisīja tautu ceetu un līdz nāvei dūšīgu. Preekš tam bij vajadzīgs, visu, kas tautīskis, turet ceenā un godā, un turpretīm eeņīst svešu garu. Kad Leiši 13. gadu simtenī būtu peenēmuši kristīgu ticību, viņi tapat kā Latveeši un Pruši būtu krituši vērdzībā un nākuši zem svešas tautas valdības. Atmezdami savus vecos deevus, tee būtu pazaudejuši stiprako tautīsko dzīneklī preekš cīnīšanās pret svešneekeem. Kristīga ticība, kas mācīja eeraudzīt visus kristīgus par brāļeem, toreiz stipri būtu mazinajuse Leišu pretestības spēku. Svešee kristīgee bruneneeki, garīdzneeki, tīrgotaji būtu sanākuši Leetuvā, te šķeldami Leišu tautu un lauzdami tautīsko garu. Tā kā svešneekeem pastāvīgi būtu nākuse palīdzība no āree nes, tad cīnīņa iznākums bij droši paredzams. Tas bij veens no dzīnekleem, kas peespeeda Mindaugu, atkal atkrist no kristīgas ticības un izdzīt to iz Leetuvās, kur ta jau bij sākuse eesakņotees.

Bet saprotams, ka bailēm no kristīgas ticības tikai tad bij pamats, kad Leišu tauta un valsts vēl bij vāja. Cik drīz Leetuva ari gā spēkā un eekšķīgā attīstība bij sasneeguse tik augstu stāvokli, ka tai no kristīgām kaimiņu tautām un no svešneeku tuvošanās vairs daudz nebij jābīstās, leeta pilnīgi pārgrozījās. No kristīgas ticības peenēmšanas tad Leišiem ari laicīgā ziņā vareja atlekt tik la-

bums. Leiši caur to vareja eestātees kristigu tautu sabedribā, vareja no kirstigām tautām dabut derigas mācības un panākt savu eenaidneeku mazīnašanos, jo kristigo kaimiņu tautām tad vairs nebija eemesla, ticības labad pastāvīgi izbrukt Leetuvai un ar to vest mūžigus kaņus. Minetais domu grozišanās bridis bij atnācis Ģedimīnā laikā. Zem Ģedimīna valdības Leetuva jau bij palikuse tik stipra, kā ta bez leelām rūpēm vareja domat ūz kristišanos.

Tomēr Ģedimīns nepeenēma kristigas ticības. Caur ko tas gan izskaidrojams?

Nav jadoma, ka Ģedimīns būtu bijis akls ticības fanatiķis, kas aiz savu veco deevu pārakas ceenišanas nebūtu varejis panest ticības pārgrozījuma domas. Ģedimīns ticības leetās domaja vēl svabadaki ne kā Mindaugs. Leišu augstākās šķiras toreiz ticības leetās bij ļoti paceetigas pret svešām domām. Tas izskaidrojās caur to, ka pee Leetuvās jau ilgus laikus peedereja Kreevu zemes gabali, kuņu eedzīvotaji turejās pee kristigas pareizticības. Leišu augstmaņeem beeži gadijās šinis apgabalos būt par nameestņikeem vaj citos augstakos amatos, un tur tee, pareizticīgo pulkā dzīvodami, aprada ar pareizticību. Ģedimīna pavadonībā un deenastā blakus Leišeem atradās arī daudz pareizticīgu Kreevu, un tapat arī kaņa laikā Pērkuņa tēva peekriteji kavās kopā ar krusta ceenitajeem pret Leetuvās eenaidneekeem. Pee tam ne tik pats Ģedimīns, bet arī daudz Leišu augstmaņu caur precībām stāveja radneecībā ar pareizticīgeem Kreevu kņazeem. Katrai augstai Leišu ciltij bij daži cilts locekļi vaj radi, kas turejās pee pareizticības. Ģedimīns bij divas reizas apprecets ar pareizticīgām Kreevu kņazeenēm, viņa meitas pa leelakai daļai bij izprecetas kristīgeem valdīneekeem vaj augstmaņeem, un arī dažs no viņa dēleem turejās pee pareizticības. Eevērojot šīs saites, Ģedimīns nevareja būt ticības fanatiķis. Viņa domas par ticību skaidri redzamas iz atbildes, kādu tas deva pāvesta legatu sūtneecībai, kas gribeja viņu pārvērst kristīgā katoļu ticībā. Ģedimīns sacīja: „Es esmu teicis, ka atļauju kristīgeem, kalpot Deevam pēc saveem ticības eeradumeem, Kreevem pēc sava un Poļeem pēc sava; un mēs pašī peelūgsim Deevu pēc mūsu eeraduma. Mēs tak visi ceenam veenu un to pašu Deevu!“ — Pee Leišu zemakām šķiram, kas stāveja zem savu krīvu un vaidelotu vadišanas, gan valdīja citads gars. Šīs šķiras domaja par savu Perkuņa tēvu, kā vecee Ebrēši par Jehovu. Kad Leišu kara vīri, uz kauju eedami, redzeja un dzirdeja vīrs padebešeem Perkuņa tēva zibeņa spērenus un ribošu balsi, tad tee bij sirdī eepreecinati, jo tas bij viņu tautas deevs, kas tur augšam runaja, tas bij viņu palīgs un sargs pret Leišu tautas eenaidneekeem. Bet cik dziļi eesakņota pee Leišu tautas Perkuņa ticība arī nebūtu bijuse, —

viņu dižkunigaikšta vara bij tik stipra, ka ta spēja usturet preekš visām ticībām Leetuvā pilnīgu ticības brīvību. Kad Ģedimins nepārgāja kristīgā ticībā, tad cēlons meklejams ne vis aprobežotā paganu saprašānā vaj ticības fanatismā, bet citos apstākļos.

Pee Leetugas, kā jau sacīts, peedereja divu ticību peekriteji: Perkuņa ticīgi Leiši un pareizticīgi Kreevi. Ja nu Ģedimins būtu no pāvesta paņēmis kristīgo katoļu ticību, tad viņš caur to būtu sadusmojis tik pat Leišus kā Kreevus. Uz katoļticīgeem Reetrum-Europeešēem Kreevu pareizticīgeem toreiz skatījās ar leelaku eenaīdu, nekā uz Perkuņa ticīgeem Leišēem, kurus tee vēl cereja reiz dabūt savā baznicā. Ģedimīna cilts nesen tik bij uzcelta uz Leetugas troni, daudz Kreevu zemes gabalu vēl tik vāji bij saistīti pee Leetugas; Ģediminam tadēļ bij jāsargājās, sacelt pret sevi tautas prātu. Ja tur pretīm Ģedimins peenēma Kreevu pareizticību, tad viņš nepanāca to mērķi, kura pēc tas gribeja palikt par kristīgu. Šis mērķis bij: meers ar kaimiņu Poļeem un Vāceešēem, un Leetugas eestāšanās Reetrum-Eiropas kristīgu valstju sabeedribā. Katoļu baznīca tolaik pret Greeķu-pareizticīgeem parādīja gandrīz vēl leelaku eenaīdu ne kā pret nekristīgeem, un tadēļ Leetuva caur pareizticības peenēšanu nekad nevarēja panākt katoļu valstju draudzību.

Tas bij svarīgākais šķērslis, kas attureja Ģedimīnu no kristīgas ticības eevēšanas Leetuvā. Bet varbūt Ģedimins būtu pārvarejis šo šķērslī, ja Līvoniijas ordeņa iztūrešanās galīgi nebūtu izdzinuse kristīšanās domas iz Ģedimīna galvas. Tas notika šādā veidā.

Ģedimins, tapat kā viņa preekšgājejs dižkunigaikštis Vitenis, uztureja labu draudzību ar Rīgas arķibīskapu (un tadēļ arī ar Rīgas pilsētu, kas stāveja zem arķibiskapa virsvaldības un aizstāveja arķibiskapa partiju). Arķibiskaps savos strīdos un karos pret Līvoniijas bruņeneeku ordeni beeži atrada palīdzību pee Leetugas dižkunigaikšta. Arķibiskaps vēlejš stiprinat šo saiti caur Leišu uzņemšanu kristīgā katoļu baznicā. Uz arķibiskapa pamudinašanu Ģedimins sāka spert draudzības soļus pret kristīgeem (1323. g.). Viņš atļāva Leetuvā sludināt katoļu ticību un Viļņā dibinat divus katoļu klosterus, veenu no franciskāneēšu, otru no dominikāneēšu mūkeem. Tālak viņš dažām Zeemeļ-Vācijas pilsētām (Libekai, Rostokai un citām) laida vēstules, caur kuņām tas uzaicināja amatneekus, lauksaimneekus, tirgotajus un bruņeneekus, nākt uz dzīvi Leetuvā, kur teem solīja dažādas brīvības un patvērumu. Tālak Ģedimins noslēdza pilnīgus meera līgumus ar Rīgas arķibīskapu, Sāmu salas bīskapu, Rīgas, Reveles un Terbatas pilsētām, kā arī pa daļai ar pašu ordeni. Beidzot Ģedimins laida vēstuli pāvestam Jānim 22. kuņā tas izskaidroja, ka

īk ordeņa izturešanās esot vainīga, ja Leiši līdz šim nepēņemusi kristīgas ticības. Ordeņa bruņenieki tik kārojot, atņemt Leišiem zemes gabalus, un padarot visadas varmācības, kas uzkurot eenaīda ugunis. Beīdzot vēstulē bij izsacīta Ģedīmīna vēlēšanās, pēņemst no pāvesta kristīgu ticību. Vaj šīs pēdeījais vēstules gabals pateeī bij rakstīts uz Ģedīmīna pavēli, par to vēlāk izcēlās strīds. Ģedīmīns bij uzdeīvis savas domas Leišu valodā, un viņa sekretarī, cīvi francīskaneešu mūķī, Bertolds un Indrīķis, to bij pārtulkoījuī Latīņu valodā. Ģedīmīns vēlāk pāvesta legatu sūtneeībai atbīldeīja, ka viņš to neesot pavēleījis rakstīt, bet ka viņa mīnetee sekretarī nepareīzi tulkoījuī. Kam bij taisnība, to neīvareīja izmeklet. Bet kā ari nebūtu, Ģedīmīns bij uz labakā ceīja pāreeī kristīgā ticībā un noslēgt draudzību ar vīseem kristīgeem kaimīņeem, — te Līvōnījas ordeņis izījauca šo nodomu.

Līvōnījas ordeņam Ģedīmīna pāreeīšara kristīgā ticībā nebūt pēbij pa prātam. Poreīz Līvōnījā notīka cīnīņš starp ordeņi un Rīgas arķībīskapu pēc augstakās vīrsvaldības Līvōnījas valstī. Bij paredzams, ka kristīgs Leetuvas dīžkuņīgaīkštīs jeb karalīs būtu palīcīs arķībīskapam par pastāvīgu stipru beedrī un atbalstu un būtu nospeedīs ordeņi zem arķībīskapa vīrsīvaras. Lāī varetu izsargatees no tāda īkteenā, ordeņis mekleīja izījaukt Ģedīmīna kristīšanas projektū, jō kamēr Ģedīmīns palīka pēe savas paganu ticības, tamēr saīte starp viņu un Rīgas arķībīskapu neīvareīja palīkt ītīn stiprā, un pēe tam kristīgee Pōļī tad palīka Leetuvas eenaīdneeķī, kas atvīlkā Leišu spēka daļu no Līvōnījas. Ordeņam šīs nolūks izdeīvās.

Pēepeīši, 1324. gada pavasarī, ordeņa bruņenieķī lauīza meeru, kaut gan pāvests teem ceeti bij pēekodīnāījis, neaīzītkī Leišus (jō pāvests līka Rīgā caur saveem legateem turpīnat sarunas ar Ģedīmīnu). Ordeņa bruņenieķī eelauzās Leetuvā, kava un dedzīnāīja, uzbruka Ģedīmīna galvas pīlsētai Vīļņai, izīaupīdamī viņas preeķīspīli. Bet vīsnegodīgakāīis darbs bij Leišu sūtņu nogalīnāīšana ceījā starp Vīļņu un Rīgu. Veeglē saprotams, ka šee darbī sacēla pēe Ģedīmīna vīsnīknakās dusmas. Viņš pārrāva sarunas par kristīgu ticību un ķērās pēe vecāīeem kara eeročeem. Sarunas nekād vāīrs netīka atījaunotas.

Ari Rīgas arķībīskaps Frīdrīķis bij dusmu pīlīns pret ordeņa negodīgeem un nekristīgeem darbeeem. Leelā garīdzneeķū sapulcē Rīgā, sveces izdzēīšot un baznīcu pulksteņeem dobījī zvanot, viņš nolādeīja ordeņi ar leeleeem baznīcas lāsteem (4. aprīlī 1325.). Lāstu raksts, kurā bij uzskāītīti ordeņa grēķī, tīka pēesīsts pēe vīsu baznīcu durvīm. Bet tas arķībīskapam maz līdzeīja. Baznīcas lāstī tik tur bījuī spēcīģī, kur tauta tos ceeni; bet Līvōnījā apspee-

stee Latveeši un Igauni maz ko zināja no kristīgas ticības un skatījās uz svešajiem garīdzniekiem ar tik pat leelu neuzticību kā uz ordeņa bruņeniekiem. Kā zināms, ilgā cīņā starp arķibīskapu un ordeni, pēdeļais beidzot pilnīgi uzvareja.

Gedimīna tālakais valdīšanas laiks pagāja dažādos karos pret kaimiņiem. Ar stipru spēcīgu roku viņš uzturēja Lietuvu, kas zem viņa valdības pastāvīgi pieņēma spēkā. Viņš atrada nāvi pie Veļonas pils, kurā pret Prūšu ordeni caur ugunsšāveju eeroši. Tajā laikā jau bij sākuši lietot pulveri preekš šaujameem rīkeem, un Vācu bruņenieki bij eegādājušees pāri tādu rīku. Veens šāveens iz jaunajiem rīkeem trāpija un nonāveja Gedimīnu (1341. g.). Viņa likis tika novests uz Vilņu un te pēc veda Leišu eeraduma uz leela sārta sadedzinats kara apģērbā ar eeroceem, mīlot zirgu, veenu uzticamu deenastneeku un trim savangoteem Vācešeem.

IX. Leiši pee Melnās jūras.

Nāvīgā lode pee Veļonas pils, atnesdama Gedimīnam peepesu nāvi, nebij ļāvuse tam ko nosacit par Leetuvā troņa mantošanu. Toreiz troņa mantošanas kārtība Leetuvā vēl nebij ceeti nodibinajusēs. Par to gan nepastāveja šaubīšanās, ka Leetuvā valdībai vajadzēja palikt Gedimīna cilts rokās, tik nevens nezinaja, kuram no Gedimīna dēleem būs eepemt dižkunīgaikšta troni. Būtu Gedimīns pats varejis izredzetees troņa mantineeku, tad visi to būtu pieņēmuši bez pretestības. Tagad notikumeem vajadzēja izšķirt šo jautajumu.

Gedimīns iz trim laulībam bij atstājis septiņus dēlus. Savā dzīves laikā viņš katram no teem bij eedevis veenu valsts gabalu preekš pārvaldīšanas. Un viņa nosacījumeem bij tāds spēks, ka ari pēc viņa nāves katrs meerīgi palika valdot savā no tēva eerādītā daļā, otra netraucedams. Bet tādā viedā Leetuva bij izdalīta septiņās kunīgaikštībās, pār kurām nestāveja nevens kopīgs dižkunīgaikštis. Galvas pilsētu Vilņu Gedimīns bij nodevis savam jaunakam dēlam Jaunūtīm. Caur to pēdeļais izlikās itkā pacelts uz augstaku veetu. Būtu viņam bijušas peenācīgas gara dāvanas, viņš veegli būtu varejis spēlet dižkunīgaikšta lomu. Bet driz atnāca laiks, kur izrādījās viņa vājība.

Mūžigeem Leetuvā eenaidneekeem, kaimiņu bruņenieku ordeņeem, pēc Gedimīna nāves likās atnācis brīdis, dot Leetuvai nāvīgu spēreenu. Tee sagatavoja leelu krusta karu pret Leišeem. Vācu ordeņam nāca palīgā bruņenieki un krusta kareivji ne tik iz Vācijas, bet ari iz Hollandijas, Burgundas, Ungārijas un citām zemem. Par šo rīkošanos uz Lietuvu nāca draudošas ziņas. Tauta palika nemeerīga un pagēreja valsts saveenojumu zem veena dižkunīgaikšta. Bet Jaunūtis Vilņā bij kūtrs, vaj ari nemāceja spert vajadzīgos

solus. Lai novērstu draudošo postu, nu divi citi Ģedimina dēli, kas abi dzimuši no Ģedimina otras seeyas (Kreēvu kņazenes), leetu ņēma savās rokās. Tee bij Alģerts (Olģerds) un Ķeistutis, kuŗu slava vēlāk 40 gadus pildija Leetuvu un viņas kaimiņu zemes. Ķeistutis no tēva bij dabujis Žemaišu zemi, un Alģerts atlikušo īsto Leetuvu (bez Vilņas) ar Vitebsku un Polocku. Abi saveenojās preeks kopigeem soļeem. Vilņa tika Jaunutim atņemta, un vecakais no abeem brāļeem, Alģerts, tika izsludinats par Lēetuvas dižkunigaikšti (1345).

Tas bij laimīgs pārgrozījums. Alģerts bij no visēem Ģedimina dēleem visvairak apdāvinats. Viņš ne tik bij kreetns kara vadons, bet arī gudrs un apdomīgs valdīneeks. Pee tam viņam bij ceets, nesatricinājams gars, kas neļāva nospeestees ne caur kādeem nelāimes atgadījumeem, bet pēc tādeem it īpaši parādija savu apķerību un spēku. Viņa brālis Ķeistutis bij citāds vīrs. Politiskā gudribā tas ne būt nevarēja mērotees ar Alģertu, bet par to viņš bij jo leels kara vadonis, kam kaujas deena bij preeka deena, kam karš patika pats par sevi, un ne vis tik kā līdzeklis preekš politiska mērķa sasņeegšanas.

Vēl bij kāda starpība starp Alģertu un Ķeistuti. Pirmējais par veco Leišu ticību domāja tapat kā Ģedimins. Viņš jaunībā esot bijis kristīts Kreēvu pareizticībā, un visu savu mūžu ticības ziņā parādija divejadu ģīmi. Kad atradās Leetuvā Kreēvu pareiztīcīgo pulkā, viņš bij pareizticības draugs; un kad bij istajā Leetuvā, viņš turejās pee vecās Pērkuņa ticības. Tomēr vispārīgi vairak stāveja uz Kreēvu pareizticības puses. Turpretim Ķeistutis ceeti turejās pee vecās Leišu ticības. Par Žemaiti valdidams un pastāvīgi karodms pret Vācu kristīgeem kaimiņeem, Ķeistutis bija palicis itkā par Žemaišu tautans gara neseju. Kara gars, eenaids pret Vāceeseem un vecās ticības ceenišana pildija Ķeistušam krūtis tikpat stipri, kā katram Žemaišam.

Pirmajos valdības gados Alģertam nācās karot uz divām pusēm, pret abeem bruņeeku ordeņeem un pret Poliju. Pēdejā mekleja atņemt Leetuvai Volīniju. Šāis karos Alģerts un Ķeistutis beeži eelauzās tālu Livonijā, Prusijā, Polijā, tā ka eenaidneeki spēja glābtees tik apceetinātās pilīs un pilsetās. Kari no abām pusēm pa leelakai daļai tika vesti tādā veidā, ka katrs mekleja pēc eespējas izpostīt un izlaupīt eenaidneeku zemi, savangot eedzīvotajus un tos aizvest par vērgeem projām līdz ar citu laupījumu. Tādi kara gājeeni notika gandrīz ik gadus. Mazu kaitiņu bij ļoti daudz, bet leeli notika reti. Šāis karos Leiši vispārīgi ceeta mazakus zaudejumus, ne kā viņu pretīneeki.

Bet reiz atnāca Leišeem nelāimes deena. Abi bruņeeku ordeņi bij saveenojuši savus spēkus un dabujuši leelus palīga pulkus iz Reetrum-Europas zemēm. Pret šo pārako,

no Vācu ordeņa leelmeistera Dusmera vadītā spēku Algerts 1348 pazaudeja kauju pie Stroves upes (kas eetek Namunā). Šo nelaiimes brīdi Poļu karalis Kazimirs izleetoja preekš leela uzbruceena pret Leetuvu, kurai arī vēl citās veetās radās eenaidneeki. Leetuvai draudeja leelakas breemas nekā ta sen bij peedzīvojuse. Bet šai nelaiimes laikā it īpaši parādījās Leišu valsts stīprums. Nelaiime un draudošās breemas ne vis satricināja un nospeeda Leišus, bet tik pasubijnāja uz jo stingraku un dūšigaku pretestību. Un dižkuņģaigkštis Algerts it īpaši bij vīrs preekš tāda kritiska brīža. Tā tad driz kara laime pārgrozījās, un tik pat Vāceesī, kā Poļi tika izdzīti iz Leetuvā robežām.

Karu pret Vāceeseem Algerts turpmāk atstāja savam brāļam Ķeistušam, kas bij Žemaites valdīneeks un kuŗa galvas pilsēta bij Traķi. Gadu desmitos Ķeistutis ar slavu izpildīja šo uzdevumu. Viņš bij Leetuvai par nesalaužamu vairogu pret Prusijas un Livonijas bruņeneeku ordeņeem. Pa tam Algerts vareja izplatīt Leetuvā spēku uz citām pusēm.

Gan jau Ģedimins bij panācis Leetuvā virsvaldību pār Voliniju, Ķijeju un dažeem citeem apkārtejeem Kreevu gabaleem. Bet vēlākos gados Ģediminam bij nācees pastāvīgi eīnītees pie savas valsts zeemeļa robežām pret Vāceeseem. Caur to saite starp Leetuvu un mineteem jauneememteem apgabaleem atkal bij palikuse vājaka. Dažis veetās bij pacēlušees mazi patstāvīgi kņazi, veenā Volinijas daļā kāds karaļa Danieļa pēcnākamais atkal bij uzmetees par valdīneeku, un Ķijeja bij sākuse šaubītees starp Leetuvu un Tataru valdību. Algerts padarīja visai neskaīdribai galu. Ko Ģedimins bij eesācis, to viņš pabeidza. Leišu valdība Volinijā, Ķijejā, Čerņigovā, Brānskā un citās veetās ceeti tika nodibīnata. Pat Smolenskā kņazs atzina Algerta virsvaldību.

Bet Algerts gāja vēl tālak — uz deenvīdeem. Deenvīdīs no Volinijas atradās Podolija un daži citi leeli apgabali, kas eet līdz Melnajai jūrai. Šee stāveja zem Tataru virsvaldības un maksāja Tatarēem meslus. Leelaku kņazu minētos apgabalos nebij, bet visa zeme saskaldījās leelos pagastos, kas stāveja zem tā sauktu atamanu valdīšanas. Tataru jūgs guleja smagi uz šās zemes, un eedzīvotāji ne vareja ne domāt uz pretestību pret nekristīteem spaidīteem. Te viņeem negaidot nāca glābejs no zeemeļa puses: Leišu eroču kara troksnis atskaneja pa Podoliju un tālakeem deenvīdīs apgabaleem. Gan Tatarī neatdeva šo zemi bez pretošanās. Redzedami, ka ar saskaldīteem spēkeem tee ne spēj apturet Leišu soļus, tureenes trīs leeli Tataru valdīneeki Kutlubejs, Hadžibejs un Dimitrijs (laikam kristīgs) saveenojās un stājās Algertam pretī ar leelu spēku pie Zilā ūdeņa (— sāņupes, kas eetek Bugā). Te Algerts panāca spēdošu uzvaru 1362. Spēreens bij tik stīprs, ka Tataru

valdība minētos apgabalos pilnīgi tika lausta un Tātari iztūreņes aizbēdza pa daļai uz Krimu, pa daļai aiz Donavas.

Un rē, kādā deenā Melnajai jūrai tuvojās vēl neredzēti veesi, kuŗu dzimtene bij tālu zeemelos pee citas jūras. Grieķu vēsturneeks Ksenofonts stāsta, ka reiz 10,000 Grieķu karivji, iz Eekš-Azijas atkāpdamees uz savu dzimteni, pastāvīgi atgāinādamees pret eenaidneekem, heidzot laimīgi sasneeguši Melnās jūras krastu, un jūru no tāluma eeraudzidami, preeka pilni veenā balsī saukuši: „Talasa, talasa!“ Jūrateem bij glābšanas zīme, jo pa to viņem ceļš bij svabads uz Grieķiju. Ar citadakām jūtām atskaneja sauceens: „jūra, jūra!“ iz Leišu karēivju mutem, kad viņi pirmo reizi iz tāleenes eeraudzija Melnās jūras viļņojošos ūdeņus. Lepnas uzvaras un preeka jūtas pildija viņu krūtis. Leetuvās vara tagad bij izplatijusēs no jūras līdz jūrai.

X. Trisreizigs uzbruceens pret Maskavu,

Leels plīseens gāja caur visu Kreeviju 14. gadusimtenī. Kreevu zeme dalijās uz divam pusēm.

Kad 13. gadusimtenī smagais Tataru jūgs Kreevijai bij uzgulees, Kreevu tautā sāka rastees un augt sevišķas domas. Tataru atnākšanas laikā visa Kreevija bij bijuse saskaldīta daudz mazās kņazībās, pār kuŗam tik vārda pēc stāveja leelkņazs. Zemes saskaldīšana bij pataisijuse visu valsti vāju un tas bij nelaimes cēlons. Un rē, jaunās domas, kas kā gaisma eēlās un izplatijās pa visu zemi, bij: „Saveenošanās! Veenvaldība!“

Leelee pārgrozījumi tautas un valsts dzīvē tā mēdz notikt. Pirms pārgrozās ļaužu domas un jūtas, un tad nāk ārīgee politiskee notikumi. Eekam kņazi un politiķi sāka saveenot Kreevu semi zem veena valdineeka, uz to jau greezās tautas prāts. Īstee karēivji preekš Kreevijas saveenojuma bij tee, kaz izplatīja minētās jaunās domas. Deavbijīgais mūks, kas sakarseja klausītājus ar stāsteem par pareizticīgo kristīgo vajašanu caur Tataru paganeem; vecais karavīrs, kas bij peedzīvojis savejo bēgšanu no kaujas lauka un ar rūktām runām modināja skumjību un nosarkšanu par Kreevu goda un slavas pazušānu; sirmais, nopeetnais zemneeks, kas ar saveem beedreem bij atgreezees iz mežeem (kur bij slēpušeess), kas bij atradis klētis iztukšotas, lopus aizdzītus un dzīvokļus nodedzinatus, un par te nolādeja atnākušo posta laiku; nelaimīgā māte, kuŗai Kreevu zemes spaiditāji bij apkavušī bērņus vaj aizvedušī tos vērdzībā, un kas ar savām vaimanām satricināja visas sirdis — tee visī palika par neapklusinājameem, neapmeerinājeem vecās būšanas apzūde-tājeem un veda tautas domas un jūtas uz jaunu ceļu. Bij tik veena glābšana: Kreevu zemes bij saveenojamas zem

veena stipra valdineeka. Gan tam pretojās daši citi spēki. Mazajiem kņazeem savās kņazībās bij daudz sirdīgu peekri-
toju, kas ar saveem kungeem bij saistīti caur uzticības un
pateicības saitēm. No tēvu tēvu laikeem tee bij apraduši ar
domām, ka katra kņazība ir sava kņaza īpašums. Vaj šeem
bij ceest, ka viņu kņazeem tika atņemtas no tēvu tēveem
mantotas zemes, un caur to pavairota kāda eēnīdeta varmāka
valsts? Tā uz veenas puses stāveja jūtas, kas pagēreja
Kreevu zemju saveenojumu un veenvaldību, — un uz otras
puses jūtas, kas pēc tēvu tēvu preekšzīmes katram kņazam
gribeja uzturet viņa mantojumu. Abas jūtas nebij saveenojamas
un tadēļ viņu starpā izcēlās nikns cīņiņš, tā sakot, cīņiņš,
uz dzīvību vaj nāvi. Šis cīņiņš vilkāš ap simts gadu. Viņam
nav vēsturneeka, kas stāstītu viņa notikumus, gada grāmatas
par to nedod leecības, viņš gāja klusam ļaužu prātos un
sirdīs. Beidzot domas un jūtas, kas dzinās pēc veenošanās
un veenvaldības, sāka uzvaret, un rē, radās Kreevu zemes
salasītaji, kas, uz mineto straumi tautā stutedamees,
sāka saveenot sikās kņazībās leelās valstīs.

Kreevu zemju salasišana aiz dažeem vēsturiskeem cē-
loņeem notika ap diveem vidūceem. Pirmais bij Leetuva,
otrais Maskava. Tā Kreevijai notika leelais pliseens, kas
to šķēla divās daļās: ap Leetuvu salasījās reetruma Kreevu
zemes, un ap Maskavu austruma zemes. Jo tālak gāja
Kreevu zemju salasišanas darbs, — jo tuvaki nāca brīdis, kad
salasitajeem vajadzeja sadurtees.

Pirmā saduršanās notika 1362. gadā. Eemesls bij strids
starp Maskavu un Tveŗu. Nekad Kreevu kņazu starpā nav
pastāvejis tik ilgs un tik nikns eēnāids, kā tas, kas ilgus
gadus plosījās starp Maskavas un Tveŗas kņazu nameem.
Katrs no teem dzinās pēc pirmās lomas Kreevu zemē, abu
zemju valdineeki saucās par leekņazeem. Bet drīz izrādījās,
ka Maskava bij spēcīgaka. Tveŗas leekņazs Michails
tadēļ sauca palīgā Leetuvās dižkņiģiģaištu Algertu, kas bij
apprecets ar Michaila māsu, kņazeni Uljanu. Algerts ne-
leedza palīdzības un gāja ar kara pulku pret Maskavu.

Uz Maskavas trōņa toreiz sēdeja jauns leekņazs Di-
mitrijs, kas vēlāk uz Kuģikovas lauka pee Donupes caur
slaveno uzvaru pār Tatareem izpelnījās goda pavārdu „Do-
nskoj“. Bet tai laikā, kad Algerts eelauzās Maskavas valsts
robežās, viņa vara vēl nebij nostiprinājusēs. Pee Tostņas
upes Dimitrija pulks tika sakauts, visa zeme Algertam bij
atklāta, un tik pate Maskavas pilsēta turejās. Viņas ce-
toksniģeb Kremlā leekņazs Dimitrijs bij eeslēdzees, pēc tam,
kad bij licis nodedzinat visas preekšpilsētas. Un tā redzam
Leetuvās eeročus, kas jau bij spidejuši pa visu Baltijas pee-
krasti līdz Iģaunijai, pa Prusiju un pat Brandenburgu, pa

Poliju un līdz Melnai jūrai, tagad nonākam Kreevu zemes serdē, pee Maskavas!

Maskavas valsts bij breesmās. Bet daži apstākļi to glāba. Vispirms, Maskavai nesen bij uztaisiti ceeti akmeņa mūri, kas tik caur ilgaku aplenkšanu bij izpostami. Uz tādu aplenkšanu Algerts nebij sagatavojees un preekš tās nebij līdzņēmis mūru postišanas rīkus. Viņš bij nācis, dot Maskavai kādus speereenus uz kaujas lauka un caur to laust viņas varu. Viņa kara spēks nebij leels, un viņš ilgi nevarēja palikt no mājām projam. jo Leetuvai uz visām pusēm bij eenaidneeki. Bet Maskavas valsts bij eekšķīgi ceeta un stipra; uz viņas dibinajās Kreevu tautas ceriba, un nekāda kara nelaieme nevarēja satricinat viņas pamatu. To Algerts drīz saprata. Viņš tadēļ ilgi nekavējās. Trīs deenas Leetuvās spēks postija visu Maskavas pilsētas apkartni un tad devās uz mājām.

Divi gadus vēlāk, 1370, kal Maskavas leelknazs Dimitrijs bij padzinis Tveras leelknazu Michailu, Algerts gāja otrreiz pret Maskavu, un karš gāja tūpat. Šoreiz tika noslōgts kārtīgs meers. Michails dabuja Tveru atpakaļ, un leelknaza Dimitrija brālens Vladimirs appreceja Algerta meitu Elenu. 1372. gadā Algerts gāja pret Maskavu trešo reizi. Šoreiz Dimitrijs bij salijis stōraku spēku. Abi spēki satikās, stāveja veens otram preti dažas deenas, un — abi valdīneeki noslēdza meeru un šķīrās draudzībā. Algerts bij pārleecinajees, ka Maskavas gāšana nebij tik veegli peenākama; un leetot preekš tam leelus spēkus, viņam nebij intereses, jo Leetuvai savi spēki bij jagreež pret citām pusēm. Michails palika Tverā.

Eevērojams, ka Maskavas leelknazs no savas puse nekad nemēgināja atreebtees caur eelaušanos Leetuvā, kaut gan Algerta pulki ikreizes padarija Maskavas valstij leeln postu. Redzams, ka uz Leetuvās puses toreiz bij leels spēka pārsvars. Dimitrijs tik atgaiņajās, bet nedomāja uz uzbrukšanu pret savu eenaidneeku.

No viseem Leetuvās dižkunīgaikšteem Algerts caur mineteem kara gājeeneem Kreevu zemei padarijis visleelako postu; un tomēr it īpaši viņš no viseem Leetuvās valdīneekem Kreevu būšanai stāveja vistuvaki, jeb, tā sakot, bij visvairak pārkreevots. Algerts runāja trīs valodas: leitiski, kreeviski un vāciski; bet visvairak tas leetoja Kreevu valodu. Jau caur Algerta pirmo precību ar Vitebskas knazeni Mariju viņa ģimenē bij eesakņojusēs Kreevu būšana, un caur viņa precību ar Tveras knazeni Uljanu Kreevu valoda viņa dzimtā palika par šaruņas valodu. Leišu augstmaņi, kā jau agrāk peeminejām, gandrīz katrs prata kreeviski, un tā tad dižkunīgaikšta pili vairak dzirdeja Kreevu nekā Leišu valodu. Ari ticības ziņā Algerts stāveja tuvaki Kreevu pa-

reizticībai nekā kaut kurai citai. Bet ta pat Algerts zināja, ka Leetuvā valsts īstais kodols un spēka pamats bij Leišu tauta. Viņš tsdēļ nekad klaji neaizkāra šās tautas jūtas nedz valodas nedz ticības ziņā. Kad viņš jaunakos gados, vēl par Vitebskas un Polockas daļas kuņigaikštu būdams, reiz (1342.) bij gājis Pskovai palīgā pret Līvonijas ordeni, un laimīgi aizdzinis Vācēšus, Pskoveeši to lūdza, palikt pee viņem par kņazu un likt kristītes. Bet Algerts atbildeja, ka jau esot kristīts un otrreiz nelikšot kristītes. Tomēr neveens nevarēja peerādīt, kad pirmā kristīšana būtu notikuse, un īstajā Leetuvā Algerts ceeti turejās pee Pērkuņa ticības. Pskovas kņazības viņš nepeenēma, jo viņa domas toreiz jau bij sākušas greestees uz leelaku mērķi, visas Leetuvā valsti. Tai veetā viņš Pskoveešem deva savu dēlu Vingautu (Vingold), kas tika kristīts pareizticībā ar vārdu Andrejs un palika par Pskovas kņazu.

Algerts nomira 1377. gadā. Kad juta nāvi tuvojamees, viņš atsacijās no troņa, peeņēma kristīgu pareizticību un lika eesvētītes un eegērbtees par mūku. (Miršanu mūku kārtā tolaik eeraudzija par vissvētigako.) Tapat kā visai viņa dzīvei arī viņa bērēm bij divejads vaigs. Pirmkārt viņš tika paglabats pēc kristīgas mācības, un tad tika sviņetas bēres pēc vecajeem Leišu eeradumeem. Leels sārts ar dažeeem zirgeem un daudz dārgām leetam (bet bez dižkuņigaikšta līķa) tika sadēdzinats.

XI. Keistuša nāve.

Algerts no savām abām seevam atstāja 12 dēlus un 5 meitas. Šo bērnu leelakā daļa bij kristīta pareizticībā.

Visā Rit-Eiropas pusē tolaik neveenam vārdam nebij lepnakas, slavenakas skaņas, kā vārdam „Algerta dēls“. Toreizejā Kreevu vēsturē „Algerta dēli“ (Olģerdoviči) spēlē svarīgu lomu. Vārdam „Algerta dēls“ jeo „Olģerdovičs“ arveenu pa preekšu gāja tik leela slava, ka ša vārda nesejs katrā veetā bij vadons un pavēletajs, kur tikai nonāca. Visi atzina par itin dabisku, ka „Algerta dēls“ bij vadons pret eenaidneekem. Un Algerta dēli šo slavu apstiprināja un uztureja caur saveem darbeem, kas tik pat dažā Kreevijas kā, Leetuvā vēstures lapā eerakstīti ar neizdzēšameem burteem. Tā par peem. 1380. gadā, kādā leelā vēsturiskā brīdī divi Algerta dēli, Pskovas kņazs Vingauts (Andrejs) un Brānskas kņazs Kaributs, uz Kuļikovas lauka pee Donas greeza kaujas likteni Kreevijai par labu un caur to palīdzēja Kreevu atsavinajumam no Tataru jūga.

No viseem Algerta dēleem tik veenam nebij leelas kaņa vadona un varoņa īpašības. Tas bij Jagailis (Jēgulis). Un tomēr īpaši šo Algerts bij izredzejis par savu pēcnāceju.

Kā zinams, Algerts bij tik pat leels kaŗa vadons kā gudrs politiķis. Viņš māceja nosvērt, kāds svars ir gudribai. Viņš atrada, ka preekš valdineeka gudriba svarigaka par kaŗa varonību. Un no viseem Algerta dēleem Jagailis bij visizmanīgākais politiķis. Pee tam Jagailam par labu pūlējās ari viņa māte Uljana, kuŗas vecakais dēls tas bij. Algerts mirdams noņēma savam brālam Ķeistutim apsoliĵumu, ka tas palīdzēs uzcelt Jagaili uz dižkunigaikšta troni. Kaut gan toreiz Leetuvā, tapat kā Kreevijā, vēl bij izplatītas domas, ka īstais troņa mantineeks ir vecākais cilts loceklis un Ķeistutis bij par Jagaili vecaks, tomēr Ķeistutis, kas visu mūžu pastāvīgi bij klausījis sava vecākā un gudrakā brāļa vārdus, to ari izpildīja pēc brāļa nāves. Kad Algerta vecākais dēls (no pirmās seevas) Vingauts (Andrejs), kas pa laikam bij Pskovas, pa laikam Polockas kņazs, negribeja atzīt Jagaila teesību, bet pēc troņa dzīdamees, ķērās pee eeroceem, tad Ķeistutis to palīdzēja pārvaret. Jagailis (kas pareizticībā esot bijis kristīts ar vārdu „Jēkabs“) 1377. gadā uzkāpa uz Leišu troni.

Deemžēl draudzība starp Jagaili un ĶeistuĶi ilgi nepastāveja. Kas pee eenaīda izcelšanās vainīgs, nākās grūti izšķirt, bet laikam leelakā vaina peekrit Jagaila mīlotam padomneekam Vaidiļam. Vaidiļis bij Leitis no zemas kārtas, bet dižkunigaikšta Algerta laikā augsti kāpis, jo viņš bij gudrs un izmanīgs vīrs, un tādus Algerts mīloja. Jagailis patureja Vaidiļi par savu padomneeku un deva viņam vēl savu māsu Mariju (kas bij atraikne). Nezinams, kadēļ Ķeistutis bij Vaidiļa pretineeks (— varbūt tadēļ, ka Vaidiļis kāpa uz augšu visvairak caur gudribu un izmanību, turpretim Ķeistutis eeenīja tik kaŗa varonību —); bet Ķeistutis stīpri, kaut ari veltīgi pretojās šai precībai. pee kam tas ne reizi smagi aizkāra Vaidiļi, pārmezdam tam viņa zemo dzimumu. No ta laika Vaidiļis palika par Ķeistuša nāvīgu eenaīdneeku un raudzīja to gāst. Vaidiļam nenācās grūti. savest Jagaili ar Ķeistuti eenaīdā. PēdeĶais preekš tam deva eemeslu caur pastāvīgu eeĶaukšanos Leetuvās valdības leetās. Ķeistutim, kā zinams, bij Žemaišu zeme līdz ar kādeem pee viņas guļošeem deenvīdus apgabaleem. Viņa galvas pilsēta bij Traķi. Bet viņš iz Traķeem beeĶi devās uz Viļņu un te eeĶaucās valdības darišanās, tā ka Jagailis vareja spēlet tik otru lomu. Ķeistuša svars pee Leišeem bij tik stīprs, ka Jagailis caur prastu pavēli nevareja savu tēva brāli stumt pee malas, it īpaši eevērojot, ka šis vecais karēivis bij apradis, ātri ķertees pee eeroceem. Vaidiļis tadēļ Jsgailam deva padomu, izleetot kaimiņu Vācu bruņeeku ordeni preekš Ķeistuša gāšanas. Ša mērķa pēc Vaidiļis lika preekšā slepenu salīĶumu ar ordeni, pēc kuŗa ordenam bij jāapsolās, uzbrukt veenīgi Žemsišu zemei, un atstāt citas

Leetuvās daļas neaizkartas, par ko Jagailis no savas puses apsūdzēja, Keistutim nesniegt palīdzības. Ar Jagaila atļauju, Vaidilis eesāka sarunas ar Vācu ordeni, kurš ar leelu preeku peenēma preekšlikumu. Ordenis caur to cereja eegūt Zemaiti, un Vaidilis turpretim pēc Keistuša gāšanas nodomaja atkal ordeni izdzīt iz šīs zemes.

Sabeedribas noslēguma labad tika nospreesta satikšanās starp Jagaili un svarigakeem ordena vadoneem. Satikšanās notika zem leelas medibas vārda, kurū notureja Davidiškos (1280). Pēc medibas izrikoja lepnus meelastus un dzīres. Jagaila spīdošā pavadonībā atradās arī jaunais Keistuša dēls Vitauts, kas ar Jagaili dzīvoja leelakā draudzībā. Nedz Vitauts, nedz sapulceto leelakā daļa zinaja ko no slepenām sarunām, kas tika vestas starp ordeni un Jagaili. Arigi notika sarunas par vispārīgu meeru starp Leetuvu un ordeni.

Pēc šīm dzīrēm Vācu ordenis eesāka uzbruceenus pret Zemaiti. Te nu daži sapratīgi viri tūlit uzrādīja Keistutim, eik ērnoti esot, ka visai citai Leetuvai meers. Vēl ērnotaka palika leeta, kad Jagailis nesūtīja Keistutim pagēretās un solitās palīdzības, dažadi aizbildinadamees. Ilgi Keistutis neticeja apvainojumeem pret Jagaili, jo jaunais Vitauts apgalvoja tēvam, ka Jagailam nevarot būt ļauna nodoma. Te Keistutim viss noslēpums tika atklāts caur veenu ordena bruneneeku, komturu Libsteinu (kas bija kristijis Keistuša meitu Danuti, kad šī tika izpreceta Mazovijas kņazam, un kas no tē laika uztureja ar Keistuti labu draudzību). Kā daži domā, Libsteins atklājis Keistutim noslēpumu ar ordena valdības ziņu, lai varetu izcelt Leetuvā piisoņu karu.

Bet visi Keistuša pretineeki savā ziņā maldījās. Vecais varonis spēra ātrus un ceetus soļus. Viņš sapulceja savus Zemaišu kareivjus, peepeši uzbruka Viļņai, savāņoja Jagaili un pats uzsēdās uz troni. Jagailis nespēja atsist uzbruceenu, jo viņa kara pulks bij izsūtīts uz Polocku, tur apspeest kādu dumpi. Viņas dižkuņigaikšta kancelejā Keistutis atrada līguma rakstu, kas apstiprināja Libsteina ziņojumu. Keistutis nu atreebās peē sava vecā pretineeka, Vaidiļa, kas mineto līgumu bija noslēdzis. Vaidiļis tika kā tēvijās pārdevejs nosodīts uz nāvi un pakārts.

Deemzēl Keistušam trūka istas politiķas gudribas. Ko viņš kā dūšigs kareivis ātri bij panācis, to atkal kā slihts politiķis pazaudeja. Vaidili, kas tak bij spēris soļus uz sava valdineeka pavēli, viņš netaisnā vīzē bij licis nosodīt un caur to sev radijis daudz niknu eenaidneeku, turpretim pašu Jagaili viņš driz atkal atsvabināja uz Vitauta lūgumu. Vitauts toreiz arī bij veeglticīgs un ļāvās eestāstitees, ka peē visa eenaida tik Vaidiļis bijis vainīgs. Keistutis deva Jagailam par valdību Krevas apgabalu un Vitebsku, t. i., to

pašu Leetuvu daļu, kurū jau bij pārvaldījis Jagaiļa tēvs Algerts, eekam bij nācis uz dižkunigaikšta troni.

Tikko Jagailis bij svabads, viņš no jauna eesāka sarunas un noslēdza sabēdribu ar Vācu bruņeneeku ordeni. Tai laikā, kad Keistutis ar savu kara pulku bij nogājis uz Novgorodu-Seversku, kur Jagaiļa brālis Kaributs leedzās atzīt Keistuša virsvaldību, Jagailis peepeši eēņēma Vilņu. (Garnizona komandeeris bij slepens Jagaiļa peekritejs un pārdeva pilsētu.) Tad Jagailis savienojās ar ordeņa bruņeneekem un eēņēma Traķus. Keistutis, to izdzirdis, ātri atgriezās uz Zemaiti, un netāl no Traķeem abi spēki satikās. Jagaiļa padomneeki bijās no kaujas, jo Keistuša kara slava pataisīja Jagaiļa kara pulku šaubīgu. Tadēj nospreda leetot viltību. Jagailis nosūtīja Keistutim sūtneecību, kas eelūdza viņu un viņa dēlu Vitautu uz meera sarunām. Lai nebītos no viltības, Jagaiļa brālis Skirgailis apzvēreja, ka Keistutim un Vitautam būšot droša atgriešanās. Keistutis un Vitauts ticeja un devās uz meera sarunām. Bet tikko tee bij nonākuši Jagaiļa lēgeri, viņi tika apceetināti un novesti Vilnā. Keistuša kara pulkam tika laista ziņa, ka valdneeki meera sarunu pēc devušeēs uz Vilņu, un ka vīseem kara vīreem jadodās uz savām mājām. Kara pulks klausīja un izklīda.

Keistutis tika eeslēgts dzelzīs un novests uz Krevas pili, kas atrodās pee Krevkas upes tai veetā, kur viņa eetek Šlachtjanka (tagadejā Vilņas gubernā, Ašmenu aprinķi). No šās stiprās pils vēl tagad redzamas atleekas. Pils zeemeļu daļā bij augsts četrstūrigs tornis, kara apakšā bij velvets ceetuma pagrabs. Še eemeta veco Leišu varoni. Četras deenas viņš mocijās tumšajā pagrabā. Jaunakos gados viņš karā divi reizes bij kritis eenaidneeku rokās, un reiz Marienburgas pili ari bij atradees tādā ceetumā, bet viņam toreiz bij laimejees izbēgt, jo pili bij atradees kāds kristīgs Leitis, kas tam palīdzeja pee bēgšanas. Gan ari šoreiz viņam radās uztīcīgs sulainis, Omuljēš, kas viņu raudzīja izglābt; bet eekam tas izdevās, jau slepkavas bij klat. Peektajā nakti ceetumā eeradās vīri iz dižkunigaikšta Jagaiļa pavadonības, Prokša, Žibentojis, Kučuks u. c., kas, kā leekās nepeedereja pee Leišu tautības. Slepkavas nožņaudza Keistuti ar zelta špori, kurū bij ņēmuši no viņa paša svētku svārkeem (1382). Ari Keistuša sulainis Omuljēš, kas savu kungu raudzīja aizstāvet, tika nonāvēts.

Tas bij tumšs darbs, uz kurū Jagailis, kas dažkārt jāvās no citeem grozitees, no Keistuša eenaidneekeem bij ticis peerunats. Lai Keistuša draugi un peekriteji nesaceltu dumpi, izplatīja ziņu, ka Keistutis pats ceetumā ar savu svārku špori nogalinajees. Keistuša likis tika sadēdzinats pēc veceem Leišu eeradumeem tai pašā svētā veetā, Sventaraga

eelejā, kur bij sadedzinats Gedimina likis. Keistutis līdz sa-
vai nāvei bij turejees pee vecās Pērkuņa ticības.

Kad Vitauts dabuja ziņu par tēva nāvi, viņš krita kar-
sonī, draudedams breesmīgi atreebtees (jo saprotams, ka tas
neticeja ziņai par tēva pašslepkaivību). Viņu noveda uz to
pašu Krevas pili, un laikam viņam tur sagatavoja tēva lik-
teni. Bet viņa laulata draudzene (Smolenskas kņazene, to
izglāba. Ar divām deenastnecēm viņa gāja apmeklet savu
vīru, un veena no pēdejām ar Vitautu pārmainīja drēbes.
Tā par deenastnecēi pārģērbees, Vitauts laimīgi izbēdza. Vi-
tauta ģimis toreiz vēl esot izskatījees pēc seeveešu ģimja, un
tadēļ sargu peevilšana izdevusēs.

Vitauts aizbēdza uz Marienburgu un uzaicināja Vācu
ordeni uz atreebšanas karu pret Jagaili. Ordens, kas līdz
tam bij palīdzējis pee Keistuša posta, tagad tulit saheedrojās
ar Keistuša dēlu un eesāka karu pret Leetuvu. Ordens ap-
solīja Vitautam Žemaišu zemi zem ordeņa virsvaldības, un
Vitauts sauca palīgā savus un sava tēva peekritejus. Tā
caur Leetuvu gāja leela škelšanās. Nikns karš plosījās, bet
leelakā Leišu daļa palika pee likumīgā dižkunīgaikšta Ja-
gaila. Ordeņa bruņeneeki dažās kaujās tika sāpīgi sakauti.
Tomēr labs gals nebij paredzams, jo Žemaiši kavās sirdīgi
preekš Keistuša dēla. Beidzot radās prātīgi tēvijās draugi,
kuņeem izdevās sameerinat pretineekus. Toreiz Jagailam iz-
cēlās ceriba uz Polijas troni un viņš apsoliya Vitautam visu
Leetuvn, ja minētā ceriba peepilditos. Vitauts atstāja ordeni
un sadereja ar Jagaili meeru. Deemžēļ šim karām bij bijis
veens nelabs auglis. Žemaites leelakā daļa bij krituse
ordeņa rokās. No tam vēlāk izcēlās leela vēsturiska krīze.

XII. Jagaija kristības un kāzas.

Peevus gadusimteņus vecā Piastu cilts Polijā bij valdi-
juse, kad pēdejais karalis iz šās cilts, Kazimirs Leelais,
1370. nomira. Vēl gan visa Piastu cilts nebij izmiruse, bet
atlikušeē bij karalim Kazimiram pārak tāli radineeki un ta-
dēļ netika eevēroti. Kazimirs savā dzīvības laikā ar Poļu
šļachtas (muižnecības) apstiprinajumu par pēcnāceju izre-
dzejās savu māsas dēlu, Ungarijas karali Ludviķi. Pēde-
jais tā zem savas valdības saveenoja Ungariju un Poliju.
Kad viņš 1372. gadā nomira, viņš par troņa mantineecēm at-
stāja divas meitas, Mariju un Jadvigu. Pēc dažeem ne-
meereem un jukumeem Ungari un Poļi beidzot 1383. gadā
veenojās tādā veidā, ka Marija tika atzīta par Ungarijas ka-
raleeni, un Jadviga dabuja Poļu troni.

Jaunajai Poļu karaleenei toreiz bij 14 gadu, un svari-
gakais politiskais jautajums bij, izredzet viņai laulatu draugu,
kas lai būtu īstais zemes valdineeks, jo viņos nemeerigos

laikos, kad valdineeka uzdevums pa leelai daļai pastāveja kara spēka vadišanā uz kaujas lauka, tik vīreētis vareja pateesi izpildīt valdineeka peenākumus. Kad Jadviga bij bijuse 7 gadus veca, viņas tēvs to bij licis salaulat ar Austreešu princi Vilhelmu, kuŗam bij 8 gadu. Tādas bērnu laulības tolaik pee valdineekem beeži atgadījās. Pēc salaulāšanas, kā saprotams, jaunais pāris atkal tika šķirts, un uzaudzinats savu vecaku mājās, kamēr nebij peeaudzis. Kad Jadviga 1384. gadā bij kroneta par Polijas karaleeni, izcēlās jautajums, vaj nu viņas laulībai ar Austreešu princi Vilhelmu drīz nebūtu janāk spēkā.

Bet pa tam Poļu domas bij greezušās uz citu precineeku. Tas bij Leetuvās dižkunigaikštis Jagailis. Polijai toreiz daudz bij jaceeš no Leišu puses. Vēl tai pašā gadā, kad Jadviga Krakovā tika kroneta par Poļu karaleeni, Jagailis ar stipru spēku bij eelauzees Polijā, un postidams bij izgājis pa leelu valsts daļu, bez ka Poļi tam nopeetni būtu spējuši pretotees. Pee tam Poļeem zeemeļos bij vēl otrs eenaidneeks, proti Vācu ordenis. Pēdejaais gan ari ar Leetuvu dzīvoja eenaidā, bet kādā deenā abi kaimiņi vareja saveenotees un padarit Poļu valstij galu. Ja turpretim Polija un Leetuva tika saveenotas zem veena valdineeka, tad Polija ne tik bij no Leetuvās puses apdrošinata, bet ari dabuja pārsvaru pār Vācu ordeni. Tas vīseem tik gaiši bij saprotams, ka Poļi bez ilgas apdomāšanās veenprāīgi peekrita tādam projektam. Viņa izpildišana bij panākama, jo Jagailis bij neprecets.

Pirmee, kas greeza Poļu domas uz šo projektu, bij Poļu garīdzneeki. Tā ka Poļi un viņu karaleene turejās pee kristīgas ticības, tad, saprotams, precība vareja notikt ne citadi, kā pēc Jagaila kristīšanās. Līdz ar Jagaili kristīgā katoļu ticībā vajadzeja pāreēt ari Leišu tautai, un caur to katoļu baznīcai un viņas garīdzneekem Leetuvā atvērās leela nākamība. Garīdzneeki ari bij tee, kas vēlāk lauza karaleenes Jadvīgas pretestību pret šo precības projektu.

Jagailis ar preeku peekrita precības preekšlikumam, un lai viņa izpildišana netiktu trauceta, steidzās saderet meeru ar Vitautu, kā jau agrakā rakstā peeminets. Bet projekts atrada stipru pretestību pee karaleenes Jadvīgas. Viņa eeraudzīja sevi caur agrako laulību par saistītu, un bij pee Austreešu prinča Vilhelma atraduse patīksanu. Kad pēdejaais bij izdzirdis Poļu nodomu, izprecet savu karaleeni Jagailam, tas nosteidzās uz Krakavu un pagēreja saveenojumu ar savu laulato draudzeni. Gan vaktis neelaida viņu karaliskā pilī, tomēr karaleenei izdevās, izrīkot kādā klosterī satīkšanos, un beidzot ari slepeni uzņemt princi savā pilī. Starp abeem izcēlās karsta mīlestība, un tā Poļu projektam draudeja breemas; jo kaut gan princis Vilhelms, kad viņa uzturešanās karaliskā pilī tapa atklāta, ar varu tika izraidīts iz Kraka-

vas, un pate karaleene pili tureta eeslēgta par vangineeci, tomēr bij saprotams, ka pret viņas gribu to nevarēja salaulat ar Leišu dižkunigaikštu. Te nu garīdzniecība izpildīja savu lomu. Vispirms ta izskaidroja, ka pirmajai, bērnu gados no slēgtai laulībai neesot spēka; tālak ta uzrādīja, ka caur ap- precešanos ar Jagaili visa Leišu tauta, kas līdz tam dzīvo- juse paganu tumsībā, tikšot pārvesta kristīgā ticībā un glābta no mūžīga elles posta; un beidzot karaleenei peerādīja, ka tēvijas labklāšanās pagēreja šo jauno laulību, jo bez tās Poļu zemei draudeja nebeidzams posts. Kad arī karaleenes māte (kas uzturējās Ungarijā) leedzās aizstāvet savas meitas pirmo laulību, tad pastāvīga peerunašana beidzot panāca savu mērķi. Karaleene Jadvīga upureja savu sirdi preekš kristīgas baz- nīcas un tēvijas labuma.

Ar spīdošu pavadonību dižkunigaikštis Jagailis devās uz Poliju, kur tas ar preeku un godu tika saņemts. Poļu šlachta 1386. gada sākumā sapulcejās Lublīnā uz saemu, kur eecēla Jagaili par Poļu karali. Caur tādu eecēšanu pirms laulības noslēgšanas ar Jadvīgu Jagailis dabuja uz Polijas troni patstāvīgu teesību, kurai vajadzēja palikt spēkā arī tad, kad karaleene Jadvīga nomirtu. No Lublīnas Jagai- lis devās uz Krakovu, kas bij karaleenes Jadvīgas galvas pilsēta. Tur Jagailis 15. februārī 1386. pārgāja kristīgā ka- toļu ticībā un kristībā dabuja vārdu „Vladislavs“. (Pēc tam viņu vēsturē sauc drīz ar vēnu, drīz ar otru vārdu, vaj arī ar abeem vārdeem kopā: Vladislavs Jagailis.) Reizē ar dižkunigaikštu katoļu ticībā pārgāja viņa pavadonība, kurā atradās arī Vitauts. Pēdejs, Vācu ordeņa valsti uzturedamees, jau reiz bij kristīts katoļu ticībā, bet pēc meera līguma ar Jagaili, kad viņš savā valdībā bij dabujis pareizticīgus Lee- tuvas apgabalus, viņš bij pārgājis pareizticībā. Tagad viņš atkal atgriezās katoļu baznīcā. Viņš kristībā dabuja vārdu „Aleksanders“, bet vēsturē palicis viņa senākais vārds Vitauts.

Trīs deenas pēc Jagaila kristības tika svinetas Jagaila kāzas ar Jadvīgu, un 4. martā Jagailis tika kronets par Po- lijas karali. Ar devīgu roku Jagailis dāvāja Poļu šlachtai dažadas brīvības un teesības, kā arī citadas dāvanas. Lepni spīdoši svētki, bruņeneeku turnīri, meelasti un visādi citi iz- rīkojumi bij saveenoti ar šo svarīgo notikumu. Jaunais pā- ris pēc tam apeeloja Poliju, kur nu visās veetās nodibinājās kārtība, kas pēc karaļa Kazimira Leelā nāves bij palikuse arveenu vājaka. Tālak Poļu valstij tūlit atleca otrs labums: Jagailis viņai peeveenoja Galiciju, kuru karaļa Kazimira pēcnācejs, Ungaru Ludviķis, bij atņēmis Polijai un atdevis Ungarijai. Gan Ungari izmēģināja pretestību, bet Vitauts, no Jagaila sūtīts, tos ātri izdzina iz Galicijas.

Nu Leišu tautai bij atnācis svarīgs brīdis, proti pāreešana kristīgā katoļu ticībā. Bet šis pārgrozījums nenotika

meerigi. Kamēr Jagailis Krakovā vēl svineja svētkus, tur atnāca ziņa par dumpi. kādu Leetuvā bij sacēlis Jagaila vecākais brālīs, Polockas kņazs Andrejs (Vingauts). Viņš reiz jau bij izrikojis dumpi pēc Jagaila uzkāpšanas uz Leetuvas troņa, bet vecais varonis Keistutis toreiz to bij apspeedis. Tagad Andrejs nospreda otrreiz izmēģinat savu laimi. Andrejs peedereja pee pareizticības baznīcas, un cereja Leetuvā pareizticīgos Kreevus dabūt uz savu pusi. Bet viņa cerība nepeepildījās. Leetuvā Kreevi bij pilnā meērā ar Leišu dižkunīgaikšta valdišanu, un ne-eevēroja viņa ticības pārgrozījumu. Tik Smoļenskas kņazs Svētoslavs, kas gribeja pilnīgi nokratīt Leetuvā virsvaldību un eegūt dažus senak pazaudetis zemes apgabalus, sabeedrojās ar Andreju. Bez tam pēdejam radās otris beedris, proti Livonijas ordenis. Pēdejam nemaz nepreecājās par Leišu tautas gaidamo kristišanu, bet vēl pūlejās to izjaukt. Negodīgais nolūks netika panākts: Jagailis ar spēcīgu roku drīz apspeeda dumpi. Viņš izsūtīja kara pulku zem savu brāļu Skirgaila, Kaributa un Simeoņa Lugveņa vadišanas, kas pee Vechras upes pilnīgi sakāva Smoļenskas kņazu. Pats Svētoslavs krita kaujā un viņa dēli tika savangoti. (Vēlak vecākais dēls Jurijs atkal dabuja Smoļenskas kņazību atpakaļ.) Drīz pēc tam Skirgailis kopā ar pašu Jagaili tapat sakāva Polockas Andreju un Vācu bruņenekus. Andrejs tika savangots un eeslēgts par vangīneeku Chencīnskas pilī Polijā, kur tas palika dažus gadus.

Nu Jagailis gāja pee Leišu tautas kristišanas. Viņš sauca Vilnā leelu saeimu, un bez peespeešanas, caur prātiģeem izskaidrojumeem un dāvanām peerunāja Leišus kristītees. Grunts turetajeem, kas kristījās, viņš atstāja zemi par īpašumu, tikveen ar nosacījumu, ka teem bij par savu naudu jāpilda kara klausības deenasts. Tapat viņš gruntsturetajeem, kas kristījās, atļāva izpreceet savas meitas bez dižkunīgaikšta atvēleģuma. Pilsētām viņš par kristīģas ticības peenēmšanu dāvāja pašvaldības teesību pēc tā saukteem Magdeburgas likumeem, kas iz Vāģijas jau bija eevesti Polijā un tagad tika izplatīti uz Leetuvā pilsētām. Beidzot zemaki ļaudis tika pee kristības peevilkti caur baltu vadmalas svārku dāvašanu. No šeem svārkeem Jagailis bij eegādajees leelisku pulku, un tee Leišeem tik ļoti patika, ka dažs likās divreiz kristītees, lai varetu eegūt diveģus svārkus. Tā ka Poļu garīdzneeki, kas izdarīja kristišanu, gandrīz nemaz neprata leitiski, tad pats Jagailis ņēmās Leišeem caur sprediģeem izskaidrot kristīģas ticības māģības. Kad gāja pee sapulceto kristišanas, tad kristāmos eedalīja daudz pulkos, vīreeģus seviģi un seeveeģus savrup; garīdzneeki gāja apkārt, aplaistīdami pulkus ar svētītu ūleni, un deva katram pulkam veenu kopīģu kristīģu vārdu. Tā īsā laikā nokri-

stija 30,000 Leišu. Ari daži, kas agrak jau bij kristīti pareizticībā, tagad pēc Jagaila preekšzīnes pārgāja katoļu baznīcā. Redzams, ka pēc Ģedimīna laika domas pee Leišēem stipri bij pārgrozījušās, jo kristīga katoļu ticība, kuŗu Ģedimīns vēl neeedrošinājās eevest, tagad tika peņemta bez pretestības.

Eekam kristīšana notika, vispirms izdzēsa svēto uguni, kas Vilņā dedza Pērkuņa tēla preekšā; tālak nocirta svētos ozolus, kuŗu vidū atradās Pērkuņa svētnica, un nosīta svētos zalkšus. Ar brīnišanos Leiši redzeja, ka vecēe deevi meerīgi ceeta tādu svētnīcas aizkaršanu; un šis skats daudz palīdzēja pee ļaužu pārleecīnašanas, ka vecēe deevi nespēcīgi. Kristīšanas darbs, kas tā eesākās ar labu sekmi, tika no garīdzneekēem uzcītīgi turpinats, un pēc neilga laika visa Leetuva bij kristīta, izņemot Žemaiti, kas pa daļai stāveja zem Vācu ordeņa valdības un pa daļai vēl tik stipri turejās pee vecājeem dēveem, ka Jagailis atrada par gudraku, nemaz to neaizkart. Žemaitē kristīšana notika daudz vēlāk, kad svarīgi notikumi galīgi bij izšķīruši šās zemes likteni.

XIII. Leetuvās troņa atjaunojums.

Kad Leetuvās dižkuņīgaikštis Jagailis bij tieis par Polijas karali, viņš eesākumā nolomāja pats pārvaldīt abas valstis. Poļi to vēlejš, jo Jagailis pēc Poļu troņa eegūšanas un savas precības ar karaleeni Jadvīgu sāka dzīvot Poļu zemē un Poļu sabeeerībā. Tā ka Jagailam nebij ceeta karaktra, tad viņš mēdza padotees savai apkārtnei. Caur to Poļi cereja ar laiku panākt pārvaldību pār Leetuvu. Bet šee nolūki tika izjaukti caur jauno Leišu pilsoņu kaŗu, kas izcēlās starp Algerta un Keistuša nameem.

No tā laika, kad Mindaugs Leetuvā bij nodibinājis veenvaldību un kārtību, Leetuvā nenotika nekādi eekšeji kaŗi. Leetuvās spēks greezās tik pret ārejeem eenaidneekēem. Bet 14. gadu simteņa beigās tas pārgrozījās. Caur Leetuvās valsts leelo izplatišanos un nebeidzameem kaŗeem pret dažeem ārejeem eenaidneekēem dižkuņīgaikštis Algerts bij jutees peespeests, dalīt valsti starp sevi un savu brāli Keistuti. Pēdejam viņš atstāja leelako daļu no tā sauktās Istās Leetuvās, un līdz ar to ari kaŗu pret Vācu ordeņi. Abi brāļi visu mūžu dzīvoja sirsnīgā draudzībā; Keistutis katrā ziņā padevās sava vecakā brāļa pārakai gudrībai un neveens nedomāja, ka šī valsts dališana vēlāk atnesīs Leetuvai nīkņus asiņainus pilsoņu kaŗus. Un tomēr tas notika. Minetā valsts dališanā slēpās vēlaku eekšeju kaŗu sakne. Keistutis, kas stingri turejās pee vecās Pērkuņa ticības un visu savu mūžu apkaŗojato eenaidneeku, kuŗu Leiši visvairak eenīda, stāveja Leišu tautai tuvaki nekā Algerts, kas vairak dzīvoja

Kreevu pulkā. Leiši un it īpaši Žemaiši, skatījās uz Ķeistuti ar mīlestību. Tautas mīlestība pārgāja arī uz viņa pēcnācējiem, un lela Leišu daļa šos cēraudzija par saveem dzimtem valdīneekem.

Kari starp Algerta un Ķeistuša nameem ir visasinainākā lapa Leišu vēsturē. Viņi līdzinājās karēm starp Lankasteru un Jorku nameem Anglijā, un ir tik pat pilni dažu traģisku notikumu kā šee. Tik veen viņem nav radees Šekspirs, kas teem caur saveem nemirstameem dzejas darbeem būtu cēlis neizpostamu peeminekli.

Par mineto karu eesākumu jau tika runats agrakā rakstā. Vecais Ķeistutis cīnijās pret savu brāļa dēlu Jagaili, no eesākuma lajmīgi, bet vēlāk atrada bēdīgu nāvi. Tad Ķeistuša dēls Vitauts veda asinainu karu pret savu brāleni. Tee sadereja meeru, kad Jagailis sāka domat uz Poļu precību. Meera līgumā Jagailis bij Vitautam apsolijs viņa tēva Ķeistušā valsti (kuņas galvas pilsēta bij Traķi), pee kam Vitautam preekš nākamības bij doti vēl leelaki apsolijs, kas bij ispildami, cik driz Jagailis bij ticis par Polijas karali. Vitauts tadēļ arī pār viseem uzcītīgaki pūleļās celt savu brāleni uz Poļu troni.

Deemžēļ apsolijs, kas Vitautam bij doti, netika izpilditi. Viņš dabuja ne vis sava tēva valsti, bet tāi veetā Lucku (Volinijā un Baltkreevijā), kur tas no Leišu tautas bij šķirts. Tomēr Vitauts apmeerinājās, ceredams uz to brīdi, kad Jagailis būtu eeņēmis Poļu troni. Kamēr tas nebij noticis, nevareja brinitees, ka Jagailis negribeja Leetuvu izdot iz savām rokām. Bet kad Jagailis ceeti bij nosēdees uz Polijas troni, un Vitauts pagēreja solijumu izpildīšanu, Jagailis lauza savu vārdu. Viņš deva savam brāļam Šķirgailam Traķu kuņigaikštību, tad to eecēla par savu nameestņiku Leetuvā un vēlāk (1387.) lika to kronet par Leetuvās dižkuņigaikšti, kas pats gan stāveja zem karaļa, bet kuņam peedereja virsvaldība pār viseem Leetuvās daļas valdneekem, tāi pulkā arī pār Vitautu.

Ta bij smaga aizkaršana preekš Vitauta. No viseem Jagaila brāļem Vitauts ne veena stipraki neeenīda, kā Šķirgaili, caur kuņa viltigeem zvēreem Vitauta tēvs Ķeistuts bij kritis nelaimē. Un tagad blēdigais zvēretajs bij uzcelts par viņa virsvaldneeku! Bij paredzams, ka lepnaīs Vitauts to ilgi nepanesīs. Ari Jagailis un Šķirgailis negaidīja nekā laba. Tee sāka parādit Vitautam leelu neuzsticību, pārmeta tam dumpja nodomus un beidzot atņēma tam Luckas deenvidus dalu (Voliniju) ar galvas pilsētu Lucku, atstādami tik veenu Baltkreevijās gabalu. Pee tam visapkārt viņam nostādīja izlūkus un vaktneekus, kas lai uzlūkotu viņa soļeem. Tā visās savās cerībās peekrāpts, godā aiskarts un pastāvīgi

vajāts, Vitauts beidzot ķērās pēc eeročeem. No tam cēlās Leetuvā jauns pilsoņu karš, kas pār viseem bij asinainaks.

Vitauts, redzedams uz savu pretīneeku puses leelu spēka pārsvaru, noslēdza sabeedribu ar Vācu ordeni. Pēdejaais apsolija Vitautam palīdzību pēc Leetuvā eņemšanas, par ko Vitauts solījās atzīt ordeņa virsvaldību. Tas nebij teicams solis no Vitauta puses un vēlāk tam arī atnesa ļoti rūktus augļus. Kad Vitauts pēc sava tēva nāves pirmo reizi bij sabeedrojees ar Vācu ordeni, tad tas bij aizbildinajams ar dēla peenākumu, atreebtees par sava tēva neleetīgo nogalinajumu. Šoreiz tādu svarīgu cēloņu nebij, un tadēļ Leišu dzimtā un ļaunakā eenaidneeka eeevešana Leetuvā nebij aizbildinajama. Vācu ordenis, kas jau reiz bij no Vitauta peevilts — proti savā pirmajā karā pret Jagaili, kurā beigās Vitauts bij peepeši no ordeņa atkritis, sabeedrodamees ar savu brālenu, — tagad pēc līguma noslēguma pagēreja no Vitauta apdrošību pēc tā laika eeradumeem. Vitautam bij ķīlam janodod ordeņa rokās savi abi ļaunee nepeeaugušeē dēli, un daži citi tuvaki. Tā kā Vitauts visstīprako atbalstu cereja atrast Istajā Leetuvā, un še bij paredzams kara lauks, tad arī Vitauts pats devās uz Prusiju un no tureenē ap sevi sāka pulcet Leišus.

Karš eesākās 1389. un plosījās trīs gadus. Uz Vitauta pusi stājās ne tik Žemaiši, bet visas Leišu tautas leelakā daļa. Tomēr veena Leišu daļa palika Jagailam un Šķirgailam uzticīga, un tai vēl nāca palīgā Poļi. Ari iz Leetuvā valsts leelajeem Kreevu apgabaleem Jagailis nēma spēkus, kaut gan šee bij neuzticami, jo Leetuvā Kreevi eēnīda Jagaili, kas, padodamees Poļu padomeem, bij sācis spaidīt pareizticību. Tā tad beeži atgadījās, ka Kreevi atkrita no Jagaila.

No kara notikumeem peeminama Viļņas divķārtīga aplenkšana caur Vācu ordeņa spēkeem, kurēem bij peebedrojušeēs ne tik Vitauta pulki, bet arī daudz bruņeeku un krusta karēivju iz Reetrum-Europas zemem. Pirmā aplenkšana notika 1390. gadā. Augsto veesu pulkā atradās arī Angļu princis Indriķis (iz Lankasteru cilts), kas vēlāk palika par Anglijas karali Indriķi IV. Peecas nedēļas notika pastāvīgi uzbruceeni pret Viļņu; šāis kautīnos krita Jagaila brālis Karīgailis, un grūti tika eevainots otrs brālis Šķirgailis. Veena pilsētas daļa tika eēņemta, bet pats ceetoksnis turejās un atsita visus uzbruceenus. Uznāca oktobra mēnesis ar leelu aukstumu un krusta karēivju spēks atkāpās uz Prusiju. — Otrā Viļņas aplenkšana notika 1391. gadā. Jaunais ordeņa leelmeistars Konrads Vallenrods jau agrā pavasarī steidzās dotees ceļā, tā ka viņam pat nebij vaļas, pirms kara eesākuma izriktot mājās tā saukto „goda galdu“, (t. i. leelas dzīres veeseem par godu, pēc kam pēdejeem

mēdza pasneegt bagatas dāvanas). „Goda galda“ eeradums Vācu ordeņa valsti stipri tika kopts, un tas bij izdaudzīnats pee viseem Europas bruņeneekem. Šoreiz „goda galdu“ notureja Leišu zemē, Kaunas mūru preekšā. Tur sapulcejās svešee bruņeneeki no tālām Europas malām, un „goda galds“ caur savu greznumu un bagatību aptumšoja visu, kas agrak šai ziņā bij redzets. Pēc tam leelais sapulcetais spēks devās uz Viļņu. Bet tagad pilsēta bij stipri apceetinajusēs un viņā bij sapulcejees leels kareivju pulks, tā ka visi uzbruceeni palika bez sekmes. Ordeņa spēks tadēl izplatījās pa dažādām Leetuvā malām un sāka eeņemt citas Leišu pilsētas un pilis. Dažas pilsētas padevās Vitautam bez pretestības; ap citām notika asinaini kautiņi. Posts Leetuvā palika deenu no deenas leelaks. Brālis kavās pret brāli, un kuŗš arī galā nebūtu uzvarejis, visadā ziņā bij paredzams, ka Leetuvā spēks tiks uz ilgu laiku lausts, un Leišu tauta kritīs zem kaimiņu valdības, ja kuŗš ilgi tiks turpināts. Jagailis, redzedams, ka ne tik Leiši, bet arī Leetuvā Kreevi arveenu leelakā mērā sāka peekrist Vitautam, un bīdamees, ka kuŗš beidzot neatnestu ļaunu galu ne tik Leetuvai, bet arī Poiļjai, nospreda deret ar Vitautu meeru par katru cenu.

Mazovijas kņazu pusbrālis, jaunais Indriķis (izredzetais Plockas bīskaps), no Jagaiļa tika izzūtīts, noslēgt slepenu līgumu ar Vitautu, kas dzīvoja Rītersverderas pili, pee Kaunas. Ši pils bij no Vācu ordeņa uzbūveta un atdota Vitautam par dzīvokli. No eesākuma Vitauts bij kuris pret Jagaiļa preekšlikumeem, bet sūtņam palīdzēja Vitauta māsa Ringala. Starp pēdejo un jauno Indriķi bij izcēlusēs mīlestība; sūtnis atsacījās no garīdzneeku kārtas un apreceja Vitauta māsu. Pastāvīgās breesmu ziņas par Leetuvā postu beidzot satricināja Vitautu: slepenais līgums tika noslēgts. Tik veenas rūpes darija Vitautam nemeeru, proti, kā glābt savus dēlus un citus tuvākos, kas Vācu ordeņam bij nodoti par ķilu. Preekš viņu glābšanas slepeni tika sagatavoti dažādi līdzekļi, un kādā deenā, ap Jāņeem 1392, Vitauts peepeši nometa leeko ģīmi. Ar saveem peekritejeem viņš uzbruka ordeņa garnizonam Rītersverderas pili, to savāņoja, nodedzino a pili, izpostīja vēl citas Vācu bruņeneeku pilis Leišu zemē un devās uz Viļņu. Bet te viņu sasneedza bēdīga vēsts. Gandrīz visi, kas ķilam atradās ordeņa rokās, bij izgābušees, bet to pulkā, kuŗeem glābšanās neizdevās, bij abi Vitauta dēli. Ordeņa bruņeneeki, kuŗeem caur Vitauta atkrišanu izzuda cerība uz Leetuvā eeņemšanu, bij breesmīgi sadusmoti un nospreda, nogalināt Vitauta dēlus. Abi tika nonāveti caur ģifti.

Tas bij Vitauta sods par viņa sabeedrošanos ar tēvijā eeņaidneekem. Ko viņam līdzēja leela s gods un leelā pasaules vara, kādu tas vēlāk sasneedza, — viņa ģimene bij

izpostīta. Nogalinātee dēli bij viņa veenigee, un ari vēlāk viņam neveens dēls nepeedzīma. No ta laika Vitauts bij nopeetns vīrs, kas savā dzīvē vairs neesot smējees. Bet ko tas bij pazaudejis no savas ģimenes laimes, to tas leeliski eeguva politiskā ziņā. Ar Jagaili viņš 4. augustā 1392. noslēdza līgumu, kas viņu starpā nodibināja mūžīgu meeru. Vitauts tika eecelts par Leetuvās dižkunīgaikšti; tik veena Leetuvās valsts daļa, proti Ķījevas kņazība tika atstāta Šķirgailam, kas patureja tituli „Kreevu leelkņazs“. Kad Šķirgailis 3 gadus vēlāk nomira, ari Ķījeva nāca zem Vitauta valdības. Daži Jagaila brāļi, kureem Leetuvā bij mazakas zemes, negribeja ceest Vitauta virsvaldību un sacēla dumpjus; Vitauts visus veegli pārvareja. Tapat ari ordeņa bruņeneeku jauna eelaušanās Leetuvā no Vitauta tika atsīsta bez grūtuma.

Vitauts nu valdīja pār visu to Leetuvu, kas agrak bij bijuse Jagaila valsts. Vārda pēc viņš gan stāveja zem karaļa Jagaila virsvaras, bet pateesībā bij pilnīgi patstāvīgs. Viņš neatļāva nedz Jagailam, nedz Poļeem ne mazakās eejaukšanās Leetuvās leetās.

Vitauta politiska laime bij leela; tik divu leetu atmiņa grauza viņam sirdī: pirmkārt Žemaites pazaudešana (jo šī zeme Leišu pilsoņu karu laikā bij krituse Vācu ordeņa rokās), un otrkārt viņa dēlu nelaimīgais gals. Bet atnāca deena, kurā Vitauts Vācu ordeņam atmaksāja par visu, ko viņš un viņa tēvija caur ordeni bij ceetuši.

XIV. Tannenberģes deena.

Lasitajeem zinams, ka karaleene Jadviga, precedama Leišu dižkunīgaikštu Jagaili, bij upurejuse savu sirdslaimi tēvijai par labu. Gudrakee Polijas vīri un karstakee patrioti tai bij apgalvojuši, ka Polijas laime un pastāvešana atkara-jotees no šīs precības, Un peedzīvojumi peerādīja, ka šee vīri nebij maldījušees. Atnāca deena, kad karaleenes Jadvīgas upurs atnesa Polijai leeliskus augļus.

Kaut gan caur Jagaila precību un eecelšanu par Poļu karaļi netika panākts ceretais Leetuvās un Polijas saveenojums veenā valstī zem veena valdneeka, tomēr Polijai no saitem, kas bij radītas caur mineto precību, atleca leeli labumi. Senakee beežee uzbruceeni no Leetuvās puses beidzās, un Polija, kas caur agrakām jukām bij stipri izpostīta un spēkā krituse, sāka atpūstees. Radnecība, kas saveenoja abu zemju valdīneekus (Jagaili un Vitautu), kā ari Jagaila virsvaldīneeka teesība pār Leetuvu ustūreja zinamu draudzību un sabēdribu starp abām valstīm. Un tas preeks Polijas bij laime, jo drīz tai atnāca cīniņš uz dzīvību un nāvi pret savu ļaunako, breesmigako pretīneeku, Vācu ordeni.

15. gadu simteņa eesākumā Vācu ordenis (Prusijā), kā arī ar viņu saveenotais Livonijas ordenis bij sasneeguši sava spēka augstako pakāpeenu. Pēc dažām eekšejām jukām abās ordeņa valstīs bij nodibinajusēs zinama kārtiba, eedzīvotaju skaits bij vairojees, bagatiba bij auguse. Bruņeneeku un krusta kaņeivju straume iz Vācijas vēl gāja turp pilnā spēkā. Gan vairs pagani nebij krustami, bet tai veetā vareja laupit, eegūt zemes gabalus un apspeat eedzimtos eedzīvotajus; un tas arveenu bij bijis atnāceju istais mērķis. Sanākušee kaņeivju pulki bij labi eemāciti, jo kaņa mākslas kopšana ordeņa valstī bij pāraka, nekā kaut kurā citā zemē. Bet visleelakā stiprinašana preekš ordeņa valsts bij Žemaites eemēšana. Ši zeme Leišu pilsoņu kaņa laikā bij krituse ordeņa rokās, un caur to bij panākts uz sausuma saveenojums starp abām ordeņa valsts daļam, Prusiju un Livoniju. Pee tam ordeņa valsts ap to laiku arī uz otras puses tika paplašinata. Proti Ungarijas kaņalis un Brandenburgas markgrafs Sigismunds, kam pastāvigi bij naudas trūkums, atdeva ordenam par parada ķilu veenu Brandenburgas daļu, tā saukto Jauno Marku (Neumark). Pēc tam Slavu kņazi Pomeru zemē, kas nu no abām pusēm bij eeslēgti caur ordeņa valstī, vēl stipraki sabeedrojās ar ordeni un stājās zem viņa virsvaldibas.

Ordeņa bruņeneeki sajuta savu spēku un palika ik deenas pārgalvigaki. Kaut gan redzeja, ka starp Leetuvu un Poliju pastāveja saite un sabeedriba, un ka tadē abas valstis kaņā stāvēs kopā, ordeņa bruņeneeki nebijās no saduršanās, bet pēc tās kāroja, jo tee bij pārleecināti, ka uzvarēs savus pretineekus un tad leeliski izplatīs savu varu. Tik veens virs ordeņa valstī pareizaki nojēdza pretineeku spēku un tadē aizstāveja no ordeņa puses meera politiku. Tas bij ordeņa leelmeistars Konrads fon Jungingen. Viņš māceja usturet ar Leetuvās dižkuņigaiķštu Vitautu labu draudzibu, un kamēr viņš dzīvoja, leelā saduršanās tika novērsta. Par šo politiku ordeņa bruņeneeki stipri kurneja.

Bet kad ordeni saprašana arī būtu bijuse leelaka, kaņš tomēr nebūtu bijis novēršams, jo to tik pat karsti vēlejas Vitauts un Leiši. Žemaites atņemšana bij padarijuse Leetuvās meesai robu, un šī vāts nekad nevareja sadzīt. Kamēr Žemaitē bij eenaidneeku rokās, Leiši nevareja dotees meerā. Viņas pēc tee bij gatavi, vest kaņu līdz nāvei. Vitautam pašam bez tam vēl bij jaatmaksā Vācu bruņeneekeem īpašs parads: viņa jauno dēlu bēdigā nāve bij palikuse bez atreebšanas.

Eekam ķērās pee eeroceem, uz visām pusēm labi apdomajās un sagatavojās. Uz mazeem nesvarigeem kaņeem gan visi katrā brīdī bij gatavi un beeži tādus veda, jo caur maza kaņa pazaudejumu neveena valsts netika satricinata.

bet tagad vispārīgi tika atzīts, ka leele strīda jautajumi bij izšķirami tik caur leelu karu, preekš kuŗa vajadzeja sapulcēt visus spēkus. Caur tādu karu vajadzeja izrādītees, kuŗa puse par otru stipraka, un no kara nelaimīga iznākuma bij preekš pārvaretā paredzams valsts pamatu satricinajums. Pee tam Vitautam daudz gadu bij darbs uz citām pusēm, caur ko saduršanās ar ordeni tika nokaveta.

Vitauta vara pa tam pastāvīgi bij auguse. Mēs jau ziņojam, ka tas laimīgi bij apspeedis daļas valdneeku (Jagaiļa brāļu un citu radīneeku) dumpjus, pee kam tas dumpīgos kņazus pa daļai atcēla, viņu veetā eeceldams savus nameestņikus. Caurto Leetuvam zemju eekšeļā saite tika stiprinata. Neveenan agrakam Leetuvam dižkuņīgaikštām nebīj bijuse pār visu Leetuvu tik leela vara kā Vitautam. Pee tam viņš ari izplatīja Leetuvam robežas uz āreeni. Šai ziņā viņa svarīgakais darbs bij Smoļenskas kņazības pēveenojums pee Leetuvam. Jau dižkuņīgaikštis Algerts bij nodibinajis Leetuvam virsvaldību pār Smoļensku, bet Smoļenskai pee tam bij palikuši par valdneekeem viņas eedzimtee kņazi (iz Rurīka cilts), un vēlāk Leišu valsts eekšeļo nemeeru laikā Leetuvam virsvaldība gandrīz pilnīgi bij izzuduse. Vitauta laikā nu notīka, ka dēļ Smoļenskas kņazības kaŗoja divi brāļi, Glebs un Jurījs. Pirmajam gāja palīgā Vitauts, un pēdeļais atrada palīdzību pee sava seevas tēva, Raņanas leelkņaza Oļega. Tā Leetuvai nācās kaŗot pret tolaik stipro Raņanas valsti. Vitauts veda divus kaŗus pret Raņanu un abos uzvareja. Pirmajā kaŗā (1396.) Vitauts eelauzās ar leelu spēku Raņanas valstī, sakava pretīneekus daudz mazos kautīnos un pēc ta laīka kaŗa eeradumeem breesmīgi izpostīja Raņanas valsti. Gada grāmītas rakstītajs saka: „Leiši bruģeļa eelas ar cilvēku meesām un pēra tos ar zobīneem.“ Par Vitautu sacīts: „Viņš izlēja Raņanas asīnis kā ūdeni.“ No Raņanas Vitauts ar savu pavadonību apmekleja Kolomnas pilsētā savu znotu, Maskavas leelkņazu Vasiliju, un te tīka izrīkotās leelas dzīres. Otrs kaŗš tīka no Raņaneešeem eesākts 1401. Preekš ša kaŗa Raņaneeši bij sapulcejuši leelu kaŗa spēku, kas eelauzās Smoļenskā un to eepēma. Vitauts izzūtīja pret Raņaneešeem savu spēku zem Simeona Lugveņa (Algerta dēla) vadīšanas. Pēdeļais sakava Raņaneešus leelā kaujā ne tāl no Lubučkas pilsētas pee Okas upes. Šis pametums tā apbēdinaja veco Raņanas kņazu Oļegu, ka tas drīz nomīra. Pēc tam Smoļenska galīgi tīka pēveenota Leetuvai, jo kņazs Glebs kādus gadus atpakaļ bij krtīs kaujā pret Tatareem. Pēc Smoļenskas eepemšanas Vitauts grībeļa Leetuvai pēveenot Pskovu. Bet te Maskavas leelkņazs šim nodomam pretojās, un Vitautam izcēlās eenaīds ar savu znotu. Trīs reīzes abi kaŗa spēki izgāja veens otram pretī, bet kaujas nenotīka.

Beidzot sadereja meeru. Vitauts atmēta savus nolūkus uz Pskovu, jo tāl laikā bij noticis svarīgs atgadījums, kas greeza Vitauta acis uz citu pusi.

1407. gadā peepēši nomīra ordeņa leelmeistars Konrads von Jungingen, kas pastāvīgi bij novērsis saduršanos starp ordeņa valstīm un Poliju-Leetuvu. Tikko viņa nāves ziņa izplatījās, visur tulīt radās pārleecība, ka meera laiki beigti, un ka nu atnācis brīdis, izšķirt veco strīdu starp Vācu bruņeneekem un Leišu-Poļu valstīm ar eeroceem. Šīs domas vēl stiprinājās, kad par ordeņa leelmeistaru eecēla Ulrichu von Jungingen, kas bij kara partijas peekritejs. Uz abām pusēm eesākās rikošanās. Kad pastāv leeli vispārīgi cēloņi, kas speež divas valstis uz karu, tad veegli rodās arī dažādi sīki strīda eemesli. Tā gāja arī šoreiz. 1408. gadā Leetuvai bij bijuse neauglība. Poļu karalis Jagailis tadēļ sūtīja 20 leellaivas ar labību uz Leetuvu. Laivām nācās braukt arī pa Vācu ordeņa robežām. Te viņām uzbruka ordeņa bruņeneeki, kas tās atņēma. apgalvodami, kā labībā esot paslēpti eeroči, (kaut gan tee bij tīri meli). Par velti Polija pagēreja atlīdzinajumu par šo nekaunīgo laupišanas darbu. Pazaudejums pee mantas Poleem būtu bijis panešams, bet pārgalvīgais laupišanas darbs bij arī smaga goda aizkaršana. Poļi sāka gatavotees uz karu. No otras puses atkal ordenis nīkni žēlojās par Vitautu, ka tas Žemaišus uzskubinājis uz dumpi un sneedzot teem slepenu palīdzību.

Visu 1409. gadu abas puses rīkojās un bruņojās, un kad 1410. gada eesākumā kareivji salasījās, tad sanāca tik leeli kara spēki, kā tas šais zemēs nekad nebij redzets. Vācu ordenis bij sapulcejis 90,000 vīru, kas kara mākslā bij kreetni eemācīti un šai ziņā pāraki par viņu pretineekeem. Pee ša spēka peedereja 30,000 vīru, kas bij salasīti Reetrum-Europas zemēs, visvairak Vācijā, jo ordeņa bruņeneeki arveenu vēl māceja izdaudzīnat savus karus par svēteem krusta karēem. Livonijas ordeņa palīga pulks arī atradās ordeņa kara spēkā un stāveja zem sava zili-sarkani-baltā karoga. Ordeņam bij daudz leelgabalu, kādu Leišiem un Poleem gandrīz pilnīgi trūka. Bez tam ordenis bij noslēdzis pussabeedribu ar Vācu ķeizaru Zigismundu un ar Bohemijas karali Venceli; bet šī sabeedriba tam daudz nelīdzēja, jo mineteem valdīneekem bij pilnas rokas darba citās veetās, un Bohemijas tauta, Čeki, šai leelajā krīzē stāveja uz Leišu un Poļu puses. Tomēr ordeņa bruņeneeki, kas agrak nekad nebij redzejuši tik stipru ordeņa spēku, jutās pilnīgi droši, kaut gan teem ziņoja, ka Leetuva un Polija salasījušas vēl leelakus spēkus. Šo valstju saveenotee pulki esot skaitījuši pāri par 150,000 vīru. Leelako daļu no teem veda kaujā Vitauts. Zem viņa karoga atradās ne tik Leiši, bet arī Leetuvu Kreevu pulki un 30,000 Tataru jātneeku. (Vitauts agrakos gados Tataru

bēgļeem bij vēlejis apmestees dažās [Leetuvā provincēs, un tā ka Vitauts vīseem atļāva pilnu ticības brīvību un pret visām tautībām izturejās taisni, tad eenākušee Tataru viņam bij uzticīgi pavalstneeki.) Poļu karalis Vladislavs Jagailis veda kaujā Poļus un Čēkus. No pēdejeem esot atnākuši 20,000 vīru, kas bij savaļneeki un tika vaditi no dažeem kreetneem kapeivjeem. Viņu pulkā bij Žižka, kas vēlāk tika slavets tā sauktos Husitu karos starp Čēkeem un Vāceeseem.

Leetuvā un Polijā spēki saveenojās, kaut gan Livonijā ordeņa meisters Konrads von Vietinghof ar savu uz Prūsēem novesto spēku to mēģināja aizturet. Saveenotee kara pulki eelauzās Prūsijā un starp Grinvaldes un Tannenberges sādžām sadūrās ar ordeņa spēku. Te notika breesmīga kauja 15. jūlijā 1410. Pirms kaujas eesākumam divi ordeņa heroldi nonesa Jagailim un Vitautam divus plikus zobenus, kuŗus pasneedza ar pārgalvigām, bezkaunīgām izsmeešanas runām. Jagailis atbildeja ar kādeem deevbijigeem vārdeem, bet Vitauts sacīja: „Ļoti labi! Eenaidneeks pats mums dod dunci, ar kuŗu lai viņu kauj.“

Par kaujas sīkumeem drošu ziņu nav, un vēlāk katrā pusē meklejuse sev peesavināt leelako slavas daļu. Leekās, ka visi dalībneeki šoreiz kavušeēs ļoti dūšīgi; bet tā ka kara spēka leelakā daļa nāca iz Leetuvā, tad saprotams, ka Leetuvai arī peekrīt leelakais nopelns. Karalis Jagailis vārda pēc bij saveenoto kara spēku virsvadons, bet tā ka viņš nebij leels kara vīrs, tad viņš pats kaujā neeejaucās. (Tomēr Jagailim kaujā reiz atgadījās nāves breesmas, no kuŗām viņu izglāba jauns Polis Žbignevs Oļesņickis, kas vēlāk no Jagaila tika celts augstos amatos.) Īstais vadons bij Vitauts, kas visur bij redzams, kur kauja plisijās visbreesmigāk. Šī Vitauta dalība pēe kaujas arī peerāda, ka leelakais kaujas grūtums peekrita Leišu kareivju pulkeem, kuŗi Vitautam bij vistuvakee un pastāvīgi pirmee tika vēsti kaujā. Kreevu vēsturneeki stāsta, ka šai kaujā arī Smolenskēšu pulks, vadīts no dūšīgā Leišu kuņigaikšta Jura Šemenoviča, izpelniņees leelu slavu. Reiz kaujas eesākumā Leišu pulkeem, kas stāveja uz kara spēka labās puses un kuŗeem uzbruka eenaidneeku leelakā daļa, esot vajadzējis atkāptees; bet tāi brīdī Smolenskā pulks, kas stāvejis rezervā, dūšīgi atsītis Vāceēšu uzbruceenus. Ziņa var būt pateesa, bet saprotams, veens Smolenskēšu pulks daudz nevarēja pārgrozīt leelās kaujas likteni.

Kaujas gals bij, ka Vāceēšu spēks breesmīgi tika sa-kauts. Pats ordeņa leelmeistars Ulrichs von Jungingen, visi augstakee ordeņa amata vīri un vadoņi, līdz 200 ordeņa bruņeneeku, 400 laicīgu bruņeneeku un 40,000 prastu kareivju atrada nāvi uz kaujas lauka. 15,000 vīru tika savāgoti, un Vāceēšu lēģeris ar vīseem leelgabaleem un bagatu

laupijumu krita uzvaretāju rokās. Uz Leišu-Poļu puses pametums neesot bijis daudz mazaks, tā ka uz abām pusēm kopā šai kaujā krituši līdz 80,000 cilvēku. Tik breesmīga kauja Europā gadu simteņus vairs nebij redzeta, un arī vēlāk tādas nav bijis, kaut gan jaunajos laikos dažkārt kavušeos leelaki pulki.

Ši deena ir slavenākā deena mūsu vēsturē. Viņu sauc pēc sādžām, kuņu tuvumā kauja notika, par kauju pēc Tannenberges vaj par kauju pēc Grinvaldes. Pirmais nosaukums peņemts no Vācu vēsturneekeem (un pēc viņeem no dažeem citeem Reetrum-Europā), turpreti pēdejais no Kreevu un Poļu vēsturneekeem. Pēc Leišeem to sauc par kauju pēc „Žalģires“ (= Zalmežs), kas laikam ir vārda „Grünvald“ tulkojums. Vaj šis vārds jau ticis leetots vecajos laikos, jeb vaj peņemts tik no jaunakeem rakstneeekeem, nav droši zinams.

Grinvaldes jeb Tannenberges kauja nogāza Vācu ordeni no viņu augstā stāvokļa un lauza ordeņa varu uz mūžigeem laikeem. Gan toreiz vēl nenotika ordeņa izpostišana, pa daļai tadēļ, ka Jagailis pēc kaujas negāja deezgan ātri uz preekšu, pa daļai dēļ šķelšanās, kas radās starp Leišeem un Poļeem. Poļi līdz tam Europā bij eeņēmuši maz eevērotu stāvokli, bet caur šo kauju peepeši tika pacelti ļoti augstu. Kaut gan grūtako kaujas darbu bij padarijuši citi pulki, tomēr uz āreeni leelakā slava peekrita Poļeem, tadēļ ka Poļu karalis skaitijās par sabeedrotā karaspēka virsvadoni, un Leetuva tika eeraudzita par Polijas pavalsti. Poļu lepriba stipri pacēlās, un viņi sāka domat uz savas varas stipraku izplatīšanu pār Leetuvu. Tādi centeeni modināja pe Leišeem neuzticību. Beidzot arī japeemin, ka jauneeceltais Vācu ķeizars Sigismunds draudeja Polijai un Leetuvai ar karu, ja tās mēģinātu pavisam izpostit Vācu ordeņa valsti un nenoslēgtu mērenu meera līgumu. Tā tad pēc tam, kad sabeedrotee spēki bij eeņēmuši dažas ordeņu pilis, bet veltīgi aplenkuši galvas pilsētu Marienburgu, 1411. gada 1. februārī ar jauneecelto ordeņa leelmeistaru Indriķi von Plauen noslēdza meeru Tornas pilsētā, kuņu sauc par pirmo Tornas meeru (tadēļ ka 55 gadus vēlāk tai pašā pilsētā tika noslēgts otrs meers). Caur Tornas meeru Žemaišu zeme tika atdota Leetuvai un kāds zemes gabals, kuņu sauca par Dobrineešu zemi — Polijai. Bez tam ordens apņēmas izmaksat 90,000 marku sudraba par vanģineeku atsvabinajumu. Vispārīgi ordeņa pametums materialiskā ziņā, kā redzams, nebij tik leels, cik pēc šīs leelās kaujas vareja gaidīt: bet jo svarīgaks bij slavas un goda zaudejums. No ta laika ordeņa slava citu Europas valstju acīs bij izpostita, un jaunu krusta kapeivju atnākšana iz citām zemēm beidzās. Pašā ordeņa valstī apspestās pilsētas sāka sacelt dumpjus pret

ordena valdību un bruņniecību. Ordena valsts eekšējais stiprums bij pazudis, un visur eesakņojās domas, ka ordenis eet uz galu.

Leelakos augļus materialā ziņā caur Tornas meera līgumu eeguva Leetuva, jo viņa dabuja atpakaļ Žemaiti (kas tagad tika kristīta katoļu ticībā). No tam redzams, ka Leetuvai šai karā bijuši leelakee nopelni. Grinvaldes jeb Tannenberģes kauja uz mūžigeem laikeem apdrošināja Leišus pret Vācu valdības izplatīšanu viņu zemē. Līdz tam Vācu tautība gadu simteņus pastāvīgi bij izplatījuse savu varu uz rīta pusi, it īpaši gar Baltijas jūras peekrasti. Tannenberģes deena aptureja šo kustēšanos, un Vācu tautības straume tika dambēta atpakaļ. No ta laika Poļu tautība daudz gadu simteņus izplatīja savu valdību pār dažeem Vācu zemes gabaleem, un tik pēc Poļu valsts krišanas astoņpadsmītā gadu simteņa beigās Vācu tautība atkal no jauna še sāka atspirgt, atkal no jauna uzsākuse ceļu uz austrumu.

XV. Vitauta svētki.

Tais 20 gados, kuņus Vitauts pēc Grinvaldes kaujas vēl valdīja pār Leetuvu, šās zemes un viņas valdineeka vara atradās uz visaugstakā pakāpeņa. Šai laikā Leetuvass spēks auga ne vis caur kara darbeem, bet caur valsts meerīgu attīstību, caur Vitauta teicamo eekšēju valdīšanu un gudru āreju politiku.

Savā pirmajā valdības laikā Vitauts bij izrādījees par leelu kara vadoni; otrā valdības pusē tas peerādīja, ka arī bij leels meera valdineeks. No viseem Leetuvass valdineekem Vitauts tā bijis visleelakais. Viņa slavenem preekšgājejeem uz Leetuvass troņa it īpaši bij bijušas divas teicamas īpašības, kas izskaidro viņu politikas leelo sekmi. Pirmkārt viņi māceja ar ceetu roku savaldīt aristokratiju un apsargāt zemakās šķiras no apspeešanas caur augstakām, un otrkārt tee kopa ticības brīvību (un līdz ar to arī tautību brīvību). Šīs īpašības abas pee Vitauta spēdeja visleelakā spožumā. Kāds ordena sūtnis, grafs Kiburģs, kas tolaik apmekleja Leetuvu, atstājis aprakstu par savu ceļojumu. Viņš peemin, ka Vitauts, kas politikā un uz āreeni mēdza izturetees lepmi un pastāvīgi izrādīja leelu godību, pret zemaleem arveenu bijis laipns un paceetīgs, un viseem atļāvis veenadas teesības. Kiburģs brīnidamees stāsta, ka pee Vitauta visi esot veenadi. Vitauta stingrā izturešanās pret aristokratijas centeneem arī bij ļoti vajadzīga, jo saite ar Poliju jau sāka preekš Leetuvass šai ziņā nest nelabus augļus. Polijā aristokratijai jau tolaik bij pārak leels svars, un Poļu aristokratiskais nelabais gaisss sāka eerastees arī Leetuvā. Tapat daudz leecību peerāda taisnību un paceetību, ar kuņū

Vitauts izturejās pret Leetuvās pareizticīgieem un muhamedāņiem. Viņš pats reiz bij peederejis pee pareizticības, pats runāja tapat leitiski, kā kreeviski, un pee viņa pilsgalma, kā Algerta laikā, runāja abas valodas. Vitauts arī vispārīgi bij apgaismots vīrs, kas jaunības laikā bij dabūjis labu skolas mācību. Viņš runāja ne tik leitiski un kreeviski bet arī vāciski un latiniski. Šī leelaka mācība un apgaismošana bij redzama visos viņa valdīšanas darbos.

Caur Leetuvās eekšķīgo uzplaukšanu valsts spēks pastāvīgi auga. Un šis spēks parādījās arī uz āreņi. Bez kara un visām pusēm kaimiņu valstīs krita Vitauta preekšā un tam padevās.

Tā viņam padevās Krimas Tataru valsts. Šās valsts dibinātājs Edīģejs bij vee Vitauta pretineeks. Reiz Vitautam savā pirmajā valdības laikā (1399.) bij bijuse pret Edīģeju nelaimīga kauja pee Vorsklas upes, un tagad atnāca laiks par to atmaksat. Edīģejs, kas valdīja netik par Krimu, bet arī par leelu Deenvidus-Kreevijas daļu, deva eemeslu preekš jaunās saduršanās caur eelaušanos Kijevē. Viņš gan Kijevas ceetoksni nespēja eeņemt, bet nodedzināja Kijevas preekšpilsētas (1416.) Vitauts sāka rikotees uz leelu atreebšanās karu, no kuŗa bij gaidama Edīģeja valsts gāšana. Edīģejs bij gudrs vīrs un saprata draudošās breesmas; tadēl tas atrada par derīgaku padotees meerā. Viņš nosūtīja Vitautam bagatas dāvanas un lūdza meeru. „Slavenais dižkuņīgaikštis,” tā Edīģeja rakstā bij sacīts, „mēs abi esam peedzīvojuši sirmu vecumu; lai mūsu atlikuše dzīves gadi peeder meeram. Asins, kuŗu mēs izlējuši kaujā, sen izzūvuse, rāšanas vārdus, kādus mēs veens pret otru leetojuši, vējš izkaisījis; kara leesma tīrjuse mūsu sirdis no dusman un pate no laika izdzēsta.” Vitauts, mekle dams savas valsts isto labumu un nevis jaunu kara slavu (kādas tam vairs nebij vajadzīgs), peeņēma Edīģeja lūgumu, un meers tika noslēgts. Visa leelā Krimas valsts padevās Vitautam, atzīdama viņu par virsyaldneeku. Edīģejs patureja savu valsti, izņemot dažus apgabalus pee Melnās jūras, kuŗās Vitauts dibināja pilsētas un kuŗas turpmak stāveja taisni zem Leetuvās dižkuņīgaikšta. Pee Dņepras upes Vitauts apceetināja veco Kaņevas pilsētu un dibināja Čerkasus un Kremenčugu, pee kam tas uz Tavaņas salas (pee Dņepras grīvas) eetaisīja muitas namu. Pee Melnās jūras viņš uzbuveja ceetoksni, kur vēlāk stāveja Očakova. Tai veetā, kur tagad Odesa, viņš lika eetaisit ostu. Pee Dņestras grīvas, preti tagadejai Akermanai, viņš cēla stipru pili, un Dņestras augšpusē ceetoksni Tjaginu (kas vēlāk dabuja vārdu Benderi). Bez tam vēl daudz veetās stepēs un pee valsts robežam tika celtas stipras pilis. (Leetuvās virsvaldība pār Krimas Tataru valsti pastāveja līdz 1475. gadam,

kuŗā Turku spēks atbrauca Krimā un peespeeda Krimas Tataru ķānu, padotees Turku sultana virsvaldībai.) Vitauta virsvaldība pār Krimas Tatarēem nebij tukšs vārds, bet viņš pateesi tika no viseem Tatarēem ceenīts un klausīts. Par Vitauta vārda svaru pee Tatarēem stāsta kāds no Anglijas karaļa Indriķa V. sūtīts Burgūndeešu bruņeneeks Lanoa, kas uz austrumu ceļodams bij apmeklejis Vitautu un tad devees uz Krimu. Kad viņš jau sen bij atstājis Vitauta valsts robežas, kādā deenā viņam un viņa pavadoņeem peepeši uzbrucis leels Tataru pulks, jo Tatari mēdza visus ceļineekus izlaupit un pat nogalinat. Par laimi Lanoa un viņa beedri tai deenā bij uzlikuši no Vitauta dāvatas cepures, pee kuŗāu atradās viseem pazīstama zīme, ka cepures valkatajs stāv Vitauta deenastā. Tikko Tatari ceeraudzija šo zīmi, tee peepeši pārgrozījās, laipni palīdzeja ceļineekeem uz preekšu tikt, un tos tāļu ceļa gabalu pavadīja ar leelu goda parādīšanu.

Pēc Tataru valsts Vitautam padevās arī divas leelas Kreevu valstis. Kreevijā toreiz bij trīs leelķnazi, proti Maskavā, Ŗazaņā un Tverā. No šeem Maskavas leelķnazs bij visvarenakāis, bet Ŗazaņas un Tveņas leelķnazi bij pilnīgi patstāvīgi. Tagad abi padevās Vitauta virsvaldībai. Ar Maskavas leelķnazu Vasiļiju I. Vitauts nenīdās, jo Vasiļijs bij viņa znots, un Maskavas valsts arī bij tik stipra, ka viņas padošanās zem Leetuvās nebij panākama.

Ķeķu tauta, kas toreiz bij sacēlusēs tā sauktos Husītu ķaros pret savu ķarali Sigismundu (kas arī bij Vācijas ķeizars un pārak stipri aizstāveja vāceetību), aizsūtīja Vitautam sūtneecību, kas peedāvāja viņam Bohemijas kroni. Tā ka Bohemija no Leetuvās vidūča atradās pārak tāļu, tad Vitauts nepeenēma šo kroni, bet nosūtīja tik Ķeķeem veenu no Algerta dēla dēlēem, Zigmuntu Kaributaiti, kas ar savu pavadonību nonāca Bohemijā un te dūšīgi un laimīgi vadīja Ķeķus ķarā pret Vāceēseem.

Ar Poļeem tika noslēgts tāds līgums, ka pēc Jagaiļa nāves Poļeem bij jaatzīst Vitauts par savu likumīgo ķarali.

Vitauta slavā toreiz bij izpausta pa visu Europu. Kādā godā viņš stāveja, tas bij redzams leelajos svētkos, ķurus Vitauts 1429. gadā izriķoja Luckas pilsētā (Volinijā). Toreiz visā Europā bij izcēlušās leelas rūpes, kas tai vēlāk vēl gadu simteņus darija nēmeeru. Proti Turku vārā bij sākuse stipri izplatītees un draudeja visai kristīgai pasaulei. Vēl gan Konstantīnopolē nebij krituse Turku rokās, un tur vēl pastāveja kristīga ķeizara valstība; bet pee šās valstības peedereja tik mazs zemes gabaliņš, jo gandrīz visa Balkanu pussala jau bij no Turkeem ceņemta. Vistuvākās breesmas draudeja Ungarijai (kas peedereja Vācu ķeizaram Sigismundam), tālak Austrijai un Vācijai. Savos jaunības gados Si-

gismunds reiz bij gājis karā pret Turkeem, bet bij pazaudējis leelu kauju pee Nikopoles (1396.) Tagad nu Sigismunds, redzedams Turku varas pastāvīgu augšanu, pūlējas saveenot visus Vidus-Europas un Rīta-Europas valdīneekus preekš leela krusta kara pret Turkeem. Te nu itin dabiski visas acis griezās uz Vitauta un vispārīgi cēlās domas, ka Vitautam vajadzētu būt ša krusta kara virsvadonam. Vitauts jau bij 80 gadus vecs, bet vēl bij spirts un mundrs, un labprāt gribeja savus atlikušos dzīvības gājus izleetot preekš minētā svarīgā mērķa. Preekš leetas galīgas apspreešanas tika norunata leela valdīneeku sanāksšana Vitauta valstī, un preekš tam bij izredzeta Luckas pilsēta.

Te nu notika tik spoža un ieeliska sapulce, kādu Europa vēl nekad nebij redzejuse un kādu ta ari vēlāk nepeedzīvoja līdz tam brīdim, kad ap Francužu ķeizaru Napoleonu I. pulcejās gandrīz visi Europas valdīneeki. Ap Vitautu Luckā sapulcejās: Poļu karalis Jagailis, Prusijas un Livonijas ordeņu meistari, Maskavas, Tveras un Ķazanas leelkņazi, Tataru kans, Valachijas (tagadējās Rumanijas) valdīneeks un beidzot ari Vācijas ķeizars un Ungarijas karalis Sigismunds ar daudz mazakeem Vācijas firsteem. Katram veesim bij līdz daudz bruņeneeku un augstmaņu par pavadoneem. Tapat ari Vitautam bij klāt visi Leetuvā apakšvaldīneeki un citi eevērojami vīri. Konstantinopoles jeb Bīcances ķeizara veetā bij atnācis sūtnis un par pāvesta pilnvarneeku bij kāds no pāvesta sūtīts legats. Pavisam tur sanākuši līdz 15.000 veesu. Septiņas nedēļas še svineja leeliskas dzīres, un notureja politiskas sarunas. Ķeizaram Sigismundam vēl bij kāds sevišķs lūgums pee Vitauta, proti lai tas turpmāk nepabalstītu pretestību pret Sigismunda uzkāpšanu uz Bohemijas troni. Veenošanās vispārīgi tika pānākta; te deemžēl Poļi izjauca sapulces svarīgako mērķi.

Vitautam bij veena leeta, kas tam sevišķi rūpeja. Savos pēdīgos valdības gados viņš pastāvīgi pārdomāja, kā apdrošināt preekš nākamības Leišu tautību un Leetuvā patstāvību pret Poļu centeneem. Viņš atzina, ka derīgākais līdzeklis būtu, pacelt Leetuvu par sevišķu karaļa valstī, kas tad būtu no Polijas pilnīgi šķirta. Vitauts tapēc apņēmās, kronēt sevi par Leetuvā karali, un lika savu vēlešanos preekšā sapulceteem valdīneekeem. Ķeizars Sigismunds kā ari visi citi pilnīgi peekrita viņa nodomam, kas pee tam labi saskaneja ar lomu, kādu gribeja Vitautam uztīcēt gaidamā krusta karā. Kad Vitautam bij būt karaļeem un citeem valdīneekeem par virsvadoni, tad viņam pašam peenācās karaļa tituls. Ari Polijas karalis Jagailis bij Vitautam apsoliis savu peekrišanu; bet negaidot tas no saveem Poļu padomēneekeem ļāvās sagrozītees, un pēdejā brīdī pretojās Vitauta preekšlikumam. Kad pretestība netika eevērota, tad Jagailis

ar viseem Poļu veeseem peepeši atstāja Lucku. Tas gan daudz nelidzeja. Vitauts ceeti palika pee savas gribas, un viņa kronešana par karali tika nospreesta. Kronejumam bij jānotiek Leetuvā galvas pilsētā Vilņā, un Vitauts uz to eelūdza visus sapulcetos valdineekus, nākošā gadā. Keizars Sigismunds, kas pats uz kronejumu nevarēja nākt, apsoliņa uz to atsūtīt karaļa kroni un citas karaliskas zīmes.

Septembrī 1430. Vilņā atkal sanāca valdineeku sapulce, kas bij gandrīz tik pat spoža, kā Luckas sapulce. Arī Jagailis uz to eeradās. Keizara Sigismunda sūtneeciba ar kroni atradās ceļā uz Vilņu, bet Poļi, kas ar dūsmām skatījās uz Vitauta kronejuma projektu, to nelaida caur savu zemi. Galu galā šis šķērslis gan būtu ticis pārvārets, te visi leele projekti tika izjaukti caur augstaku roku. Vecais Vitauts peepeši saslima un pēc divi nedeļām nomira 27. oktobrī 1430. Traķu pilī, uz kureeni tas iz Vilņas bij devees. Pēdejo gadu leelās dzīres bij satricinājušas viņa veselību, un no Vilņas uz Traķem viņam vel atgadījās nelaimīgs krieteens no zirga. Viņu apraka Vilņā, Staņislava baznīcā.

Vitauta nāve visur darija dziļu eespaudu, un ļaužu mute ar to saveenoja dažas teikas. Stāstija, ka daudz zīmju jau eepreekš sludinājušas šo nāvi. Tā par peemēru Smolenskā esot parādijees plīks vilks, bez spalvas, kas aprijis daudz ļaužu, un Traķu ezars septiņas deenas izlicees it kā asinim apsegts.

Ar viņa nāvi iznīka nodomatais leelais krusta karš, kas tolaik vēl būtu varejis apturet Turku varas izplatīšanos. Iznīka arī Vitauta nodoms, pacelt Leetuvu par patstāvīgu karaļa valsti.

XVI. Zigmunta uzvara.

Vitauts mirdams atstāja Leetuvu kā zeedošu, labi apkoptu druvu. Deemžēl viņam nebij mantineeka, kas pēc viņa nāves droši būtu varejis nosēstees uz Leetuvā troni. Tāds mantineeks vareja būt tik dēls; un abi Vitauta dēli jau jaunībā bij atraduši bēdīgu nāvi. Vitautam vēl bij veena meita, kas bij izpreceta Maskavas leelknazam; bet viņa nevarēja palikt par mantineeci, kamēr bij dzīvi daži tuvi vīrišķi radi. Poļu karalis Jagailis, kā vecais Leetuvā dižkunīgaikštis, gan labprāt būtu pilnīgi saveenojis Leetuvu ar Poliju; bet tam Leiši pretojās.

No Gedimina vēl bij dzīvi daži dēla dēli (neskaitot Jagaili). Tomēr tik divi no tem tika eeraudzīti par isteem troņa kandidateem, proti Jagaila brālis (Alģerta dēls) Svīdrīgailis un Vitauta brālis (Keistuša dēls) Zigmunts. Šee abi peedereja pee katoļu ticības, turpretim visi citi Gedimina pēcnāeji turejās pee Kreevu pareizticības. Tikpat

Jagailis, kā Poļi un Leiši pagēreja preekš Leetuvā katolu dižkunigaikšti. Vitauta nāves brīdī Jagailis ar savu Poļu pavadoņibū atradās Leetuvā. Poļi bijās, ka caur Vitauta brāļa uzcelšanu uz troni Leetuvā pār daudz neaprastu ar Keistuša namu un neizturetos pret Poliju patstāvīgi. Jagailis arī bez politiskeem aprēķineem būtu Leetuvu drīzak novēlejis savam brāļam. Eekam Zigmunts (kas zem sava nelaika brāļa virsvaldības bij bijis par Starodubas-Sēverskas kņazu) vareja spert kādus soļus, Svidrigailis jau tika eecelts un Vilnā kronets par Leetuvā dižkunigaikštu.

Tas nebij laimīgs solis. Svidrigailis bij nemeerīgs vīrs ar raibu pagatni. Viņš agrāk bij valdījis dažās Leetuvā daļās kņazībās, bet arveenu bij sacēlis dumpjus, kas beidzās ar viņa izdzīšanu, kaut gan viņš beedrojās ar Vācu ordeņeem. Beidzot to citādi nebij varejuši apmeerinat, kā caur eeslēgšanu Poļu ceetumā (iz kuŗa tas pēc kādeem gadeem izbēdza un tad maldījās apkārt pa ārzemi). Kad viņam neklājās labi, viņš lūdzās Jagaili un nodeevojās, ka būšot padevīgs un paklausīgs; bet cik drīz liktens pārļabojās, viņš tulit palika pārgalvīgs. Bez tam viņam bij leels netikums: viņš bij stiprs dzērajs, kas retu deenu bij skaidrā prātā, un kas savā dzērumā padarīja dažādas netaisnības un varmācības. Tik yeena Leetuvā daļa preecajās par Svidrigaili uzcelšanu, proti Leetuvā Kreevi, jo Svidrigailis pilnīgi bij pārkreevots un savā apkartnē mēdza turet tik Kreevus. Bet labums no tam atleca tik Kreevu augstmaņeem, jo par zemākām šķirām Svidrigailis nebēdaja. Viņš agrāk bij peederejis pee Kreevu pareizticības, bet uz Jagaili pagērejumu bij pārgājis katolu baznicā; tomēr vairak stāveja uz pareizticības nekā uz katolu puses. Pēc visa ta saprotams, ka Leišu tautai jaunais dižkunigaikštis stipri nepatika.

Pats Jagailis un Poļi drīz nožēloja Svidrigaili uzcelšanu, jo cik drīz tas jūtās leelā, stiprā veetā, viņa vecā pārgalvība parādījās pilnā spēkā. Viņš tagad peemineja visu ļaunu, ko tam agrāk bij darijuši, un draudzības veetā sāka parādīt pret Poliju eenaidu. Pirms eecelšanas viņš bij solījis, Polijai atdot Volīniju, bet vēlāk to neizpildīja, un kad Poļi griebeja eeņemt šo provinci ar varu, viņš noslēdza sabeedribu ar Vācu ordeņeem un eesāka pret Poliju karu. Isā laikā viss Jagaili dzīves darbs bij gandrīz pilnīgi izpostīts. Polijai no visām pusēm draudeja leelākās breemas. Veenīgā glābšanās vareja būt Svidrigaili nogāšana no Leetuvā troni. Tā Poļu acis neviļot greezās uz Zigmuntu. Šis eenaids pret Vāceeseem bij īsts Keistuša dēls, un no viņa tadēļ nebij jābīstās, ka tas sabeedrosees pret Poliju ar viņas niknakeem eenaidneekeem.

Cik drīz Zigmunts no Jagaili dabuja uzaicinājumu, eeņemt Leetuvā troni, viņš vairs nekavejās. Zinadams Leišu

tautas mīlestību pret viņa namu, Zigmunts tik ar neleelu pulku devās uz īsto Leetuvu; te visa Leišu tauta ar gaviļēm to saņēma. Svidrigaiļam tikko laimejās izbēgt: tik peepeša un vispārīga bij Leišu atkrišana. Zigmunts Vilņā tika kronets par Leetuvā dižkunigaikštu, pee kam Leišiem caur pāvesta rakstu tika atļauti agrakee uzticības zvēri pret Svidrigaiļi (1432.).

Bet ar to strīds par kroni vēl nebij beigts. Svidrigaiļis atrada peekritejus Leetuvā Kreevu provincēs (kas par īsto Leišu zemi bij daudzkārt leelakas), un pee tam abi Vācu ordeņi tam palīdzēja. Tā tad Leetuvā atkal plosījās pilsoņu karš starp Algerta un Keistuša nameem; bet šoreiz pate Leišu tauta nebij šķelta. Karš vilkāš dažus gadus. Svidrigaiļa pulki vispārīgi kavās laimīgi pret Poļiem (Volinijā), bet nelaimīgi pret Leišiem. Te Svidrigaiļa stāvoklis caur kādu atgadījumu stipri pārlabojās: vecāis Poļu karalis Jagailis nomira.

Majā 1434. karalis Vladislavs-Jagailis devās ceļā uz Galiciju, tur saņemt uzticības zvērus no Moldavas gospodara Stefana. Ceļā viņš apstājās Medikas sādžā pee Sanas upes. Jagaiļam līdz sirmam vecumam bij palikuse veena Leišu īpašība: viņš stipri mīloja medību un mežu, meža lopus un meža putnus. Skaistais maja vakars arī šoreiz viņu izvilināja mežā. Tur kādā pudurā lagzdīgala pogoja savas skaidstās mēldijas, nemaz nezinādama, ka viņas mīlestības dzeesma būs vainīga pee leelā karaļa nāves. Vecāis Jagailis nevarēja šķirtees no putniņa, bet stundām klausījās viņa dzeesmiņu, dziļās domās eegrimis. Pa tam uznāca auksta pavasara nakts un darija savu darbu pee vecā karaļa. Viņu atrada pussastingušu, un nekādas zāles to vairs nespēja glābt. 57 gadi bij pagājuši no viņa uzkāpšanas uz Leetuvā troni, un 48 gadus viņš bij valdījis par Poliju, kad nomira Grodekas meestiņā (netāl Lvovai). Viņa vecums bij 86 gadi. Viņa līķis tika paglabāts Krakavā tureenē Stanislava baznīcā, bet viņa sirdi apraka Grodekas meesta Franciskanešu baznīcā.

Pēc Jagaiļa nāves Polijai nāca par karali viņa nepilngadīgais dēls Vladislavs III., un caur to Polijai cēlās dažas eekšejas jukas, kas to attureja no stipras dalības pee kara pret Svidrigaiļi. Pēdejais tādā vīzē visus savus spēkus varēja saveenot pret Zigmuntu, un nu izcēlās ša kara leelākā krīze. Svidrigaiļis un viņa sabeedrotee Vācu ordeņi nospreda izleetot šo izdevīgo brīdi ar apdomu. Caur mazeem kautiņiem nevarēja pārvaret Leišus, jo viņu izturība nebij nokausejama; tadēl nospreda, salasit leelus kara spēkus, un laust Zigmunta varu ar veenu stipru spēreenu. No ta laika, kad bij sagatavojušees uz leelo karu, kas tika izšķirts pee Grinvaldes un Tannenberģes, tik stipra rīkošanās nebij peedzīvota. Svidrigaiļis lasija spēkus iz viseem Leetuvā

Kreevu apgabaleem, kā ari pee Tatareem, un kaut gan Kreevu tauta jeb zemakās šķiras viņam nepeekrita, tomēr ar knazu un augstmaņu palīdzību viņš sadabuja leelu spēku. Ari daži citi Kreevu knāzi ārpus Leetuvās sabeedrojās ar viņu un atveda tam palīga spēkus, kā par peem. leelās Novgorodas knāzs. Tikpat stipri rikojās Vācu ordeņi. Līdz šim viņem šai karā pret Leetuvu labi nebij veicees, un tadēj tee pūlejās sapulcēt jo leelus spēkus. No abeem ordeņeem visvairak rikojās Līvonijs ordens, bet ari no Prūšu ordeņa un iz Vācijas atnāca daudz bruņeneeku ar palīgu pulkeem. Kad leelais ordeņa spēks zem ordeņa meistara Kersdorfa vadišanas devās ceļā pret Leetuvu, tad viņā atrodās līdz 600 ordeņa bruņeneeku un, saprotams, ari vēl daudz citu bruņeneeku. No tam var spreest, cik leels bijis viss kara spēks.

Svidrigailis bij uzdevis savu pulku vadišanu kreetnam kara vadoņam, proti Zigmuntam Kaributaišam (Algerta dēla dēlam), kas bij izpelnījees leelu slavu Bohemijā tā sauktos Husitu karos. Viņa spēks reizē ar ordeņa spēku eelauzās istajā Leetuvā, kur tad abi saveenojās.

Nekad vēl Leišu tautai nebij draudejušas tik leelas breesmas viņu pašu zemē. Bet šis leelais vēsturiskais brīdis modināja pee Leišeem visu viņu slavenu varonību. Leišu tauta, un it īpaši viņas zemakās šķiras ar mīlestību turejās pee Zigmunta, kas bij īsts tautas draugs, ceeti savaldija augstmaņu pārgalvību un stingri stāveja preekš Leišu tautības. Ar gavilēm visa Leišu tauta pulcejās ap šo dižkunīgaikšti, aizstāvet savas tēvijas un tautības leetu pret eenaidneekem, kas, no divām aristokratijām vaditi un preekš aristokratiskas leetas kaudamees, gribeja vecajai Leišu varai un brīvībai padarit galu. Leiši salasija tik stipru spēku, kādu tee nekad vēl nebij karā sūtījuši, un Poli bij atsūtījuši teem palīgā 8000 vīru. Leišu spēka virsvadišana bij uzticeta dižkunīgaikšta Zigmunta dēlam Mikaelam. 1435. gadā, 1. septembrī, abi spēki sadūrās Aukmergas jeb Vilkmergus tuvumā pee Šventas upes.

Kauja bij breesmīga, tā ka to salīdzina ar Tannenberges deenu. Gan sabeedrotee ordeņa un Svidrigaila pulki kavās ar visu spēku, tomēr Leiši panāca leelu uzvaru. Ši uzvara bij tikpat pilnīga kā pee Tannenberges. Kaujā pee Tannenberges sabeedrotee ordeņa spēki skaitā bij bijuši vājaki par saveem pretineekem; pee Aukmergas bij otradi: te sabeedrotee Vācu-Kreevu pulki bij par Leišu spēku skaitā pāraki. Bet šo starpību izlīdzināja Leišu dūšība un tēvijas mīlestība. Kaujā visstipraki ceeta Līvonijs Vācu pulki. Pats ordeņa meistars Kersdorfs, landmaršals Ditrihs Kraa un daudz citu augstako ordeņa amata vīru (kuņu pulkā teek mineti vārdi Brakels, Lode, Firks, Kersdorfs, Rutenbergs, Vrangels u. c.) krita uz kaujas lauka. Tur pat ari Novgorodas knāzs

Īdiz ar daudz citeem Kreevu kņazeem pazaudeja dzīvību un vatrak ne kā 20,000 prastu kapeivju. Svidrigailļa spēku dūšigais vadons Zigmunts Kaributaitis grūti eevainots krita Leišu rokās, kas to ar godu saņēma un pee sevis patureja. Tapat ari Leišu rokās krita leeli vangineeku pulki uu bagata manta. Peeminams, ka septiņus Livonijas karogus Leiši ee-guva šai kaujas deenā.

Tas bij pēdigais leelais mēginajums, ko Livonijas ordens izdarija pret Leetuvu. No ta laika viņam bij jaatmet visi nodomi uz Leišu zemi. Pirmā brīdi Livonijas ordeni pārņēma tādas breesmas, ka tas jau domāja savu galu atnākušu. Kāds Zemaišu pulks pēc kaujas eelauzās Kurzemē, nodedzināja Durbes meestu un sāka postit tureenenes apgabalus. Preekš Livonijas ordeņa valsts uzturešanas atsteidzās 200 ordeņa bruneneeku ar saveem pulkeem iz Prusijas; tomēr breesmas bij leelas, un ja Leišeem būtu bijis jakaņo tik pret Livoniju, tad šejeenes ordeņa valsts jau toreiz būtu tikuse izpostita. Bet dižkunigaikštām Zigmuntam vēl bij jaturpina karš pret Svidrigaili, kuņam bij laimejees no kaujas lauka aizbēgt. Kad nu pee tam Polija, kas nevēlejas pārak stiprinat Zigmunta varu, negribeja turpinat kaņu pret ordeni, tad pēdejam vēl tai pašā gadā izdevās izlūgtees meeru.

Ari tālakā kaņā pret Svidrigaili Zigmunts bij laimigs. Pēc Aukmergas kaujas Zigmuntam padevās Vitebska, Polocka un Smoļenska. Citas Baltkreevijas daļas jau agrak bij tu-rejušās uz viņa pusi. Svidrigailis vēl kādu laiku atrada at-balstu Kijevā un citos Mazkreevu apgabalos. Beidzot viņš ari iz tureenenes tika izdzīts, tā ka Zigmunts saveenoja zem savas valdības visu plašo Leetuvvas valsti, kādu bij pār-valdijs viņa brālis Vitauts. Ari Volinija, pēc kuņas Polji tik karsti karoja, palika pee Leetuvvas.

Svidrigailis dažus gadus maldijās apkārt pa Valachiju, Ungariju un citām zemēm. Reiz viņam esot gājis tik vāji, ka pee kāda bagata Valacha ganijis aitas. Vēlak viņš izlū-dzās peedošanu un dabūja Luckas valsti preekš dzīves.

XVII. Zigmunta nāve.

Zigmunts bij stingrs un bārgs valdineeks. Tik jaeevēro, ka viņš, pēc savu slavenu preekšgājeju preekšzīmes, bij stingrs un bārgs ne vis pret zemajeem, bet pret augstajeem. No Mindauga laikeem aristokratija Leetuvā nekad nebij zē-lojusēs par tik stipru spaidišanu, kā Zigmunta valdības pē-dejos gados.

Kā zinams, Mindaugs un notikumi, kas bij saveenoti ar viņa nāvi, lauza veco lepno un nepaklausigo Leišu aristo-kratiju, kas negribeja padotees zemes valdineeka varai. No ta laika Leetuvā bij stipra monarchija, kas bez daudz pūli-

ņem spēja apturet aristokratijas pāraku pacelšanos un ap-sargat zemakas šķiras no apspeesanas. Tomēr valdineeku modriba šai ziņā pastāvīgi bij vajadzīga. Visvecakos laikos, kad gandrīz katrs Leišu vīrs bij kareivis un valkāja ceročus, kad attīstībā starp dažādām šķirām nebij leelas starpības, zemaku šķiru stāvokļam nedraudeja daudz breesmu. Bet kad Leetuva aizgāja tālak pa kulturas ceļu, tad cēlās darba dališana un leelaka neveenadība. Veena eedzīvotāju daļa aprada stipraki ar zemkopību un citeem meera darbeem, un atradinajās no ceročeem. Caur veenkāršaku dzīvi arī viņu gars palika veenkāršaks un mazak stingrs. Turpretim augstakās šķiras, kas vadīja zemes valdišanas leetas, kas nodarbojās ar leelem svarigeem politiskeem jautajumeem un bij kaŗoga neseji cīņinos pret Leetuvās ārejeem cenaidneekem, caur to panāca daudz augstaku garīgu attīstību. Viņu spēks pret zemakām šķirām tādā veidā auga. Te nu bij vajadzīgs, ka zemes valdineeka acs pastāvīgi bij nomodā, ka monarchija ar savu spēcīgo roku aptureja aristokratiju, cik drīz ta gāja par tālu. Un visi leele Leišu dižkunīgaikšti no Mindauga līdz Zigmuntam, arī uzcītīgi izpildījuši šo peenākumu. Tas bij viņu spēka leelais pamats, tas saistīja peeviņeem arī Leetuvās Kreevu leelos ļaužu pulkus.

Deemžēl Zigmunta laikā Leetuvās aristokratijas gars stipri bij pacēlees caur sevišķu cēloni. Tas bij Leetuvās saveenojums ar Poliju. Kaut gan Leetuva politiskā ziņā bij pilnīgi patstāvīga, tomēr Poļu gars tur darija zinamu eespaīdu. Polija bij muižnceku valsts, kur kaŗaļa vara bij vāja un aristokratija stipra. Tais 50 gados, kas bij notecejuši no saites izcelšanās starp Poliju un Leetuvu, Poļu muižnecības jeb šlachtas gars bij sācis izplatītees pee Leetuvās aristokratijas. Poļu šlachta labprāt stiprināja Leetuvās aristokratiju, jo no stipras monarchijas Leetuvā ar laiku vareja izceltees arī breesmas Poļu šlachtas patvalībai un varai. Jo stipraki Poļu šlachtas gars sāka parādītees Leetuvā, jo stingraki Zigmunts isturejās pret muižnecību. Redzedams, ka ar sīkeem līdzekļeem kaitei nevar līdzet, viņš ķērās pee zemturības jautajuma. Viņš sāka spert soļus preekš zemneeku brīvības un patstāvības nodibīnajuma saimnecības ziņā, preekš zemneeku zemturības apdrošinajuma. Breesmīga brēkšana par to izcēlās pee aristokratijas. Zigmunts Leetuvā gribot iznīcinat augstako kārtu, — tā muižnecība vispārīgi žēlojās.

Vēl bārgaki ne kā pret Leišu aristokratiju, Zigmuntam nācās isturetees pret Leetavas Kreevu aristokratiju. Pēdejā, kā zinams, bij turejusēs pee viņa pretineeka Svidrigaiļa (kas viņai bij atļāvis valū) un arī pēc Svidrigaiļa padzišanas nebij Zigmuntam pilnīgi ustieīga, bet domāja uz Svidrigaiļa valdības atjaunojumu. Pee tam viņi Svidrigaiļa

valdības un pilsoņu kara laikā bij padarījuši dažādas var-
mācības un breesmu darbas. (Tā par peem. Svidrigailis un
viņa padomneeki metropolitu Ģerasimu, kas turejees uz
Zigmunta puses, lika Vitebskā sadedzināt dzīvu, Gaļšenu
kņazu, iz vecas slavenas Leišu cilts, lika eesūt maisā un tā
noslicinat u. t. pr.) Par tādeem darbeem Zigmunts sauca
vainigos pee atbildības.

Vēl bij veens cēlons, kas sadusmoja Kreevu aristokra-
tiju pret Zigmuntu: tas bij ticības jautajums. No Leišu
dižkuņiġaikštu abām slavenām īpašibām, proti stingribas
pret aristokratiju un paccetības ticības leetās, Zigmuntam
deemžēl bij tik pirmējā. Turpretim ticības leetās viņš iz-
šķirās no saveem leelajeem preekšġājejeem. Leišu tauta to-
reiz jau bij palikuse par stingrticigeem katoļeem. Vecā,
pērkuņticġā audze jau bij izmiruse, isņemot Žemaiti, kas
bij kristīta tik pēc Grinvaldes kaujas, kad Žemaitē atkal
tika saveenota ar Leetuvu. Žemaitē vēl bij usturejusēs vecās
ticības atmiņa, bet ari tur leela daļa jau bij sākuse tikpat
karsti ceenīt jauno katoļu ticību, kā agrak bij ceenījuši
Pērkuņa ticību. Zigmunts no jaunības deenam bij uzaudzīs
katoļu ticībā, un katoļu ġarīdzneeki to bij padarījuši drusku
nepaccetīgu pret citām ticībām. Caur to Leetuvās pareizti-
cīġee Kreevi dažkārt tika aizkarti. Viņš ġan pats nevajaja
pareizticīġos, bet tomēr katoļus augstaki ġodinaja. Tas
preekš Leetuvās Kreevu aristokratijas bij eemesls, vēl stip-
raki sakarsetees pret dižkuņiġaikšti.

1440. ġada eesākumā Zigmunts izdeva pavēli, ka šai
ġadā ġanotur leels Leetuvās saeims, kas lai nospreestu par
svarīġām jaunām reformām, kādas Zigmunts nodomaja caur-
vest preekš zemneeku pacelšanas un citām valsts vajadzībām.
Visi paredzeja, ka Zigmunts izvedīs savu ġribu, jo pirmkārt
viņam ari Leišu muižneecības pulkā bij savi peeķriteji, kas
aiz padevības pret savu tautisko dižkuņiġaikšti negribeja
pretotees viņa ġribai, un otrkārt leelakā daļa bijās pretotees,
tadā ka visa tauta stāveja uz dižkuņiġaikšta pusi. Drau-
došās reformas bij nenovēršamas, un dusmas par to pee
Leetuvās aristokratijas palika ik deenas nīknakas. No Min-
dauga laikeem šīs dusmas nekad nebij bijušas tik leelas.
Mindaugs bij lauzīs aristokratijas politisko patstāvību,
un Zigmunts tagad ġribeja pazemot viņas augsto sadzī-
ves stāvokli un pamazināt viņas svaru par zemākajām
šķīram. Jo tuvaki nāca reformas deena, jo stipraka palika
muižneecības izbailes. Te pee dažeem aristokratijas vado-
ņeem, kas redzeja savu nespēcību, radās ļaunas, breesmīġas
domas. Nospredēda, ķertees pee ta paša līdzekļa, kādu vece
Leišu kuņiġaikšti bij leetojuši pret Mindaugu. Izcēlās leela
aristokratijas sazvērešanās pret Zigmunta dzīvību.

Tomēr pee pašēem Leišēem sazvērešanās neatrada daudz

peekriteju. Padevība pret dižkunigaiķstu pee visām Leišu šķirām bij tik stipra, ka arī Zigmunta pretineekeem tāda sazvērešanās izlikās par pārak neģēlīgu, breesmīgu grēka darbu. Tik pāris Leišu augstmaņu, kas bij pārkreevoti un vispārīgi turejās kopā ar Kreeveem, eestājās sazvēreto pulkā. Leelais sazvēreto vairakums pastāveja iz Leetuvā Kreevu aristokratijas. Visas sazvērešanās vadons bij Kreevu kņazs Aleksanders Čartoriskis un viņa svarīgākais palīgs bij Skobejko iz Ķijevas.

Martā 1440., Pūpoļu svētdeenas rīta agrumā, peepeši eeraudzija 300 seena vezumu tuvojamees Traķu pili, kur dižkunigaiķstis Zigmunts usturejās. Proti pēc pastāvošas kārtības bij jādod ik gadus nosacīts seena mērs preekš dižkunigaiķšta stallēem. Gan bij neerasta leeta, ka seenu veda tādā svētku rītā, bet vezumu vedeji teicās nokavejušees un tadēļ tos eelaida Traķu pili. Šinis vezumos sazvēreteer ar eeročeem bij paslēpušees, katrā vezumā pa 3 vīreem. Tā tad kopā ar vedejeem bij pāri par 1000 cilveku. Pils pagalmā nonākuši, sazvēreteer pirmā laikā turejās klusu, jo pili pee dižkunigaiķšta atradās viņa dēls Mikaeļs ar stipru pavadonību. Bet sazvēreteem bij zināms, ka Mikaeļs ar pavadonību driz atstās pili un dosees uz svētku rīta deevkalpojumu, Traķu pilsētas leelajā baznicā. Pats Zigmunts ne vāreja eet līdz, jo tas bij drusku saslimis un tadēļ preekš sevis lika izriķot pils baznicā sevišķu deevkalpojumu, kuŗu tas klausijās iz savas istabas.

Zikdrīz Mikaeļs ar pavadoņēem bij atstājis pili, sazvējušees slepkavas izlida iz vezumeem, un no Čartoriska vaditi, klusi devās pa pils trepem uz Zigmunta istabu. Durvis bij aizslēgtas un sazvēreteer bijās taisīt troksni, jo caur to vāreja dižkunigaiķštam atskreet palīdzība, vaj viņš pats vāreja iz pils glābtees uz pilsētu. Te sazvēretēem izdevās viltība. Zigmunts savu mājlopu pulkā tureja lāci, kas viņam kā suns mēdza pakaltecet. Lācis dažkārt svabads staigāja apkārt, un kad pārnāca pee sava kunga durvim, tad pee tām pakasija ar ķetu, pēc kam to eelaida. Tai rītā lācis bij izlaists pils pagalmā, kur sazvēreto vadons Čartoriskis to bij redzejis. Pazīdams lāča eeradumu, Čartoriskis kasija pee Zigmunta durvim itkā ar lāča ķetu. Durvis atvērās, un slepkavas eelauzās.

Zigmunta preekšā tikuši, tee vispirms mekleja apmērinat savu eekšķīgo nedrošību un sakarsetees caur nikneem pārmetumeem pret dižkunigaiķsti, dēļ viņa darbeem pret muižnecību, un tad padarija slepkavību. Pirmāis uzbrucejs bij Skobejko, kas pakampa dzelzs kruķi no krāsns preekšas un ar to dižkunigaiķštam sita pa galvu. Zigmunts krita kā Leišu varonis, neturedams par vajadzīgu nedz mēģinat bēgt, nedz runat veltīgus vārdus uz slepkavam, bet atbildedams

uz viņu lamajumeem ar lepnu nicīgu klusuceešanu. Tai veetā, kur viņš tika nonāvēts, vēl ilgus gadus uz gridas neesot varejuši izdzēst asins zīmes. Slep kavības bridī no tuvakeem pee viņa atradās tik veens pavadonis, ar vārdu Slavko (laikam Kreevs iz zemakas kārtas). Kā saprotams, Slavko dūšīgi aizstāveja savu kungu. Viņš tika nonāvēts un izmests pa pilslogu. Dižkuņīgaikšeta liķi slepkavas izveda iz pils uz Traķu ezeru, laikam to gribedami paslēpt ezera dibīnā. Bet ezers viscauri bij sasalis, un slepkavas, kupeem uznāca bailes no atreebejeem, atstāja liķi uz ledus un aizbēdza. Liķis vēlāk ar leelu godu tika paglabats Viļņas leelajā baznicā, blakus Vitautam.

Tā beidzās Zigmunts un līdz ar viņu viņa centeeni preekš Leetuvās zemneeku likteņa apdrošības. Par viņa nāvi pee Leišu zemneekem ilgī usturejušās gaudu dzeesmas. kādas kāds Poļu vēsturneeks vēl 16. gadu sīmtenī teicās dzirdejis, bet no kuņām šim brīžam ne veena nav zināma. Zigmunts bij pēdigais Leišu dižkuņīgaikštis, kas veco Leetuvās valdīneeku garā stingri stāveja preekš zemaku kārtu apsardzības. Būtu viņam izdevees izvest savus reformas nodomus, viņš laikam būtu izglābis Leišu zemneekus no dzimtbūšanas nastas, kāda teem vēlāk tika uzvelta. To valdīneeku pulkā, kas pēc Zigmunta sēdeja uz Leetuvās troņa, gan vēl bij daži kreetni vīri un labi Leišu patrioti, bet viņi eevēroja tik augstakās šķiras un aizmīrsa zemakās. Pagāja vairak nekā 400 gadu, eekam pār Leetuvu atkal bij Valdīneeks, kas ar karstu sirdi rūpejās preekš zemneeku kārtas pacelšanas, kas Savā leelajā valstī lauzā vērdzības ķēdes un ari Leetuvā turpināja un pabeidza to darbu, kuņu Zigmunts savas paagrās nāves dēļ nebij varejis izdarīt.

XVIII. Ķeistuša nama beigās,

Dižkuņīgaikšta Zigmunta peepešā nāve izcēla Leetuvā leelas jukas. Trīs partijas stāveja vēena otrai pretī.

Pirmā partija bij Kreevu aristokratija, kas bij sazvērejusēs pret Zigmuntu. Viņai peebeedrojās ari sazvēreto līdzinātaji iz Leišu muižneecības. Šī partija izsludināja padzīto Svidrigaili par dižkuņīgaikštu. Bet tautā viņai nebij nekāda pamata.

Otra partija pastāveja iz nelaiķa Zigmunta tuvakeem peekritejeem, kas pulcejās ap viņa dēlu Mikaelu. Pēdejaiss bij Ķeistuša nama teesibu un slavas mantīneeks, un pats pee Aukmergas bij izpelnījees nemirstamu peemiņu. Likās, ka Leišu tautas mīlestībai vajadzeja pāreēt uz viņu un viņam apdrošināt troņa mantojumu. Deemžēl, tam stāveja ceļā kāds sevišķs šķērsllis: Mikaelis bij atsvešinājees no Leišu tautības. Eekam viņa tēvs Zigmunts

eeuguva dižkuņiņaikšta troni, viņš bij par daļas kņazu Starodubā, un te Mikaeļs uzauga Kreevu apkārtņē un Kreevu garā. Toreiz nedomāja, ka viņam reiz varetu peekrist Leetuvā tronis, un tadēļ miz bij rūpejušees, usturet viņa saiti ar Leišu tautibu. Atsvešinašanās no šās tautibas viņam varbūt nebūtu daudz skādejuse, ja viņam būtu bijuse politiskā gudriba, kāda bij Algertam. Ari Algerts bij pārkrēvots, bet zinadams, ka valdibu pār Leetuvu vareja usturet tik tas, kas atbalstijās uz Leišu tautibu, viņš izmanīgi māceja usturet saiti ar pēdejo. Mikaeļam tādas gudribas nebij. Viņš bij kara varons, bet ne politiķis. Saprotams, ka gāst Svidrigaiļa partiju, viņam nevareja nākt grūti, jo ta ari neatbalstijās uz Leišu tautu; bet Mikaeļam stājās pretim trešā partija iz pašu Leišu vidus.

Šās trešās partijas galva bij Jānis Gaštauts. Ta politiskā gudriba, kūpis Mikaeļam trūka, Gaštautam bij pilnā mērā. Viņš bij veens no ta laika visgudrakeem politiķeem. Gaštauts no Sigmunta bij eecelts par Smolenskas nameestņiku (dižkuņiņaikšta veetneeku jeb pārvaldneeku) un Zigmunta nāves brīdī atradās ceļā uz leelo saeimu, kurū Zigmunts bij sasaucis. Cik drīz dabuja breesmigo nāves ziņu, viņš Galšenu pilsētā (Vilņas gubernā, Ašmenu apriņķī) pee Juŗa Semenoviča sapulceja visus slavenakos Leišu augstmaņus un vadoņus, kas nebij peedalijušees pee sazvērestibas, un sapulce nospreeda eecelt par Leetuvā dižkuņiņaikštā nelaiķa karaļa Jagaiļa otro dēlu Kazimiru (kurā vecakais brālīs Vladislavs III. sēdeja uz Polijas troņa). Kazimirs vēl bij jauns (ap 14 gadu) un tadēļ viņu vareja uzaudzinat Leišu tautibā un garā. Viņš peedereja pee Ģedimīna ciltis vecakās linijas un vareja ceret uz pabalstu no Polijas. No Mikaeļa sapulce atrāvās pa leelakai daļai aiz rūpem, ka neturpinatu savā tēva politiku pret muižneecibu.

Leišu tauta šaubijās. Svidrigaiļa partija gan ātri izputeja, bet vēl atlika divi troņa kandidati. Tik Ķeistuša nama vecee peekriteji, Žemaiši, bez apdomāšanās sacēlās preekš Mikaeļa, izdzīdami savū starastu (gubernatoru) Kešgaili, kas bij peebeedrojees Gaštautam. Būtu Mikaeļs ātri un spēcīgi spēris savus soļus, pats paceldams Leišu tautibas karogu, viņš būtu varejis izjaukt savū pretineeku nodomus. Bet viņam trūka vajadzīgās apķeribas. Pa tam Gaštauts strādāja visur ar gudribu, apmeerināja Žemaišus caur viņu pagērejumu izpildīšanu, un izdaria Vilņā Kazimira kronejumu. Beidzot viņš peerunāja pašu Mikaeļu, nepostit Leetuvu caur pilsoņu karu, bet sadereļ ar Kazimiru meeru. Par to Mikaeļam deva viņa tēva daļas kņazibu Starodubu (ar Brānsku un Beeļsku).

Tā Mikaeļs šķīrās no Leetuvā troņa un no savā spēka istā pamata. Caur to ari sazvēreto leelakā daļa izglābās no

pelnīta soda (vismazak par tādu sodu ne kas nav zināms). Gaštauts sargājās vainīgos saukt pēc atbildības, jo to bij par daudz, un viņu vājašana būtu varejuse satricināt jauno valdību.

Tāds iznākums stipri grauza dažus Mikaeļa peekritejus. Vaj tas bij dzirdets, ka dūšīgs vīrs un slavens kareivis tā bez pretestības lāvās iz rokām izrautes sava tēva valstību un stumtees pēc malas caur nepecaugušu bērnu? Vēl bij deezgan vīru, kas bij gatavi upuret savu dzīvību, lai varetu celt Keistuša cilti uz peenākošo goda krēslu. Un rē, peeci brāļi, Kreevu kņazi Voložinski, ar citeem Mikaeļa peekritejeem sastādīja sazvērestību. Ša mērķis bij: savangot Kazimīru un izsludināt Mikaelu par dižkunigaikšti.

Sazvērestība bij deezgan labi izgudrota. Pēc Kazimīra savangojuma pateesi Leetuvā nebūtu bijis neveena troņa kandidata, kas būtu varejis Mikaelam pretī stātees. Kazimīra vecakais brālis Vladislavs III. bij eccelts ne tik par Polijas, bet arī par Ungarijas karali. Abu valstju valdišana viņu pilnīgi attureja no eejaukšanās Leetuvā. Pēc tam viņa vēriba arī bij greezusēs uz ķaru pret Turkeem, kas draudeja Ungarijas robežām. Svidrigailis un viseem bij atmeests un caur vecumu palicis vājš. Visi citi Gedimīna pēcnāceji bij tik tāļaki radineeki, kas bij pārgājuši Kreevu tautībā un ticībā, un uz kureem neveens neskatījās kā uz troņa mantineekeem. Tā tad Mikaelim veenīgi Kazimīrs stāveja ceļā. Pēdejā savangojums arī likās deezgan veegli izdarāms. Kazimīrs, pēc sava tēva preekšzīmes, bij leels medības draugs, kas pavādīja veselas deenas, medidams Leetuvā leelajos mežos bez daudz pavadoņeem. Te, mežā, to veegli vareja sakert un uz ātreem zirgeem novest drošā veetā Leelā alga, kas no tāda dārba bij cerama, kārdināja Mikaelu. Viņš deva savu atļauju.

Kādā skaistā ritā Kazimīrs bij izjājis mežā uz medību. Viņu pavādīja Jāņa Gaštauta dēls Andrejs, kuram tēvs bij peekodinājis, sargat jauno dižkunigaikšti kā savu aci. Medineeki ļautri, jo tee nezin, ka pa slepenām meža tekām klusi tuvojās apbruņots jātneeku pulks, kas domā uz citadu medību. Te peepeši pēc Andreja Gaštauta atskreen mežasargs un ziņo ērmoto pulka tuvošanos. Andrejs peeminedams tēva vārdus, nekavejās ne acumirkļa. No viņa skubināts, Kazimīrs lec zirgam mugurā un dod tam peešus. Ir laiks, jo svešais pulks jau klāt.

Nu esākās jājeens, kādu Leetuva vēl nebij redzejuse. Pa preekšu Kazimīrs ar Andreju Gaštautu, viņeem pakal peeci brāļi Voložinski ar savu pulku. Tas bij jājeens pēc Leetuvā troņa. Še Kazimīram nevareja līdzet viņa valsts nedz viņa kara pulki: tagad viņa kumeļa ātrumam vajadzeja izšķirt ilgo strīdu starp Algerta un Keistuša nameem. Gan

peeci brāļi Voložinski jāja uz dzīvību un nāvi; bet Kazimira zirgs skrēja ātraki, — lepnais Keistuša nams gāja bojā.

Kazimirs izglābās un nonāca Traķu pili. Tulīt no visām pusēm tika izsūtīti jātneeku pulki pēc sazvēreteem. Šee uz saveem nokusušiem zirgeem nevarēja izbēgt. Gan ķērās peezobina, bet pārakais pretineeku pulks tos pārspēja, un visi peeci brāļi Voložinski tika savangoti. Savvēristība bij beigta. Atlika tik vēl atmaksat par to ar savām galvām. Tur pat Traķos uztaisija soda bruģi, un visi peeci brāļi Voložinski uz tā kāpa ar jautru prātu, nenozēlodami nedz savu darbu, nedz savas asinis.

Jānis Gaštauts, kas jaunā Kazimira veetā veda Leetuvu valdišanu, izsūtīja kara spēku uz Bransku pret Mikaelu. Pēdējā peekriteji bij gatavi uz karu, bet Mikaeļs negribeja veltīgas ašins izleešanas. Viņš saprata, ka ar saveem vājeem spēkeem nespēja pārvaret Leišu kara pulkus, un nebij leeku kautiņu draugs. Viņš atstāja tēviju, un aizgāja pār Maskavas valsts robežu.

Maskavas valstī Mikaelam bij radi, jo Vitauta meita Sofija bij izpreceta Maskavas leelkņazam Vasilijam I., un viņa dēļs Vasilijs II. Tumšais tai brīdī valdīja. Sofija pate vēl bij dzīva. Viņa ņēma stipru dalību pee savu radu likteņa, un Mikaeļs tadēļ cereja atrast Maskavā palīdzību. Viņš karsti vēlejš, reiz satiktees ar saveem pretineekeem uz kaujas lauka. Tur, tā viņš bij pārleecinats, iznākums būtu cītads, nekā tas bij bijis viņa politiskos ciniņos. Ja viņš iz Maskavas ar kara pulku atgriezās uz Leetuvu, tad te vareja cēret uz daudz peekritejeem, un veena laimīga kauja vareja atgreet visus agrakos zaudejumus. Bet viņa cerība nepeepildījās. Maskavas valstī tai laikā bij izcēlušās eekšejas jukas: pret leelkņazu Vasiliju II. bij sacēlees viņa brālens Dimitrijs Šemeeka (kas caur savu netaisnu teesu palicis Kreevu tautas peemiņā). Ne kādas palīdzības Šemeeka Mikaelam nevarēja sneegt. Pats Vasilijs uz kādu laiku tika nogāsts no troņa un turets ceetumā.

Kā vīrs bez tēvijas Mikaeļs tagad sāka staigat pa svešām zemēm. Viņš uzturejš pa laikam pee Tataru kana, tad Moldavā, vēlāk pēc dažeem ceļojumeem nonāca Slezijā. Viņa liktenis beidzot modināja līdzjūtību tik pat Leetuvā kā Polijā. Vaj tas gan nebij abām valstim par negodu, ka viņu leelakais princis, kas bijis viņu slavenais vadons leelā breesmu brīdī, tagad kā maldošs bruņeneeks pee svešām tautām vazaja apkārt savu Aukmergas zobenu? Cik reizes Svidrigailis nebij sacēlis dumpjus, pat sabeedrodamees ar tēvijas nīknaakeem eenaidneekeem, un tomēr tam viss bij peedots! Viņš tagad meerīgi Luckā nodzīvoja savus vecuma gadus. Izcēlās vispārīga vēlešanās, ka arī Mikaeļs dabutu daļas kņazību preekš peeklājīgas dzīves. Bet dlžkuņīgaikštis Kazimirs šai leetā

nebij peelūdzams. Viņa bēgšana no brāļiem Voložinskeem bij darijuse viņam neizdzēšamu eespaidu, kuŗu tas visā savā mūžā nevarēja aizmirst. Ari tad kad Kazimirs vēlāk bij tieis par Polijas karali un valdija pār abām valstīm, viņa prāts nepārgrozījās. Visās valdišanas leetās viņš lāvās vaditees no slavenā Krakavas biskapa Sbigņeva Oļesņicka (kas bij veens no Polijas leelakeem un gudrakeem valdības vīreem); bet kad pēdejaiss sāka runat no Mikaeļa apžēlojuma, tad Kazimirs tam pretojās, it kā kad ķertos pee viņa dzīvības. Šo pretestību Oļesņickis ar visu savu gudribu nespēja laust. Un tomēr viņš labprāt to būtu darijis pa daļai jau aiz politiska aprēķina, jo kamēr Mikaeļs dzivoja ārzemē par eenaideeku, viņš reiz vareja atnest Polijai un Leetuvai leelas breesmas; turpretim kādā Leetuvā daļas kņazībā, kur tas būtu atradees zem zinamas uzraudzības, no viņa mazak bij jabīstās, it īpaši eevērojot to, ka tas nebij leels politikis.

Likās, ka Sbigņeva Oļesņicka rūpes bij ļoti dibinatas. Maskavas valstī peepeši notika pārgrozījums: nogāstais Vasilijs Tumšais atkal tika uzcelts uz leelkņaza troni. Mikaeļs bez kavešanās iz svešām zemēm greezās atpakaļ uz Maskavu. Tagad viņam bij cerība, dabūt kara spēku, ar kuŗu vareja dotees uz Leetuvu. Gan leelkņazs Vasilijs karalam Kazimiram solija uzturet meeru, bet tā ka viņš pilnīgi klausija savas mātes Sofijas padomeem, un pēdejā stipri vēlejš, atkal pacelt savu tēvišķo namu, tad bij paredzams, ka meers ilgi nepastāvēs. Te kāds tumšs grēka darbs atsvabīnāja Kazimiru no viņa dzīvām bailēm.

Mikaeļs, sagatavodamees uz kara (1452.), nospreeda nemt svēto vakariņu. Tas notika klosterī. Kāds mūks viņam pāsneeda deevmaizi. Tikko Mikaeļs to bij baidijis, viņš krita gar zemi un izlaida garu: deevmaizē bij atradusēs nāvīga ģifts. Kad iztrūkušees ļaudis saskrēja, mūks pats eeņēma otru deevmaizi un ari turpat uz veētas nomira. Lidz ar viņu nomira ša breesmu darba noslēpums. Tas nekad netika izskaidrots.

Tā beidzās Keistuša slavenais nams, kas simts gadus Leetuvai un pa daļai ari Polijai bij bijis par vairogu un zobinu pret Vācu bruņeneeku ordeņeem, un kas uz gadu simteņeem bij apturejis Vācu tautības un varas izplatišanos uz rīta pusi.

XIX. Jagailoņu laime,

Gedimīna cilts bij dalijusēs dažos zaros. Vislavenakee bij tee, kas saucās pēc viņa dēleem Algerta un Keistuša. Keistuša nams pēc ilgas spīdošas lomas bij beidzees. Bet ari no Algerta dēleem tik veens dibināja valdošu cilti. Tas bij Jagailis. Atlikuše Algerta pēcnākamee turejš pee Kreevu

tautības kā arī pareizticības un arveenu vairak atsvešinājās no valdošā nama; viņi no zemes vairs netika eeraudzīti par prinčiem ar mantojuma tiesību uz troni. Tā viss Ģedimīna un viņa pēcnāceju politiskais mantojums pārgāja uz Jagaila cilti. Jagailam par godu valdošo namu tagad sauca par „Jagailoņiem”.

Jagailam iz pirmās laulības ar karaleeni Jadvīgu nebija bērnu. Gan Jadvīgai 14. laulības gadā piedzima meita, bet tā jau pēc trim nedēļām nomira, un līdz ar viņu nomira arī māte. Uz miršanas gultas viņa izsacīja vēlēšanos, ka Jagailis pēc viņas nāves apprecētu viņas radniecī Annu, kas bija Kazimira Leelā (pēdīgā Poļu karaļa iz Piastu cilts) meitas meita. Jadvīga bija, ka pēc viņas nāves Jagailis atkal nepazaudētu Polijas troni, jo tik caur precību ar Jadvīgu viņš uz tā bija ticis. Minētai Annai bija mantojuma tiesība uz troni, un tadēļ viņas precība ar Jagaili atnesa leelus politiskus labumus, proti novērsa pilsoņu kara Polijā un uzturēja Polijas saiti ar Lietuvu. Jadvīga reiz preekš ša mērķa bija upurējusēs, un tadēļ mirdama rūpējās, ka viņas upura augļi nepazustu. Jagailis izpildīja Jadvīgas pēdīgo gribu. Bet arī Anna pēc kādeem gadeem nomira bez bērniem, un tātad arī Jagaila trešā laulība bija neauglīga. Pa tam Jagailis bija palicis 74 gadus vecs, un jau bija atmetuši cerību, ka tam būs pēcnākami. Poli, gribdami uzturēt saiti ar Lietuvu, tadēļ nospredda, ka pēc Jagaila nāves toreizejam Lietuvai dižkunigaiķstī Vitautam jāamanto Polijas tronis. Bet arī Vitautam nebija dēlu, un viņš tadēļ peerunāja veco Jagaili, precēties ceturto reizi. Par brūti izredzeja Kreēvu kņazēni Sofiju (Galšenu cilts radniecī). Iz šās laulības Jagailam 76 gadu vecumā (1424.) piedzima pirmais dēls Vladislavs un vēlāk otrs dēls Kazimīrs.

Pēc Vladislava piedzimšanas Poļu saeims (Brestā) to eecēla par Jagaila pēcnāceju, un kad Jagailis 1434. gadā nomira, Vladislavs palika par Poļu karaļa zem vārda Vladislavs III. Kādus gadus vēlāk Ungari eecēla jauno Vladislavu arī par savu karaļa. Pa tam viņa jaunākais brālis Kazimīrs pēc Zigmunta nāves tika uz Lietuvas troni, un tā Jagaila cilts valdība bija izplatījusēs pa leelu Vidus-Europas daļu.

Ungaru kronis Vladislavam neatnesa laimi. Ungareem izcēlās karš pret Turkeem, un jaunais Vladislavs, kas bija izgājis karā ar neleelu Ungaru spēku, pazaudeja kauju un dzīvību pie Varnas (1444). Vladislavs bija veenīgais Jagailonis uz Polijas trona, kas bija pilnīgi pārpolots. Visi citi bijuši pus Leiši, pus Poļi, vaj arī leelākā mērā Leiši ne kā Poļi.

Pēc Vladislava nāves Poļu saeims eecēla viņa brāli, Lietuvai dižkunigaiķsti Kazimīru, par Polijas karaļa, zem vārda Kazimīrs IV. Tā abas valstis tika saveenotas zem veena

valdineeka. (Ungari eecēla sevišķu karali.) Ta bij pirmā reize, kad Leetuva palika bez sevišķa dižkunigaikšta. Kazimirs pārvaldīja abas valstis, bet katrai atstāja savu tautisku šķirtu valdišanu. Gan Poļi nepeekusuši pūlejās, peerunāt Leišu aristokratiju pee Leetuvās pilnīga saveenojuma ar Poliju zem veenas Poļu valdības, bet tādi preekšlikumi tika atraidīti, kaut gan tos pastāvīgi atjaunoja un apspreeda neskaitamos kopīgos saeimos.

Kazimira laikā tika izšķirts vecais strids ar Vācu ordeni (Prusijā). Pēc Grinvaldes kaujas un pirmā Tornas meera Vācu ordeņa valstī kārtība vairs nebij varejuse nodibinātes. Pilsētas, kas agrak caur ordeņa bruņeneekem dažadi bij tikušas apspeestas, tagad sāka apspešanai pretootes un 1440 noslēdza Elbingā leelu sabeedribu, pee kuŗas peedalijās ari daudz laicīgu muižneeku, kas tapat dzīvoja cenaidā ar ordeņa bruņeneecību. Sabeedriba, pēc savas zīmes, tika saukta par „Kīrzatas sabeedribu”. (Šis vārds jau bij cēlees kādus 50 gadus atpakaļ, kad daži laicīgi muižneeki saveenojās preekš savu teesību apsardzības pret ordeņa varmācībām.) Kīrzatas-sabeedriba, nevarēdama ar pašas spēku aizstāvet savas teesības pret ordeni, sauca palīgā Poļu karali Kazimīru. Tā atkal izeclās karš starp Poliju un Vācu ordeni (1454). Karš vilkā 12 gadu. Leelaku kauju viņā daudz nebij, bet tai veetā notika neskaitami sīki kaučiņi, piļu un pilsētu aplenkšana. Prusijas pilsētas šai karā uzcitīgi palīdzēja pret ordeni. It īpaši Dancīga izpelnijās leelu slavu. Viņa bij eegādajusēs stipru kara flottu, kas pārvaldīja Baltijas jūru un nepeelaida palīdzības sūtišanu no Livonijas ordeņa puses. Sausuma ceļš no Livonijas uz Prusiju, kā zinams, bij aiztaisīts caur Žemaiti, kas peedereja pee Leetuvās. Leiši pee minētā Polijas kara pret Vācu ordeni gan daudz nepeedalijās, bet viņi ceeti uz to lūkoja, ka caur viņu zemi ne-eetu, kara pulki iz Livonijas uz Prusiju. Reiz kāds jātneeku pulks iz Livonijas mēģināja ātri izjāt caur Žemaiti, bet tas neizdevās. Žemaiši to sakēra un sakava, pekam 70 Vācu jātneeki tika nonāveti. Beidzot Vācu ordeņa spēki bij izgājuši, un tas bij peespeests, padotees. Tornā 1466. noslēdza meeru (kas teek saukts par otro Tornas meeru). Vācu ordens šai meerā atdeva Polijai pusi no savas valsts (ne tik visus zemes gabalus uz vakareem no Vislas upes, bet ari Kulmas, Marienburgas un Elbingas apgabalus Vislas rīta pusē). Ordeņam palika tik veena Rīt-Prūsijas daļa, kuŗai par galvas pilsētu bij Karalauči. (Še ordeņa leelmeistars tagad uzcēla savu sēdekli, jo ordeņa agrakā galvas pilsēta Marienburga bij krituse Poļu rokās.) Pee tam Vācu ordeņam šai meera ligumā vajadzēja atzīt Polijas karali par savu virsvaldineeku.

Kazimirs IV. bij apprecets ar Austreešu princesi Eliza-

beti, un viņam no tās bij 6 dēli un 7 meitas. Tas bij bagats prinču krājums, iz kuŗa kaimiņu zemes vareja dabūt valdineekus, ja tādu trūka, jo Jagailoņu cilts stāveja tādā godā un slavā, ka uz viņu katra kaimiņu tauta greeza savas acis. Tai laikā Bohemijā i pēc Jorġa Podibrada nāves bij vajadzīgs karālis, un Čēķi par tādu eecēla Kazimira vecako dēlu Vladislavu. Vēlāk arī Ungarēem pēc Matija Korvina nāves bij vajadzīgs karālis un tee eecēla to pašu Vladislavu, kas tādā veidā saveenoja Bohemiju ar Ungariju. Kad Kazimirs 1492. gadā nomira, viņš bija nosacijis, ka par Polijas karāli tiktu eecelts viņa otrais dēls Jānis Albrechts un par Leetuvā dižkunīgaikšti trešais dēls Aleksanders. Viņa nosacijums tika izpildīts no Polijas un Leetuvā saeimeem. Eevērojams ir, ka Jagailoņu laikā karaļiem Polijā vēl bij deezganā stīps svārs, kaut gan viņu teesības pēc likuma bij ļoti aprobežotas. Pa daļai šis svārs izskaidrojās caur minēto karaļu ilgu valdišanu, pa daļai arī caur to, ka viņu spēks vareja pabalstītees uz Leetuvu. Ja dažs Jagailonīs Polijā atļāva muižneecībai pāraku varu, tad tas izskaidrojās tik ar viņa rakstura vājību, bet nevis caur āriġa spēka trūkumu.

Jānis Albrechts drīz nomira, un Polijā eecēla viņa brāli, Leetuvā dižkunīgaikšti Aleksanderu, par savu karāli (1501). Tā Polijā un Leetuvā atkal tika saveenotas zem veena valdīneeka. Tas arī bij īstais nolūks pēc viņa eecelšanas. Polijā arveenu mekleja eecelt Leetuvā dižkunīgaikšti par savu karāli, lai saite starp abām valstīm tiktu uzturēta. Aleksandera laikā Leetuvāi nācās vēst kara pret Maskavā valsti, un tai laikā ar Leetuvu bij sabcēdrojēes Livonijas ordenis, pār kuŗu valdīja gudrais ordeņa meistars Valters von Plettenbergs. Leetuvāi šai kara nebij svarīġu notikumu un kara arī nepadarīja svarīġu pārgrozījumu.

Kad Aleksanders 1506. gadā nomira bez bērneem, tad Leetuvā saeims, grībedams parādīt savu patstāvību pret Poliju, steidzās pirmāis sev eecelt jaunu dižkunīgaikšti. Par tādu izredzeja Aleksandera jaunāko brāli Zigmuntu. Poļeem ne kas neatlika, kā eecelt Zigmuntu arī par Polijas karāli. Viņa laikā kaimiņu valstīs, bidamās no Jagailoņu spēka pārakas izplatišanās, mēġināja pret šeem noslēġt leelu sabcēdribu. Pēc sabcēdribas grībeja peedalītees Vācu ķeizars un Austrijā valdīneeks, Maskavā jeb Kreevijā leelkņazs, abi bruņeeku ordeņi u. c. Bet aiz dažeem cēloņeem sabcēdriba neizdēvās. Livonijas ordeņa meistars Plettenbergs pēc tās nepeedalījās, jo viņš bijās no Maskavā valsts spēka pārakas augšanas, un bij saeīs skatītees uz Leetuvu kā uz Livonijā atbalstu pret Maskavu. Vācu ķeizaram (un Austrijā valdīneekam) Maksimilijānam radās daudz darba citās veetās. Tā tad beidzot atlika tik Maskavā valsts un Vācu ordenis Pru-

sijā. Maskava kaŗoja pret Leetuvu, un Vācu ordens sacēlās pret Poliju. Sprotams, ka Poļeem kaŗš pret ordeni nebij grūts. Vācu ordens pilnīgi tika izpostīts un uzcelts, un pēdigais ordeņa meistars Albrechts (iz Brandenburgas Hohen-collernu cilts) dabuja senako ordeņa zemi Rīt-Prusiju par hercoga valsti zem Polijas virsvaldības (1525.). Daudz grū-taki Leetuvai nācās kaŗš pret Maskavu. Poļi tai nepalīdzēja tadēļ, ka Leiši pretojās savas valsts pilnīgam saveenojumam ar Poliju. Šai kaŗā Leetuvā kaŗa spēks panāca spīdošu uz-varu pee Oršas (8. septembrī 1514.). Leetuvā spēks pasīvēja iz 31,000 vīreem (zem kuņīgaikšta Ostrožska vadišā-nas), un Maskavā spēks skaitīja 80,000 vīru; tomēr pēdejee breesmīgi tika sakauti, tā ka līdz 30,000 esot tikuši nonāvēti, un bez tam leels pulks savangots. Savangoto pulkā atradās 8 augstaki vadoņi, 37 apakšvadoņi un 1500 muižneeku. Ja no šās uzvaras Leetuvai tomēr neatleca tādi augļi, kādus va-reja gaidīt, tad tas izskaidrojās caur cēloņeem. par kuŗeem vēlāk runasim.

Zigmunts valdīja līdz 1548. gadam. Jau 1529. gadā viņš bij savu jauno dēļu Zigmuntu Augustu eecēlis par Leetuvā dižkuņīgaikštu un to licis kronēt ar Ģedimīna ce-puri. Pēc tēva nāves Zigmunts Augusts no Poļeem tika ee-celts arī par Polijas karali. Viņa laikā Leetuvai pēveenoja Kurzemi un Vidzemi.

Bet kamēr Jagailoņu laime tik leeliski uzplauka, Leišu tautai un Leetuvā valstī bij radees sevišķs eenaidneeks, kas izpostīja tautu un valsti un visu, ko Leiši caur gadu simteņu varonību bij panākuši.

XX. Leetuvā postitajs.

Daudz gadu simteņu Leišu tauta bij dzīvojuse ar zobenu rokā. Ne kad vēl ne veenai otrai tautai pasaulē nav bijis jāved pastāvīgs kaŗš tik ilgus gadu simteņus pret vareneem kaimiņeem uz visām pusēm. Citām, leelakām tautām kaŗi dažkārt bijuši vedami tik kādos robežu apgabalos, bet mazā Leetuvā ne kur nebij droša pret eenaidneeku eelaušanos, un katrs kaŗš bij sajūtams visā tautā. No tā laika, kad Tatari eelauzās Rīt-Europā un nodibināja savu valdību pār Kreeviju, Leetuvā palika preekš citas Europā par vairogu pret šo kul-turas nīdeju uzbruceeneem. Leetuvai bij jacees mūžīgo Ta-taru kaŗu smagā nasta, un Leiši bij pirmee, kas Rīt-Europā zemēs sāka laust Tataru varu.

Tādos apstākļos peespeesta pee nebeidzameem kaŗeem, Leišu tauta nevareja tēret daudz darba preekš zinību un mākslu kopšanas. Kā vecee Romneeki, viņa bij kaŗeivju tauta, kuŗas zeme līdzinājās kaŗa nometnei. Kaŗeivju un kaŗa vadoņu īpašības, kā arī politiska gudriba pee viņeem

attīstījās, bet ar dzīves izdaiļošanu tee nevarēja tik daudz nodarbotees kā Reetrum-Europā. Ari jaeevēro, ka Leišu tauta dzīvoja tālu no zinību un mākslu pirmā avota. Kad pēc tautu staigāšanas laika beļgām zinības un mākslas sāka moštees un izplatitees, tad Itālija bij šās kustešanās viducis. Iz Itālijas gaisma nāca Francijā un Vācijā. No Vācijas ta izplatījās tālak uz rīta pusi. Saprotams, ka gaismai Leetuvā bij janonāk vēlāk, nekā zemēs, kas atradās Itālijai un Vācijai tuvaki. Pee tam pagāņu ticības ilgā uzturešanās pee Leišiem bij bijuse leels šķērslis Leetuvās saītēm ar Reetrum-Europu.

Turpretim Polija s stāvoklis bij daudz laimīgaks. Leetuva to bij apsargajuse pret Tataru uzbruceeneem, Leetuva bij atvilkuse Vācu bruņeneeku ordeņu leelako spēku (kas citadi būtu spaidijis Poļus). Kamēr Leiši, tā sakot, stāveja par sargeem vētrā un negaisā, tamēr Poļi sēdeja siltā pajumtē. Otrkārt Polija atradās augšminetam gaismas avotam tuvaki ne kā Leetuva, un tadēļ viņā itin dabiski zinību un mākslu kopšana vareja agrak eesāktees ne kā Leetuvā. No tam iznāca, ka tai laikā, kad Leetuva un Polija zem Jagailoņu valdības sāka tuvotees un veenotees, Poļi kulturas ziņā bij spēruši prāvākus soļus uz preekšu ne kā Leiši. Starp Leišiem un Poļiem toreiz pastāveja gandrīz ta pate starpība, kā vecos laikos starp Romneekem un Greeķeem, kad tee satikās un sāka tuvotees. Neveenadība pastāveja tik eekš tam, ka Romneeku tauta skaita pēc bij daudz leelaka par Greeķu tautu un tadēļ stāveja uz drošāka pamata, turpretim Leišu skaits bij par Poļu pūlku daudz mazāks.

Tomēr pa pareizu attīstības ceļu staigajot, Leiši ari minetā kulturas ziņā būtu varejuši panākt un pārspēt Poļus. Dēļ Leetuvās spēka augšanas vairs nebij jabistās no āreju eenaidneeku uzbruceeneem. Leiši tik pat enerģijas jeb stingrības, kā ari gāra mundrības un uzcītības ziņā bij par Poļiem pāraki, un visa sadzīves būšana pee viņeem stāveja uz kreetnaka pamata, jo pee viņeem zemākās kārtas nebij tā apspeestas un nicīnatas, kā pee Poļiem. Ja Leiši kulturas kopšanas ziņā būtu palikuši uz ta paša ceļa, uz kuŗa tee bij sasneeguši savu politisko attīstību un spēku, tad tee droši vareja ceret leelus panākumus. Šis ceļš bij patstāvīga tautiska attīstība. Deemžēļ Leiši nepalika uz minetā ceļa. Radās gudrineeki, kas sludināja, ka neesot vajadzīgs pūletees ar Leišu tautiskas kulturas pacelšanu, jo varot ņemt gatavu kulturu no Poļiem. Esot tik jaeemācas Poļu valoda, un viss Poļu kulturas krājums esot atvērts. Un re, pee Leišu augstākām šķirām eesākās jauna kustība. Tee sāka mācitees Poļu valodu, sāka pārpoļotees. Viņeem valsts un politiskās leetās beeži nācās satiktees ar Poļiem, un daudz Poļu ari eenāca Leetuvā uz dzīvi. It īpaši garīdznee-

ei ba Leetuvā nastāveja iz Poļu eēnācejeem. Kā zinams, kri-
stiga katoļu ticiba Leetuvā tika eevesta iz Polijas, un tadēļ
jaunee kristigee garīdzneeki itin dabiski bij Poļi. Leiši, kas
gribeja palikt par kristigeem garīdzneekēem, tika uzauzī-
mati Poļu skolās un pārpoļoti. Poļu karaļi iz Jagailoņu cilts
dažkārt mēdža ilgi uzturetees Leetuvā, un viņēem tad ik rei-
zes bij līdz leela Poļu pavadoniba. Tā pee Leišu augstakām
šķirām sāka izplatitees tā sauktais „polonisms“, tas ir
Poļu valoda, Poļu tautiba un Poļu gars. Pārgrozišanās, kā
saprotams, nenotika ātri; bet kad minētā kustēšanās bij pa-
stāvejuse gadu simteni, viņas augļi arveenu stipraki bij re-
dzami. Polonismam bij patīkams ārigs izskats, un tadēļ
neveens nedomāja, ka no ta Leetuvai varetu rastees nelabumi.
Un tomēr veenigi viņš ir palicis par Leetuvās postitāju.

Augstako Leišu šķiru pārpoļošana un Poļu kulturas
kopšana atnesa Leetuvai daudz leelu nelabumu. Pirmais bij,
ka pašu Leišu tautiska kultura netika kopta. Tā ka
augstakās šķiras bij sākušas atrautes no Leišu tautības,
tad neveens vairs negribeja nodarbotees ar šās tautības un
valodas pacelšanu un attīstību. Labakee spēki pārgāja Poļu
tautībā un strādāja preekš Poļu interesēm. Bet preekš leela
tautas vairakuma veenigi Leišu tautas kultura bij derīga.
Poļu valodu vareja eemācitees tik kāds mazaks pulciņš. Tā
tad no ta laika, kad eesākās Leetuvās augstako šķiru pārpo-
ļošana, pašas Leišu tautības un kulturas eekšējais spēks sāka
eet mazumā.

Otrais nelabums bij, ka caur augstako šķiru pārpoļo-
šanu tautā izcēlās plaisums. Augstakās šķiras, pee
citas tautības peederedamas, sāka no zemakām atrautes. Tā
kā par pēdejo attīstību neveens nerūpejās, tad viņu gara
spēki sāka mazinātees, un viņas pastāvīgi krita leelakā ni-
cinašanās. Līdz ar Poļu tautības peepemšanu Leišu aristo-
kratija peepēma arī Poļu šlachtas greizās domas par sadzīves
jautajumeem un zemakām šķirām. Augstakās šķiras Leetuvā,
pēc Poļu preekšzīmes, vēlāk sāka nicinat un apspeat zema-
kās. Tā visa Leišu tautas attīstība tika aptureta un samai-
tata. Agrakais spēcīgākais Leišu patriotisms pee tautas
leelakās daļas sāka izzust, jo zemakām apspeesām šķirām
tikpat saprašana kā interese pee tēvijas leetām gāja mazumā.

Trešais nelabais auglis bij Leetuvās Leišu un Kreevu
šķelšana. Kā zinams, vecee Leiši uztureja ar Leetuvās
Kreeveem ceetu draudzību. Leiši atļāva Kreeveem savu tau-
tisko attīstību un ticības brīvību. Abas tautības kavās brā-
līgi kopā uz kaujas laukeem pret ārejeem eenaidneekēem.
Ši vecā draudzība nu tika trauceta. Jau caur Leišu pāreesanu
katoļu ticībā bij cēlusēs zinama škelšanās, jo Kreevi peedereja
pee pareizticības, un katoļu garīdzneeki gribeja izplatīt katoļu
ticību arī pee Kreeveem. Se garīdzneeki panāca dažus likumus

un nosacijumus, caur kuŗeem pareizticigo teesibas tika aprobe-
 zotas. Saprotams, ka Kreevi to ņēma par ļaunu. Tomēr ti-
 cības leeta veena pate vēl nebūtu radijuse leelu plaisumu,
 jo Leišu augstakās šķiras, kā jau agrakos rakstos izskaidrots,
 ticības leetas bij ļoti paccetigas, un it īpaši pret pareizticību
 izturejās draudzīgi. Bet kad caur Leišu augstako šķiru pār-
 pološanu Poļu nepaccetīgais gars sāka valdīt arī Leetuvā,
 tad Leišu aristokratija kopā ar Poleem sāka spaidīt
 Kreevu tautību. No tā briža Leetuvā Kreevu provin-
 ces sāka skatīties uz Leetuvu ar vājaku mīlestību un sāka
 greest savas acis uz citu pusi. Ap to laiku pē Leetuvā
 rīta robežam bij izcēlusēs stipra Maskavas jeb Kreevijas
 valsts. Maskavas leelkņazs Ivāns III. 1480. gadā bij no-
 kratījis Tataru jūgu, bij saveenojis ar savu valsti visas ma-
 zās kņazības, it īpaši Novgorodu un Pskovu ar visu Zeemel-
 Kreeviju, un tādā kārtā bij dibinājis stipru Kreevu valsti,
 kuŗas robežas sagāja ar Leetuvu. Pēdejās Kreevi, redzedami
 savu teesību mazinašanu, sāka likt savu cerību uz savu kai-
 miņu Kreevu valsti. Tas parādījās jau tā laikā, kad Sig-
 munts I. kaŗoja pret Maskavas valsti un kad Leiši panāca
 slaveno uzvaru pē Oršas. Smolenska un daži citi apgabali
 pē Leetuvā rīta robežam (Čerņigova Brianska, Staroduba)
 toreiz bij padevušees Maskavas leelkņazam un palika tur arī
 pē minētās slavenās kaujas, atraudamees no Leetuvā.

Tādi bij polonisma augļi Leetuvā. Blakus šim leelajam
 postitajam vēlāk (sākot no 16. gadu simtņa otrās puses)
 gāja vēl kāds mazaks postitajs, proti Žīdu izplatīšanās.
 Polijā caur sevišķeem cēloņeem jau agrak bij eevēees ļoti
 leels Žīdu pulks, un pēdejee iz Polijas sāka izplatīties Lee-
 tuvā. Gan netaisnība teem, kas vispārīgi apvaino Žīdus par
 ļaužu sūcejeem un citādu nelabumu atnesejeem. Žīdi Lee-
 tuvā ne būt nav bijuši ļaunaki cilvēki par citeem; viņi ta-
 pat kā citi deezgan grūti pelnijuši savu maizi, un pa leela-
 kai daļai veduši nabadzīgu dzīvi. Bet nelabumi no Žīdu iz-
 platišanās cēlās pavisam sevišķā ziņā, bez ka pašus Žīdus
 tadēļ varetu apvainot. Proti, tāpat kā Polijā, Žīdi arī Lee-
 tuvā sāka ceņemt videjās šķiras veetu, un it kā ķilis
 eespeedās starp zemnekeem un muižneecību. Caur to ze-
 makā šķira no augstakās vēl vairak tika attālinata. Vīrs iz
 zemneeku kārtas tagad vairs nevarēja paceltees, jo pilsēt-
 neeku šķira pastāveja iz Žīdeem, kas to savā pulkā neuz-
 ņēma. Tāda būšana Poļu šļachtai patika, jo ta veicināja viņ-
 ņas aristokrātisko stāvokli. Paši Žīdi, kuŗeem nebij tautības
 un ticības saites ar zemnekeem, un kas atkarajās tik no
 augstaku šķiru žēlastības, nevarēja mazināt vaj aprobežot
 šļachtas spēku. Poļu šļachta tadēļ pate pē tam palīdzēja,
 ka tautiskā videjā šķira izzuda, un ka viņas veetā eestājās
 Žīdi. Kad Poļu šļachtas gars eesakņojās pē Leetuvā muiž-

necības, tad arī šī sāka spaidīt tautiskos pilsoņus un viņu veetā eevest Židus. Leišu pilsētu brīvība, kas no Jagaila laika dibinājās uz tā saukteem Magdeburgas likumeem, pēc tam veegli tika apspeesta un senakee Leišu pilsētneeki pa daļai iznīka, pa daļai pārvērtās par Poļeem.

Tā Leišu tautas un Leetuvās eekšejsais spēks sāka zust. Ne vis āreji eenaidneeki lauza šo spēku, bet tas gāja bojā caur eekšejeem cēloņeem. Gan vēl pastāveja slavenais Leetuvās vārds, bet šai valstī pate Leišu tautība vairs nespēja valdošo spīdošo lomu. Pate Leišu tautība, kuras varonība gadu simteņus visu Rit-Europu bij pildijuse ar savu slavu, grima pastāvīgi dziļaki un beidzot palika par nicinātu, vērdzībā nospeestu zemneeku vārdu. Leišu tauta sāka nogrimt ī kā dziļā naktī un aizmirstībā. Šis bēdigais pārgrozījums it īpaši sāpīgi bij sajūtams, kad driz pēc tam Leetuvai atnāca laimeš bridis, kurā viņa panāca to, pēc kam Leišu varoņi, no Mindauga laikeem sākot, gadu simteņus veltīgi bij censusēes. Laime atnāca, bet jau bij par vēlu.

XXI. Latvijas saveenošana ar Leetuvu.

Vācu valdības nodibinašana Baltijas peekrastē bij Latveešu-Leišu tautas meesai padarijuse leelu robu. Kad Mindaugs sāka salasīt un saveenot Latveešu-Leišu ciltis (kas saucās: Žemaiši, Zemgaleeši, Latvji u. c.), tad tās ciltis, kas atradās uz zeemeleem un apdzīvoja tagad saukto Latviju, pa leelakai daļai jau bij nākušas zem Vācu virsvaldības. Tas bij sāpīgs pazaudejums, jo Latveešu-Leišu tauta nebij leela. Latvijas pazaudejums pataisija Mindauga valsts pamatu nedrošu. Leetuvai pēc tam vairs nebij dabisko robežu, un viņai uz visām pusēm bij eenaidneeki. Leišu valsts un tautas attīstībā būtu bijuse eitada, ja ta būtu dibinajusēs uz visu Latvju-Leišu cilšu pamata. Tad Poļu tautība ne kad nebūtu varejuse eegūt Leetuvā valdību. Deemžēl Vāceešu atnākšana eesākās jau tai laikā, kad Latvju-Leišu ciltis vēl nebij saveenotas zem veena valdineeka. Simts gadu vēlāk Vācu brupeneeki būtu atraduši saveenotu stipru Latvju-Leišu valsti, un tad Vācu valdība Baltijas peekrastē vairs nebūtu varejuse izceltees.

Mindaugs un viņa pēcnāceji nepeekusuši dzinās pēc minētā roba pildijuma, pēc Latvijas peeveenošanas pee Leetuvās. Zaur to Leetuva ne tik pate būtu stiprinajuse savu spēku, bet arī būtu atsvabinajusēs no bīstama eenaidneeka savos zeemeļos, jo Livonijas ordens tapat no savas puses pūļejās eegūt Leetuvu, vismazak Žemāiti. Gan Leetuvās valdineeki un tauta bij varoņi, bet leelais eenaidneeku pulks no visām pusēm neatļāva Leišeem, leetot visus spēkus pret Vāceešeem. Beidzot pēc Leetuvās saveenošanas ar Poliju,

šis valstis dabuja pārsvaru pār Vācu ordeņeem. Prusijas ordens krita pirmais, un tad atnāca pēdīgā deena arī ordeņam Livonijā.

Livonijas ordens dabuja nāvīgo grūdeenu no citas puses. Jau ordeņa meistars Pletenbergs bij paredzejis, ka Livonijas valstij draudeja leelas breesmas no rīta puses, jo šē bij izplatijusēs leela stipra Maskavas jeb Kreevijas valsts. Pletenbergs tadēļ leedzās saheedrotees ar Maskavu un citām valstim pret Leetuvu. Pletenberga laikā Livonija vēļ bij varejuse atturetees pret Maskavas uzbruceeneem. Pee Pskovas (1502.) Pletenbergam bij izdevees sakaut Kreevu kara spēku, un caur to apdrošināt Livonijai 50 gadu meeru. Šai laikā Maskavas valsts spēks pastāvīgi auga. Ne tik robežas uz āreeni tika izplatitas, bet arī valsts eekšējais spēks auga caur daļas kņazību iznīcīnašanu un veenības nodibīnašanu. It īpaši augstu pakāpeenu sasneedza Ivans IV. Vasiljevičs (kas vēļak izpelnijās pavārdu „Breesmigais“). Viņš peeveenoja savai valstei Kazanās un Astrachanās Tataru valstis. Maskavas spēka augšanai par ārigu zīmi notika arī valdīneeka tituļa pārgrozījums. Ivans IV. peeņēma tituli „cars“.

Bet preekš īsta valsts spēka nodibīnājuma Kreevu valstij bij vajadzīga kāda jūrmaļa, no kupeenes tai būtu panākama saite ar citām Europas valstim. Maskavas valstij gan bij veena jūra, proti Baltā jūra augstos zeemeļos, bet ceļš uz tureeni no citām Europas zemēm bij grūts un saveenots ar leelām breesmām, jo jūra tur pa leelakai daļai bij vaj aizsaluse, vaj caur ledu nedroša. Preekš saites ar Europu Maskavai vareja deret tik divas jūras, proti Melnā jūra un Baltijas jūra. Melnās jūras peekraste peedereja Krimas Tatarēem, un jūreelas, kas saveenoja Melno jūru ar Vidus jūru, stāveja zem Turku valdības, kuŗa tolaik bij sasneeguse savas varas augstako pakāpeenu. Eegūt Melnās jūras peekrasti un minētās jūreelas, tas Maskavas valstij nebij eespējams. Turpretim veeglaks darbs bij, eegūt Baltijas jūrasmalu. Šē pastāveja Livonijas ordeņa valsts, kuŗu pārvarēt nevareja nāktees grūti, it īpaši eevērojot, ka šai valstij trūka vajadzīgā eekšējā spēka. Livonijā valdīja veena tautība pār divām citām, un te arī valdošās tautības vidū trūka veenprātības. Stīpas vispārigas valdības nebij, un visa Livonija līdzīnājās daudz valstiņu saheedrībai. Pee tam arī šai valstī ilgajos meera gados nebij notikuse sagatavošanās uz leelu karu. Maskavas spēka stīprā augšana nebij tikuse eevērota, un Livonijas valdošās šķīras apmeerinājās ar pagājušo laiku kara slavu.

No 1558. gada eesākās uzbruceeni no Maskavas puses. Ārigais eemeslis bij kāds strīds par meslu, kādu Ivans IV. prasīja no Terbatas bīskapa apgabala. Kreevu kara pulkeem

bij leels spēka pārsvars, tā ka Livoneeši klajā laukā nedrīkšteja teem preti stātees, un ja viņi to mēģināja tad tika sakauti. Bet zemē atradās daudz apceetinātu pīļu un pilsētu, kuŗu eņemšana Kreeveem nācās grūti, jo tolaik vēl nebij tik spēcīgu leelgabalu, kādus vēlāk izgatavoja. Pīlis un pilsētas bij šķērslis, kadēļ Kreevi nevarēja ātri eņemt visu peekrasti. Lai varetu peespeest Livoniju pee padošanās, Kreevu pulki breesmīgi sāka postīt visu zemi. Ēkas tika nodedzinatas, kustama manta atņemta, un cilveki apkauti vaj aizvesti par vangineekeem. Ši postišana beidzot lauzā ordeņa valsts pretestību. Bet padotees Maskavai Livonija negribeja, jo visi pārak bijās no Ivana Breesmigā un no viņa leelās varas, kas sev blakus neceeta nekādas aristokratijas. Tadēļ Livoneeši sauca palīgā citas valstis, it īpaši Leetuvu un Zveedriju. Tās negribeja leegt palīdzību, bet pagēreja Livonijas padošanos par palīdzības algu. Igaunija bij pirmā, kas atkrita no ordeņa; tā padevās Zveedru ķēniņam. Pēdīgam ordeņa meistaram Gothardam Ketleram palika tik Vidzeme un Kurzeme. Nespēdams ilgaki turpināt kuŗu pret Ivanu Breesmigo, ordens beidzot eesāka saruņas ar Leetuvu. Viņas veicās, jo 28. novembrī 1561. Vilņā noslēdza padošanās līgumu (Pacta subjectionis), pēc kuŗa Livonijas bruņeneeku ordens tika atcelts, un Vidzeme un Kurzeme nāca zem Leetuvās valdības, tik ar to ziņu, ka Gothards Ketlers dabuja Kurzemi par hercoga valsti zem Leetuvās virsvaldības. Peecus gadus vēlāk mineto zemju saveenojums ar Leetuvu no jauna tika apstiprinats caur sevišķu līgumu Gradnās pilsētā, pee kam Leetuvās valdneeks Zigmunts Augusts 26. decembrī 1566. izdeva saveenojuma apstiprinašanas rakstu (Diploma Unionis). Ivans Breesmigais gan tik veegli neatsacijās no saveem nodomeem uz Baltijas peekrasti, bet Leetuva un Polija, kopā ar Zveedriju laimīgi karodamas, viņu pee tam peespeeda. Tā tad beidzot bij panākts Leetuvās ilgas cenšanās mērķis: Latvija atkal bij saveenota ar Leetuvu.

Te nu parādījās nelabee augļi, kādus polonisms bij atnesis Leetuvai. Augstakām pārpoļotām Leišu šķirām vairs nebij intreses pee Leišu-Latvju tautības. Leišu tautība pašu mājās bij pazaudejuse valdošo stāvokli un sākuse grimt; tadēļ tā arī nevarēja palīdzēt Latveešem. Būtu Latvijas saveenošana ar Leetuvu notikuse tādā laikā, kad Leetuvā valdīja Leišu tautisks gars, tad iznākums būtu bijis pavisam citads. Tad Vācu tautības valdība Latvijā būtu tikuse lausta. Bet pārpoļotai Leetuvās valdībai nebij intreses, atsvabināt Latveešus no Vāceešu valdības. Tā kā zemes pārpoļošana nebij izdarama, tad atstāja Vācu valdību netraucetu. Vācu tautības valdība vēl pilnīgi tika apstiprinata caur privileģijas rakstu, kādu Zigmunts Augusts esot izdevis pee minotā salīguma noslēgšanas Vilņā. Raksts teek saukts par Zig-

munta Augusta privileģiju (Privilegium Zigismundi Augusti). Vaj šī privileģija pateesi no Zigmunta Augusta tikuse parakstīta, nav droši zināms. Livoneešu veetneeki pee minētām sarunām to bij cēlušī karaļam preekšā, un pēc tam apgalvoja, ka Zigmunts Augusts to esot parakstījis. Kad vēlāki no Poļu puses pagēreja, lai uzrādot privileģijas rakstu, tad atbildeja, ka esot pazudis. Viņš arī ne kad netika atrasts. Bet kā arī nebūtu ar parakstu gājis, minētās privileģijas šaturs palika spēkā, un ša satura svarīgākā daļa bij, ka Vāceeši patureja savu agrako valdību pār Latveešem.

Tā Latvijas saveenošana ar Leetuvu neatnesa nekādus labus augļus nedz Leišem, nedz Latveešem. Saveenojums preekš tam bij nācis daudz par vēlu. Leetuvās spēks caur šo netika stiprināts, jo Latvijā valdīja tautība, kurai bij pavisam savadas intreses. Un tomēr tāds stiprinājums Leetuvai būtu bijis ļoti vajadzīgs, jo jau tuvojās brīdis, kurā Poļi nodomāja pataisit galu Leetuvās politiskai patstāvībai. Jau ilgus gadus Poļi bij censušeis, panākt pilnīgu saveenojumu starp Poliju un Leetuvu, lai abām valstīm būtu veena kopīga Poļu valdība. Tādam saveenojumam ilgi pretojās arī pārpolotā Leišu aristokratija, un tomēr tas deenu no deenas tuvojās. Eekam atstāstam šo nožēlojamo Leišu vēstures galu, mums jārunā vēl par kādu pēdīgo līdzekli, caur kuru Leišu aristokratija mēģināja glābt Leetuvās patstāvību. Tas bij protestantisms.

XXII. Protestantisms Leetuvā.

No ta laika, kad Leišu dižkunīgaikštis Jagailis uzkāpa uz Poļu troni (1386.), Leetuvai un Polijai beeži bij kopīgs valdīneeks. It īpaši no 1445. gada, kad dižkunīgaikštis Kazimirs tika par Poļu karali, pee tam paturedams arī Leetuvās valdīšanu, abas valstis stiprāki sāka tuvoties. Tomēr viņas nebij saveenotas, jo katrai bij sava seviška valdība. Leetuvā par peem. pēc likuma neveens Polis nedrīksteja dabūt valdības amatu, nedz arī eegūt nekustamu īpašumu, nedz arī tik pārāk ilgi dzīvot šai zemē. Likums gan dažkārt tika pārkāpts, bet tomēr tas attureja Leetuvās pāraku pārplūdišanu caur Poļeem (kā arī caur Žīdeem). Un tas Leetuvai bij par svētību. Pārpoloto Leišu pulks vēl nebij ļoti leels. Pārpolotee Leišu aristokrati no tautas nebij pavisam atsvešinājušeis. Viņeem vēl bij palikuse kāda Leišu tautības daļa. Viņi runāja arī leitiski, saucās par Leišem, tureja dārgā peemiņā Leišu pagatni un slavu un karsti mīleja savu tēviju, Leetuvu. Saprotams, ka tādi viri nevereja būt pārāk leeli Leišu tautas spaiditāji. Zemākām, šķīrām Leetuvā arveenu vēl bij daudzkārt labāks stāvoklis ne kā Polijā, kaut gan tas vairs nebij tāds, kāds vecākos laikos. Saprotams,

ka tik pat Leišu aristokratija, kā tauta vēlejš uzturet Leetuvu patstāvību pret Poliju.

Turpretim Poļi karsti vēlejš, iznīcināt robežu starp Leetuvu un Poliju, vēlejš saveenot abas zem veenas kopīgas valdības. Caur to Poļi cereja sev atklāt ceļu uz Leetuvu valsts amateem un muižām. Jo vairak Poļu tautība sāka Leetuvā eesakņotees, jo stiprakas palika Poļu cerības uz mineto valstju saveenojumu jeb uniju. Leišu vadoņi ar brīnīšanos un rūpem redzeja, ka Poļi savos pagērejumos palika gadu no gada drošaki, un ka turpretim Leišu pretestība pastāvīgi palika vājaka. Sāka meklet pēc cēloņem, no kam tāda domu grozišanās nākuse, un beidzot spreeda, ka vaina meklejama ticības saitē un garīdzniecībā. Leišiem un Poļiem, kā zinams, bij veena kopīga katoļu ticība. Vecakos laikos ticības veenība bij daudz stipraka saite, nekā tagad. Turpretim tautas ar neveenadām ticībām bij grūti saveenojamas. Tā tad ticības saites pārraušana acim redzot bij līdzeklis, atsvešināt veenu tautu no otras. Pee tam še vēl bij eevērojams, ka katoļu garīdzneeki Leetuvā viscauri turejās pee Poļu tautības un strādāja preekš Poļu interesēm. Ja nu Leiši atstāja katoļu ticību un peeņēma citu, tad Poļu svaram Leetuvā vajadzēja eet mazumā.

Ap to laiku gandrīz visā Europā notika reformācijas kustība. Reformācijas mācības Leetuvā ātri tika zinamas pa divejadeem ceļiem. Vispirms caur Leišu aristokratiju. Tolaik Leetuvā pastāveja ceradums, ka jaune Leišu aristokrati daudz ceļoja pa svešām zemēm. Visas universitētes Italijā, Vācijā, Francijā, visi valdineeku pilsgalmi, tā sakot, bij pilditi ar spidošās Leetuvu aristokratijas dēleem. Šee iz Vācijas pārnese reformācijas mācību. Otrkārt reformācija eeradās Leetuvā caur Vācu pilsoņiem Leišu pilsētās. Pēdejās dzivoja daudz Vācešu, kas dabuja jauno mācību iz Prusijas un Livonijas. Viņi to sludināja arī Leišiem, kureem tā ļoti patika. Drīz radās reformācijas sludinātāji arī iz dzimteem Leišiem. Svarigakais sludinātājs iz Vācešiem bij Vinklers, un iz Leišiem Kulva.

Vēl japeemin, ka Leišu aristokratijai no reformācijas peeņemšanas atlēca arī citā ziņā labums. Viņa caur to lauza pāvesta un garīdzneeku varu Leetuvā, un dabuja baznīcas leetu pārvaldību (par peem. mācītāju eecelšanu) savās rokās. (Tāds cēlons bij veicinājis reformācijas leetu arī Livonijā, Prusijā un daudz citās zemēs.) Aristokratijai Leetuvā bij pee tautas leels svars, un šai leetā tauta ar leelako labpatikšanu staigaja savai aristokratijai līdz, jo reformācijas peeņemšana gāja pret Poļu varu un tadēļ bij Leišu patriotiska leeta.

Caur viseem augšmineteem cēloņiem reformācija Leetuvā izplatijās ļoti ātri. Teem, kas pazīst tagadejo stingro katoļu

garu šai zemē, gan skanēs ļoti ērmoti, ka kādus trīs gadu simteņus atpakaļ gandrīz visa Leetuva bij pārgājuse protestantu ticībā. No daudz simtu draudzēm Zemaītē tik sešas esot palikušas pee katoļu ticības, un tādā pat mērā jaunā mācība izplatījās citās Leetuvās daļās. Klosteri tika no mūkeem atstāti un garīdzneeki apprecējās. Tik Leetuvās Kreevu provincēs reformacija neizplatījās, tadēl ka te trūka svarigako cēloņu, kas īstajā Leetuvā veicinaja reformācijas leetu. Proti Leetuvās Kreeveem, kas peedereja pee pareizticības, jau bij savadaka ticība ne kā Poļeem; tadēl viņeem nebij vajadzības, caur ticības pārgrozījumu pār-raut ticības saiti ar Poliju. Tālak japeemin, ka Kreevu aristokratijai, kas no tautas stipraki bij atsvešinajusēs, nebij tik leela svara kā Leišu aristokratijai, un viņa arī nemēdza apceļot svešās zemes, kur būtu varejuse eepazitees ar reformācijas mācību. Tapat arī Leetuvās Kreevu pilsētās dzīvoja maz Vāceešu vaj citu ārzemneeku. Bet kaut gan Leetuvās Kreevi paši nepeeņēma reformaciju, viņi tomēr ļoti preecajās par Leišu pāreešanu protestantismā, jo visi saprata, ka tāds solis nāca par labu Leetuvās patstāvībai. Starp Leetuvās pareizticigeem un protestanteem tadēl tika noslēgta ceeta draudzība un saheedriba preekš Leetuvās kopīgas aizstāvešanas pret Poļu centeeneem.

Likās, ka Leetuvās liktens nu bij apdrošinats. Un tomēr visi maldijās. Gan Leišu aristokratija bij pārrāvuse ticības saiti ar Poliju, bet spēkā palika otra stipraka saite, proti Poļu tautība. Leišu aristokratija arī turpmak kopa Poļu tautību un Poļu garu, un caur to viss atkal tika samaitats. Leetuvā izcēlās nikna cīņīšanās starp protestantismu un Poļu tautības garu. Peedzīvojumi peerādīja, ka tautības gars bij stipraks par ticības garu. Daži domā, ka protestantisma iznīcinajums Leetuvā padarīts caur jezuitu ordeni. Taisnība ir, ka jezuiti, kas no 1566. gada Leetuvā sāka eerastees, ļoti izmanīgi un sekmīgi strādāja pret protestantismu preekš katoļu baznīcas leetas; bet izmanība un gudriba veen neka nebūtu līdzējuse, ja jezuiti nebūtu varejuši atbalstītees uz kādu leelu vispārīgu spēku. Šis spēks bij Poļu tautības gars, kas valdīja pee Leišu augstakām šķīrām. Kad Leišu aristokratijai tā sakot nācās izvēletees veenu no divām leetām, vaj protestantismu vaj Poļu tautību, tad ta atmeta pirmo un palīka pee pēdejās. Uz mineto leelo spēku atbalstīdamees, jezuiti sāka vispirms atgreest Leišu aristokratu katoļu ticībā, jo viņi saprata, ka aristokratija ar savu leelo svaru pee tautas bij protestantisma stiprakais pamats. Protestantisms, kas no eesākuma Leetuvā tik vareni uzplauka, tādā veidā atkal sāka eet mazumā, it īpaši pēc tam, kad bij noticis galīgs saveenojums starp Leetuvu un Poliju (par ko vēlāk runasim), kas beidzot at-

klāja Poļeem ceļu pa visu Leetuvu un ļoti stiprināja Poļu tautības leetu šai zemē.

Atleek aplūkot jautajumu, kadēļ Poļi paši arī nepārgāja protestantismā, kā to daži Poļu patrioti, par peem. Modrševskis u. c. vēlejš. Šee sludināja, ka Poļeem vajagot šķirtees no katoļu baznīcas un dibinat savu sevišķu Poļu tautisku baznīcu, kurās deevkalpošana notiktu Poļu valodā un ne vis latiniski. Izskaidroja, ka caur tādu pārgrozījumu Poļu tautiskā leeta dabutu leelaku eekšeju spēku. Un pateesi protestantismam Polijā sāka rastees daudz peekriteju. Modrševska domas nebij aplamas, bet tām strādāja preti daži citi cēloņi. It īpaši caur Leišu pāreešanu protestantismā Poļi tika sabaidēti. Viņi saprata, ka katoļu ticība bij derīga saite preekš Polijas un Leetuvās dažādām tautībām. Visas Leetuvās tautas pārpoļošana nebij tik veegli izdarama, turpretim ticības saite vareja pastāvet arī starp dažādām tautībām. Tapat kā Leiši uz protestantismu skatijās kā uz līdzekli preekš Leetuvās šķiršanās no Polijas, — tapat Poļi skatijās uz katoļu ticību kā līdzekli preekš Leetuvās saistišanās pee Polijas. Izleetot protestantismu par tādu saiti nebij labi eespējams, jo protestantisms toreiz šķēlās daždažādās nodaļās un sektēs. Pee tam arī Poļu tautības uzcītīgakee kareivji Leetuvā bij bijuši katoļu garīdzneeki, un tos nedrīkšteja atstāt, jo citadi Poļu tautības leeta Leetuvā vareja pazaudet savu stiprako pamatu. Tas izskaidro, kadēļ jezuiti, kas palika par katoļu baznīcas izmanigeem kareivjeem, pee Poļu muižnecības eeguva tik leelisku svaru un vadīja Poļus uz niknu cīņu pret protestantismu. No ta laika Polijā eesakņojās tik fanatisks katoļu ticības gars, kādu neveenā citā Europas zemē (izņemot Spaniju) nevarēja atrast.

No ta brīža, kad protestantisms Leetuvā sāka eet mazumā, Leetuvās tautiskā leeta bij eeraugama par pazaudetu. Drīz arī atnāca pēdigais cīniņš, kas to apstiprināja, cīniņš par Leetuvās valsts politisko patstāvību.

XXIII. Ļubļinas unija.

Karalis Zigmunts II. Augusts bij pēdigais Jagailonis. Tas Jagailoņu zars, kas valdīja pār Ungariju un Bohemiju, jau agrak bij beidzees. Viņa pēdigais loceklis, jaunais karalis Ludviķis II, 1526. gadā ar mazu kara pulku bij izgājis kaujā pret neskaitameem Turku bareem un bij atradis nāvi kaujā pee Mohačas. Ludviķa māsa un mantineece bij appreceta ar Vācu ķeizara Karļa V. brāli, Austrijas erhercogu Ferdinandu, un tā Ungarija un Bohemija nāca pee Habsburgeešu cilts. Bet nu tuvojās Jagailoņu ciltei gals

ari pašu dzimtenē. Zigmuntam Augustam bērnu nebij, un visas citas Jagailoņu viriškās linijas bij izmirušas.

Tas pee Poļeem modināja stipras rūpes. Jagailoni līdz šim bij bijuši saite starp Poliju un Leetuvu. Leiši skatījās uz teem kā uz savu dzimtu valdineeku cilti, un pa daļai tā uz viņeem skatījās ari Poļi. Kamēr kāds Jagailonis bija dzīvs, tamēr Poļi uz citeem troņa kandidateem nedomāja. Pa leelakai daļai tee eecēla to Jagailoni, kas jau bij uzsēdees uz Leetuvās troni. No tam abām valstim radās kopīgi valdineeki. Bet kas vareja galvot, vaj pēc Zigmunta Augusta nāves veenprātība būs uzturama? Ja Leiši pēc Jagailoņu izmiršanas izredzejās citu valdineeku, tad saite starp Leetuvu un Poliju tika pārrauta. Poļi tadēļ lūdza Zigmuntu Augustu, pee laika gādat par galigu saveenojumu jeb uniju starp Poliju un Leetuvu. Zigmunts Augusts ari pats to vēlejš. Savos jaunības gados, kad bij sēdejis uz Leetuvās dižkunigaikšta troņa un bij bijis apprecets ar skaisto Leišu kunigaikšteeni Barbaru Radivilu, viņš gan bij jutees par kārstu Leišu patriotu; bet kad 1548. gadā viņš tika eecēlts par Polijas karali, un Barbara nomira, viņš pilnīgi padevās Poļu garīdznecības vadišanai. Pee tam viņš eeraudzija par savu peenākumu, uzturet to, ko visi viņa preekšgājeji, no karaleenes Jadvigas sākot, bij darijuši preekš Leetuvās un Polijas saveenojuma.

Poļu centeneem vēl nāca par labu kāds sevišķs cēlons. Visapkārt Polijai un Leetuvai tolaik bij izaugušas stipras valstis. Rīta pusē bij izcēlusēs leelā Maskavas jeb Kreevijas valsts, kas ipaši zem caņa Ivana Breesmigā bij palikuse varena. No deenvideem draudeja Turku valsts, no kuņas toreiz bijās visa Europa, un zem kuņas stāveja ari Krimas Tatarī. Uz reetriuma puses Habsburgēeši bij salasijuši daudz zemju un palikuši par draudošeem kaimiņeem. Šis leelās kaimiņu valstis bij preekš Leišeem un Poļeem par beedekli. Tadēļ 16. gadusimtenī pa visu Poliju un Leetuvu arveenu stipraki atskaneja sauceens: veenotees! Šis sauceens stipri satricināja Leišu pretestību pret uniju, jo visvairak Leetuvai draudeja breesmas no kaimiņu valstim, no Maskavas un Krimas Tatarēem. Pēc tam, kad Leetuva bij nēmuse Kurzemi un Vidzemi savā patvērumā, bij gaidams leels nikns karš ar Ivanu Breesmigo. Šai karā Poļi negribeja sneegt Leetuvai palīdzību, eekau galīga unija nebūtu noslēgta.

Tomēr Poļi uz šeem ārigeem dzinekleem visai daudz nepalaidās. Tee pazina Leišu stingribu un dūšību, kas par ārējām breesmām maz bēdaja. Tadēļ spēra soļus preekš Leišu šķelšanās. Tas izdevās šādā eejā. Leišu muižnecība eedalījās divās šķirās: augstajā muižnecībā jeb tā sauktā aristokratijā un zemajā muižnecībā jeb ba-

ja ros. Pee aristokratijas peedereja veco kuņigaikštu ģime-
nes, kas agrak bij bijušas patstāvīgu valdīneeku ciltis, bet
no Mindauga laikeem bij dižkuņigaikšta pavalstneeces. Veco
cilšu pulkā vēlāk bij eestājušās dažas jaunas, kas caur no-
pelneem bij eeguvušas godu un politisku svaru. Aristokra-
tijai bij bagata manta, viņa bij politiski ļoti attīstīta, un tai
pee tautas bij leels svars. Tik spēcīgas un patstāvīgas ari-
stokratijas toreiz nebij neveenā citā Europas zemē. Titulus
Leišu aristokratija nemēdza leetot, kaut gan tai pa leelakai
daļai bij teesiba uz kuņigaikšta tituli. Starp aristokratiju
un zemakām šķirām atradās zemā muižneecība jeb bajari.
(Te eevērojama starpība nosaukumos. Pee Kreeveem un da-
žeem citeem Slaveem vārds „bajars“ apzīmēja augstako muiž-
neecību, bet pee Leišiem zemako.) Leišu bajari pa daļai bij
cēlušees iz veco kuņigaikštu un dižkuņigaikštu pavadonības.
Bet viņu rindas nebij slēgtas, jo viņu pulkā pastāvīgi eestā-
jās iz zemneekiem un pilsoņiem jauni locekļi, kas caur
mantu, attīstību vaj nopelneem pacēlās iz minētām šķirām.
Bajari bij Leišu kara spēka kodols. Viņi bij tee dūšīgee ka-
reivji, kas Leišu vārdu pataisija breesmīgu viseem eenaid-
neekiem. Mantas ziņā bajari dažkārt bij atkarīgi no aristo-
kratijas, jo bajaran muižas vaj muiželes nemēdza būt svabads
īpašums, bet par tām vajadzeja izpildīt kara klausību ari-
stokratijai. Tāpat ari politisku teesību ziņā bij starpība.
Senak Leetuvās saeims bij pastāvejis tik iz aristokratijas;
tik vēlāk ari bajari dabuja teesību, celt savus veetneekus,
pee kam viss saeims eedalijās divos namos: senatā un
deputātu namā. Pirmajā sēdeja aristokratija un pēdeja
bajari. Polijā saeimam gan ari bij divi nami, bet tur se-
natam par pamatu nebij tāda augsta aristokratija kā Lee-
tuvā. Poļu senats pastāveja iz dažeem augsteem, no karaļa
eecelteem amata vīreem. Polijā nebij attīstījusēs augstā ari-
stokratija: tur visa muižneecība jeb šlachta bij veenada.
Tadēļ Poļu senatam nebij leela svara; turpreim Leetuvā
aristokratija bij daudz stipraka par bajaran namu.

Leišu bajaranus nu Poļi mekleja atraut no aristokratijas.
Tik pat Poļu šlachta, kā karalis Zigmunts Augusts sāka
aizstāvet un pabalstīt bajaran kārtu. Viņu mantas atkarība
no aristokratijas tika iznīcinata, viņeem tika dotas visas po-
litiskās un goda teesības kā aristokratijai. Pēdeja nepretojās,
jo viņa gribeja novērst šķelšanos pašu mājās. Bet mantas
un teesību pavairojums bajareem neatnesa ceretos augļus:
Leišu tauta skatījās ar leelaku ceenišanu uz aristokratiju,
kuŗai pee tam bij leelaka politiska attīstība. Ari pēc minē-
tām reformām aristokratijai Leetuvā palika vecais pārsvars.
Nu Poļu muižneecība izskaidroja Leišu bajareem, ka tik
caur abu valstju saveenojumu tee panākšot mekleto veena-
dību ar aristokratiju, jo pēdejas pārsvars nevarēšot pastāvet.

preti visai Poļu šlachtai. Ši cerība (kas vēlāk pēc unijas noslēguma ne būt nepeepildījās) pataisīja Leišu bajaranus par Poļu centeenu draugeem. Caur to saveenojuma domas dabuja stipraku spēku.

Beidzot 1568. gadā karalis Zigmunts Augusts unijas nosprešanas pēc izrakstīja leelu saeimu Ļubļinas pilsētā. Šurp tika aicināti tik pat Polijas kā Leetuvu senatori un deputāti. Saeimas locekļi sabrauca Ļubļinā ap zeemas svētkiem, bet saeimas atklāšana notika tik 10. janvārī 1569. Uz Leišu pagērejumu, katra zemes saeima sēdeja un spreeda savrup. Divi mēnešus vilkās sarunas, bet veenošanās netika panākta. Pat Leišu bajari neuzdrīkstējās pilnīgi peekrist Poļeem, jo tee bijās no Leišu tautas, kas arveenu stipraki sāka stātees uz aristokratijas pusi. Beidzot Leiši nospreeda, atstāt saeimu un greestees uz mājām. Bet ceretā saeima atcelšana caur to netika panākta. Poļi bij pārleecināti, ka Leišu aristokratija šai ciniņā neķersees pee atklāta kara un tadēļ gribeja caurvest uniju arī pret Leišu gribu. Tee nospreeda, vispirms saveenot ar Poliju Leetuvu Kreevu provinces, jo še nebij gaidama tik stipra pretestība, kā pee īstajeem Leišeem. Kamēr Poļu saeima Ļubļinā vēl sēdeja, minetām Kreevu provincēm tika sūtīta karaļa pavēle, peeveenotees Polijai un apzvēret uniju. Pretineekeem draudeja ar amatu un muižu atņemšanu. Leetuvu Kreevi, kuņeem trūka Leišu enerģijas un kuņi neredzeja Leišu aristokratiju gatavojamees uz karu, sāka padotees un zvēret uzticību unijai, pee tam tik izprasadami no Poļeem apsolījumu un apgalvojumu, kā tee viņus apsargās pret Leišu dūsmām. Senatori un deputāti iz Kreevu provincēm, p. peem. kņazi Ostrožskis, Čartoriskis u. c. eestājās Poļu saeimā.

Kad Leiši izdzirda šos notikumus, tee ātri steidzās atpakaļ uz Ļubļinu. Viņu peepešā eerašanās stipri iztrauceja visu saeimu. Leišu vārda slava un bailes no Leišu eeročeem tolaik pārvaldīja visu prātus. Minetee Kreevu vadoņi Ostrožskis, Čartoriskis u. c. steigšus atstāja Poļu saeimu, nogaidīdami, ko darīs Leiši, jo Leišu aristokratija caur savu leelako politisku atīstību un leelako svaru pee tautas tika eeraudzīta par visas Leetuvu dabisko vadoni. Kādu laiku Poļi bij leelās rūpēs. Ja Leiši ķērās pee eeročeem, tad bij paredzams, ka Leetuvu Kreevi atrausees no unijas un darīs pēc Leišu preekšzīmes, un tad viss saveenojuma projekts bij izjaukts, jo peespeest Leetuvu ar varu, tas Poļeem nevarēja nākt prātā.

Bet izrādījās, ka Poļu rūpes bij nedibinatas. Leiši bij eeradušees Ļubļinā, no jauna runāt vārdus, bet ne visdarīt darbus. Tas drīz Poļeem bij sajūtams. Viņu saeima stāveja kā mūris, un Kreevu vadoņi, neredzedami Leišus ķeramees pee eeročeem, atkal atgriezās Poļu saeimā; tee pa-

lika pee unijas. Te javaicā: caur ko gan izskaidrojās Leišu aristokratijas šaubīgā izturešanās šai kritiskā brīdī? Vaj cēlons meklejams augšminētos ārejos apstākļos, kas speeda Leetuvu uz saveenojumu ar Poliju? Ne būt nē! Gan Leetuvai draudeja Ivana Breesmigā kara pulki, bet Leiši nekad nebij skaitījuši savus eenaidneekus un no kara pret Maskavu nebijās. Tapat ari bajaranu pretestība veegli bij savaldama ar Leišu tautas palīdzību; un ka Leetuvai Kreevi no Leišiem nešķirsees, cikdriz šee nopeetni saceltos preekš tēvijai leetas, par to nebij ko šaubitees. Bet pašu Leišu aristokratijas sirdīs slēpās viņas leelakais eenaidneeks, kas to pataisija vāju cīņā pret Poļiem. Eenaidneeks bij Poļu tautības gars, kādu Leišu aristokratija bij peenēmuse. Ši aristokratija gandrīz pilnīgi bij pārpolota, viņa bij sākuse līdzjust Poļu būšanai, un turpretim tureja mazā ceenā Leišu tautību. Tas bij īstais cēlons, kas attureja Leišu aristokratiju no nopeetnas pretestības.

Kad Leiši redzeja Poļus ceeti pastāvam uz uniju, tee beidzot izmēgināja pēdigo līdzekli, proti pilnā skaitā pasneedza karaļam Zigmuntam lūgumu, kuŗā izsacīja visas savas žēlabas un lūdza karali, uzturet veco Leetuvai patstāvību. Lūgums tika pasneegts pilnā saeima sēdejumā 28. jūnijā. Leišu vadons un lūguma raksta nolasītajs bij Žamaites starasts Kotkovičs. Pee pēdigeem lūguma vārdeem visi karaļa preekšā nometās uz ceļiem, pee kam leels pulks raudāja asaras. Tas bij viss: lūgumi, nomešanās ceļos un asaras! Simts gadu agrak tee lūgšanas un asaru izleešanas veetā būtu kāpuši mugurā zirgeem un vilkuši zobenu iz makstīm. Tadēļ simts gadu agrak Poļi ari neeedrošinājās, uzbāst viņiem savu uniju.

Saprotams, ka lūgums no karaļa netika eevērots. Beidzot 30. jūnijā 1569. g. Leiši peenēma uniju un to apzvēreja 1. jūlijā. Caur unijas lūgumu Polija un Leetuva tika saveenotas par veenu valsti, kuŗai bij veena kopīga valdība un veena kopīga saeima. Visa Leetuva tagad Poļiem bij atklāta, un Poļu tautība šee dabuja galīgu pārvaldību, jokopīgā valsts saeimā Poļu tautībai bij leels pārsvars.

Caur Leetuvai saveenošanu ar Poliju ari Kurzeme un Vidzeme, kas līdz tam bij peederējušas pee Leetuvai, nāca zem Polijas.

Ar Ļubļinas uniju beidzās Leišu vēsture. Visi vēlākie Leetuvai notikumi skaitami pee Poļu vēstures, pee kuŗas Leišu tautībai nav daļas.

XXIV. Jagailoņu ideja.

Jaunakā laikā daži Poļu rakstneeki un runataji sākuši leetot vārdu „Jagailoņu ideja“. Ar šo vārdu grib ap-

zīmet to politiku jeb tās politiskās domas, kas valdījušas vecajā Poļu valstī. Minētā valstī, tā apgalvo, esot valdījuse visu tautību un ticību brīvība un ceenišana; tur neesot bijis apspeeršanas, jo viseem ļāvuši svabadi attīstīties. Šīs politiskās domas jeb idejas Polijā esot nodibinājušās Jagailoņu cilts valdības laikā un vēlāk palikušas spēkā. Minētai ciltij par godu tās tad sauca par „Jagailoņu ideju“.

Ši mācība par Jagailoņu idejas valdīšanu Polijā ir pilnīga maldišanās, kas dažās veetās atraduse ticīgus klausītājus tik aiz vēstures nepazīšanas. Proti līdz šim pārak maz mācejuši eevērot starpību starp Leišu un Poļu vēsturi. Tā ka Leetuva 16. gadu simtenī ar Poliju tika saveenota, un Leišu augstākās šķiras pārgāja Poļu tautībā, tad vēlākos laikos pavisam aizmirs starpību starp Leišiem un Poļiem. Pēdejiem bij interese, peesāvināties Leišu slavenu vēsturi un uz āreeni apgalvot abu tautu veenību, lai Poļu tautas spēks svešiem izliktos stipraks. Tā tad Poļu vēsturē neeki un rakstneeki par starpību starp Leetuvu un Poliju neļāva celtees skaidrām domām un tā kā Reetrum-Europā ziņas par Poliju un Leetuvu nākušas iz Poļu avoteem, tad saprotāms, ka tur maldišanās ļoti aizbildinājama. Turpretim kad eevēro, ka Leiši peeder nevis pee Poļu, bet pee Latvju-Leišu tautas, ka viņu valsts attīstījuses itin patstāvīgi, ka viņu vēsture pilnīgi šķirama no Poļu vēstures, tad izdaudzīnatā „Jagailoņu ideja“ parādās pavisam citadā gaismā.

Proti, taisnība ir, ka Leetuvā viņas patstāvības laikos pateesi valdījuse visadu tautību un ticību pilna brīvība un svabada attīstība. Šai valstī Leiši bij valdošā tautība, bet citām tautībām (Balkreeveem, Mazkreeveem, Tatareem) tautības un valodas ziņā nebij jacees ne mazākās apspeeršanas: tām bij atļauta svabada tautiska pašvaldība. Ticības ziņā pastāveja brīvība, veenalga, vaj Leiši turejās pee Pērkuņa ticības, vaj tee bij katoli vai protestanti. Tik pat pareizticēem kā muhamedāņem bij pilna ticības brīvība un pilsoņu teesības. Leišu valstī arī zemākās kārtas netika pārak apspeerstas caur augstākām. Tā tad augšminētā brīvības politika (kuņai devuši vārdu „Jagailoņu ideja“) ir gan Leišu ideja. Kamēr Leetuvā valdīja Leišu tautība un viņas gars, tamēr minētā ideja pastāveja. Tik veen nosaukums „Jagailoņu ideja“ preekš viņas maz der, jo Jagailoņem pee Leetuvā attīstības bijis maz dalības. Ja šo ideju grib saukt pēc valdīneeku cilts, kas viņas garā valdījuse, tad preekš tam drīzak varetu leetot Ģedimīna vārdu.

Bet šī brīvības un cilvecebas politika, šī „Jagailoņu ideja“, pavisam izzuda, cik drīz Leetuvā nodibinājās Poļu tautības valdība. Poļiem vecākos laikos pašu zemē nebij mācees valdīt par citām tautībām; tomēr jau toreiz pee viņiem nepastāveja īsta brīvības politika, jo zemākās šķiras

tika caur šlachtu pārakā mērā apspeestas. Pēc Lūbļinas unijas Poļi dabuja arī pārvaldību pār citām tautībām, un nu apspešanas un nepaceetības gars pee teem leeliski auga. Ilgaki nekā divus gadu simteņus Poļu tautība Leetuvā valdīja pār Leišu un Kreevu tautībām, un šee gadu simteņi ir Leetuvās tumšakee un nelaimigakee laiki. Leišu un Kreevu tautības tika nospeestas par zemneeku tautībām, viņu valodas palika par kalpu valodām. Protestantu ticība Leetuvā tika iznīcināta, un pareizticieem Kreeveem uzspeesta tā sauktā baznīcas unija, caur kuņu tee tika pataisīti par puskatoļeem. Zemākās šķiras, kas pastāveja iz Leišeem un Kreeveem, tik nežēligi tika apspeestas un nicinātas, kā tas visā Europā gandrīz nekur nebij atrodams. Ta bij Poļu „Jagailoņu ideja“. Par šās idejas valdišanu leecina Leetuvās Leišu un Kreevu bēdigais stāvoklis Poļu valdības beigās, par to leecina beežee leelee dumpji, kas izcēlās Leetuvā, it īpaši viņas Kreevu provincēs, un kas tika apspeesti ar breesmiģeem asinaiņeem varas un atreebšanās darbeem. Nekad neveenā zemē pee pašu pavalstneekeem nav tikuši izdarīti tik nežēligi darbi, kādus beeži izrikoja Leetuvās Kreevu provincēs. Tapat arī zemākās šķiras vispārīgi Poļu Leetuvās valstī tika pārleecīgā mērā apspeestas. Zem Poļu tautības valdišanas Leišu zemneekeem, kas agrak bij bijuši brīvi vīri, uzgulās dzimtbūšanas nasta. Ja Poļu valdišanas garu apzīmē ar vārdu „Jagailoņu ideja“, tad šis vārds nav bijis kāds goda vārds, kuņu Poļi varetu peeminēt ar patriotisku lepību un preeku, bet ir leelakās varmācības, netaisnības un necilvecības nosaukums.

Augšā bij peeminēts, ka zemākās šķiras saveenotā Poļu-Leetuvās valstī pārleecīgā mērā tikušas apspeestas. Proti šinis nelaimīgos Poļu valdības laikos aristokratisms Poļu-Leetuvās valstī leeliski uzplauka. Jau agrak Poļu šlachta bij pārakā mērā pacēlusēs pār zemākām šķirām un bij nospeeduse pēdejās nabadzīgā un nicinātā stāvoklī; bet agrakais Poļu aristokratisms vēl bij mazs, salīdzinot ar to kāds izauga pēc Lūbļinas unijas. Un šee atrodam vēsturisko atmaksu, kādu Polija dabuja par mineto uniju un Leišu tautības apspešanu. Proti minētais leelais aristokratisms pēc Lūbļinas unijas it īpaši izauga Leetuvā.

Mēs jau agrakos rakstos uzrādījuši, ka istajā Polijā tā sauktās augstās aristokrātijas nebij. Tur bij tik veena Poļu šlachta jeb muižneecība, kuņas locekļeem bij veenads teesības un gandrīz arī veenads svars. Šlachta valdīja stingrs korporācijas gars, kas nepeelaida veenas šlachtas daļas pārakā paaugstinašanos. Polijā nebij tādu vēsturisku cilšu, kuņām pašām caur sevi būtu bijis sevišķs svars pee tautas. Poļu šlachtas loeklis bij godatš ne vis dēļ sava personiska svāra pee tautas, bet dēļ peederības pee vispārīgas muižneecības.

cibas. Turpretim Leetuvā pee Leišu tautas gan bij attīstījusēs blakus mazajai muižnecībai jeb bajareem ari tā sauktā augstā aristokratija. Te bij pulks vēsturisku cilšu, kuŗām katrai par sevi bij leels svars pee tautas un kuŗām bij daudz leelaka politiska attīstība, nekā Leišu bajareem un Poļu šlachtai. Kamēr Leetuva bij bijuse patstāvīga valsts, šī augstā aristokratija bij zemes attīstībai ļoti derīga. Viņa notureja mazās muižnecības pāraku pacelšanos par zemakām šķirām, viņa dēļ sava cīņā pret mazo muižnecību bij peespeesta, atbalstītees uz zemakām šķirām un tadēļ beeži aizstāvet šo šķiru leetu. Zemakās šķiras atrada daudz stipraku atbalstu pee augstās aristokratijas, nekā pee bajareem. Pate augstā aristokratija Leetuvā ari nevarēja pārak apspest citas kārtas, tadēļ ka viņa vecakos laikos (līdz dižkuņigaikšta Zigmunta nāvei) tika savaldīta no stingrajiem Leišu dižkuņigaikštem; un kad pēc Zigmunta nāves šī speešana no augšas bij izzuduse, tad Leišu aristokratijai eesākās rūpes dēļ Leetuvā patstāvības. Ilgaki nekā simts gadu uz Leišu aristokratijas pleceem guleja patriotiskais cīņiņš pret Poļu centeneem pēc Leetuvā saveenojuma ar Poliju. Dēļ ša cīņā Leišu aristokratija bij peespeesta saukt palīgā ari citas Leišu šķiras un meklet pee viņām atbalstu. No tam iznāca, ka zemako šķiru liktens Leetuvā bij daudz labaks nekā Polijā, kur visa šlachta veenprātīgi apspeeda zemakās šķiras, un kur valdineeku vara arveenu bij bijuse pārak vāja. Pēc Leetuvā saveenojuma ar Poliju pārpoļotās Leišu aristokratijas gars nu pilnīgi pārgrozījās. Tagad viņai vairs nebij eemesla, sevišķi apsargat zemakās šķiras, (kuŗu leeta bij saveenota ar Leišu tautības leetu), tagad viņa dzīvoja tik preekš Poļu šlachtas interesēm. Bet tā kā viņai bij leelaka politiska attīstība par agrako Poļu šlachtu (kuŗai caur Ļubīnas uniju tika peeveenoti ari senakee Leišu bajari), un tā kā Leišu aristokratijas ciltim vēsturīgi bij izaudzis leels svars Leetuvā, uz kuŗu tee vareja atbalstītees, tad Leišu aristokratiskās ciltis drīz eeguva pilnīgu pārsvaru vispārīgā šlachtā. Visa Polijas jeb Poļu-Leetuvā valdīšana tika vadīta no minētām aristokratiskām ciltīm, kuŗām peebedrojās ari daži pārpoļoti Leetuvā Kreevu aristokrāti, kas bij peeņēmuši Leišu aristokratijas garu. Visas izdaudzīnatās aristokratiskās ciltis, kas šīnīs laikos spēleja leelu lomu Poļu vēsturē, par peem. Radzīvili, Potocki, Čartoriski, Višņevecki u. c. izauga un attīstījās Leetuvā. Aristokratisma uzplaukšana Leetuvā pa daļai stāveja sakarā ari ar tautības starpību starp augstākām un zemakām šķirām. Īstajā Polijā tik pat šlachta kā zemneeki peedereja pee tās pašas Poļu tautības, turpretim Leetuvā augstākās šķiras bija Poļi un zemakās peedereja pee Leišu un Kreevu tautībām. Saprotams, ka caur to augstako šķiru paaugstīnāšanās pār zemakām šķirām ļoti tika pavairota.

Aristokratisko cilšu vara beidzot palika tik leela, ka viņas itin dabiski palika arveenu pārgalvigakas un veeglprātīgakas, un skatījās uz valstsleētām kā uz savām privatleētām. Līdz ar Leetuvās valsts krišanu izzuda arī Leišu aristokrātijas agrākais patriotisms. Katra cilts sāka turet savas intereses par augstākām nekā valsts intereses. No tam cēlās leelas partijas, kas nikni savā starpā nīdās nemaz neeēvērodamas vispārīgo valsts labumu. Caur to Polijas valsts attīstība tika samaitāta, un izauga visādi leeli nelabumi, kas pataisīja Poliju vāju un nespēcīgu, tā ka šī senak varēnā valsts beidzot no kaimiņiem tik veegli tika izpostīta, kā tas vēl neveenai otrai valstij pasaulē nav atgadījees. Tā tad Lūbliņas unija bij izsējuse sēklu, kas beidzot pašai Poļu valstij atnesa galu.

XXV. Gala vārds.

Preekš ārejas varas, āreja goda eegūšanas tautai vispirms vajadzīgs eekšķīgs spēks. Tāds bij Leišu tautai. Tās īpašības, caur kurām auga veco Romneeku valsts, bij arī Leišiem bagatā mērā: nesatricinājama dūšība, ceeta izturība nelaiimes laikos, un it īpaši stingra disciplina un kārtības mīlestība. Bet viņu spēka vistīprakais pamats bij tautas kārtu savstarpīga draudzība un satīcība. Kaut gan Leišiem bij ļoti svarīga, dabiski izauguse aristokrācija, tomēr pēdeajā stāveja tuvu citām šķīrām, iz kurām neveena nebīj apsēesta. No tam veenkārt visā tautā radās lepns patstāvības gars (kas ir dūšības un izturības sakne), un otrkārt tas dedzīgais patriotisms, caur kurū Leiši gadu simteņus bij slavenī. Kā gan Leitīm nebīj mīlet savu tēviju un preekš tās nest smagakos upurus, kad viņam tur bij peenākošā veeta kā tēva namā, kad viņš tur droši vareja pacelt savu galvu, nebīdamees no apsēšanas un nicīnāšanas! Ka minetais pamats bij vissvarīgākais, to peerādīja posts, kas cēlās pēc viņa izzušanas. No ta laika, kad augstākās šķīras caur pārpoļošanu atrāvās un šķīrās no savas Leišu tautības, un izcēlās leels šķīru plaisums, — Leišu tautas eekšķīgais spēks zustin zuda. To mācību, kas šai zīņā smēlama iz Leišu tautas vēstures, lai neaizmirst!

Bet vēl kas jāeevēro. Blakus dūšībai un varonībai leela loma peeder arī politīskai gudrībai. It īpaši mazām tautām, pee kurām Leiši bij skaitami, peenākās ar apdomu spert savus soļus leelaku tautu starpā un izredzetees drošus atbalstus. To Leiši bij mācejuši. No ta brīža, kad Leetuva eesāka kārtīgu politīsku dzīvi, viņa atbalstījās uz Kreevu tautību, dzīvoja ar to draudzībā un sabeedrībā. Tā ka Kreevu zeme vecakos laikos bij saskaldīta daudz mazās valstīņās, kas savā starpā nereti nīdās un karōja, tad arī Leišiem daž-

kārt atgadījās karot pret veenu vaj otru Kreevu kņazu. Bet caur to nebūt netika trauceta Leišu izturešanās pret Kreevu tautību. Šo Leiši nekad neeraudzija par ko svešu vaj eenīstamu, bet skatījās uz to kā uz Leišu dabisko beedreni. Leišu kaņi pret dažeem Kreevu kņazeem bij tīri politiski (tapat kā veens Kreevu kņazs karoja pret otu, bet nebij tautiski. Turpretim Leišu kaņi pret Vācu ordeņeem, bij tautiski kaņi, jo tee dibinajās uz tautiska eenaida.

Kad aplūkojam Kreevu tautas izturešanos pret Leišeem, tad atrodam tādu pat tautisku draudzību. Tik visvecakos laikos, kad pee Leišeem vēl nebij nodibinajusēs ceeta valsts kārtība un tee ar kaimiņu Kreeveem dzivoja mūžigos karos, pee daža veca Kreevu dzeesmineeka vaj gada grāmatas rakstītāja dzirdama kāda tautiska eenaida skaņa pret Leetuvu. Bet šī skaņa drīz izzūd un viņas veetā vēlāk gadu simteņus dzirdama draudzības dzeesma. Kaut gan Leiši savai valstij peeveenoja leelus Kreevu apgabalus, kaut gan pēdejee beeži stāveja zem Leišu tautības viru pārvaldības, tomēr pee Kreevu tautas nekad neizcēlās ne mazakais tautiskais eenaidis pret Leišeem. Vārds „Leetuva“ palika Kreevu tautas acīs arveenu kas mīļš; Leiši no Kreevu tautas arveenu tika skaitīti pee „savejeem“. Tādām patstāvīgām tautas jūtām vajadzēja būt izaugušām iz svarigeem cēloņeem. Veens no šeem cēloņeem bij pašu Leišu draudzīgā un taisnā izturešanās pret Kreevu tautību. Kreeveem Leetuvā nedz tautības, nedz ticības ziņā nekad nebij jācees ne mazakā apspeešana. Tad ari Kreevu tautai darija labu eespaaidu Leišu vispārīgā izturešanās pret zemākām šķirām. Pēdejo apspeešana Leišu garam bij pretīga. Bet it īpaši Kreevu tautas laipnās jūtas pret Leetuvu dibinajās uz vēsturiskās lomas, kādu Leiši izpildīja Kreeveem un viseem Slāveem par labu. Šī loma bij, būt par dambi pret vāceetības valdības izplatišanos uz rīta pusi. Taīs gadu simteņos, kad Kreevu tauta vēl nebij saveenojuse savus politiskos spēkus, minetai Leišu lomai bij ļoti leels svars. Tolaik Kreevi nevarēja leetot stiprus kara spēkus pret Vācu tautības izplatišanos; jo viņeem šee spēki bij vajadzīgi dažādās citās malās, pret dažadeem ārejeem un eekšejeem eenaidneekeem. Pa tam Vācu ordeņi bij nodibinājuši savu valdību pee Baltijas jūras peekrastes, un draudeja izplatīt vāceetibs valdību arveenu tālak uz rīta pusi. Un vāceetības valdības izplatišana tolaik apzīmeja eedzīnto tautu apspeešanu un kalpinašanu, it īpaši jo tālak vāceetiba gāja uz austrumu. Te nu Leišu tauta stājās preti eenaidneekam, kas palika draudošs preekš visām Slavu tautām. Par velti pret Leetuvu tika sludināti veens krusta kārš pēc otra; par velti Reētrum-Europa izsūtīja pret Leetuvu neskaitamus bruņotus kareivjus: gadu simteņu ilgā varonīgā cīņiņā Leiši aptureja vāceetības soļus un to atspeeda atpakaļ.

Nebūtu Leišu pretestība bijuse nesalaužama, — vācietības valdība pār Slaveem būtu varejuse aizeet tālu uz rīta pusi.

Un rē, šī loma kādu Latvju-Leišu tautas deenvidus ciltis izpildīja vecos laikos, vēlāk pa daļai pārgāja uz viņas zeemeļa ciltim, Latveešiem. Tik veen šī cīņa notika citadā formā, ar citeem līdzekļiem. Jaunakos laikos vācietība centās izplatīties uz rīta pusi caur meerīgu kultūras cīņīņu ar meera eeročeem. Šai kultūras cīņā pret vācietības izplatīšanos uz austrumu, Latveešiem peekrita izpildīt īpašu lomu un šī loma bij: uzturet un attīstīt savu tautību, lai nenotiktu Latveešu vaj vismazak leelas Latveešu daļas pārvācošana. Nav jādama, ka šai cīņai Latvijā bijis tik kāds veetigs svars. Pametums šai veetā vareja atnest ļoti eevērojamus pārgrozījūmus. Tas mažais Kreevu kara pulks, kas pagājušā Kreevu-Turku karā apsargaja Šipkas aizū pret Suleimana bareem, izpildīja lomu, kas nebij mērojama pēc viņu skaita. Būtu viņš ļāvees pārvaretees, tad netik pārvaretais pulciņš būtu pazudis, bet breemas būtu cēlušās viseem teem plašajeem apgabaleem, uz kuņeem toreiz Turku baru ceļš veda caur mineto aizū. Tamlidzīgu lomu Latveeši izpildīja savā minetā cīņā. Kad Latvija pilnīgi būtu tikuse no vācietības pārvareta, tad pēdejā caur to pee mūsu Baltijas peekrastes būtu eeguvuse daudzkārt leelaku spēku un būtu varejuse ar daudz leelaku sekmi eet tālak uz rīta pusi, uz Leetuvu, uz Poliju, eeņemdama šais apgalos augstako šķiru veetu.

Katra vēsture dod labas mācības; bet it īpaši Latvju-Leišu vēsture ir bagata ar dziļām mācībām, kas no mums, Latveešiem, turamas mūžīgā peemiņā.

Latvijas
Augstskolas
Biblioteka.